

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORTAÇAĞDA DOĞU VE BATI DÜNYASININ
ÖNEMLİ KADINLARI**

Hazırlayan
Sedat SAYIN

Tarih Anabilim Dalı
Ortaçağ Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Murat SERDAR

TOKAT – 2018

ORTAÇAĞDA DOĞU VE BATI DÜNYASININ
ÖNEMLİ KADINLARI

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 28/06/2018

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. PINAR ÜLGEN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi FATMA İNCE

Üye: Dr. Öğr. Üyesi MURAT SERDAR

İmzası

[Handwritten signatures of the jury members]

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
.28./06./2018. tarih ve 28-10 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

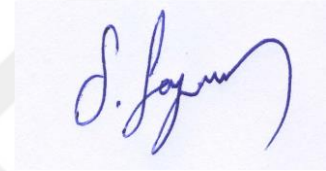
Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mustafa GÖLAK

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Murat SERDAR danışmanlığında hazırlamış olduğum “Ortaçağ Doğu ve Batı Dünyasında Kadın” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

28/06/2018
Sedat SAYIN

TEŞEKKÜR

“Ortaçağda Doğu ve Batı Dünyasının Önemli Kadınları” adlı bu tezi yazarken, çalışmanın her adımında bana yardımcı olan danışman hocam sayın. Dr. Öğretim Üyesi Murat SERDAR’a ve her konuda bana inandığını belirterek, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, kendisinden ders almaktan onur duyduğum kıymetli hocam Sayın. Doç. Dr. Pınar ÜLGEN’e, sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Ayrıca yüksek lisans yapmam için beni her zaman destekleyen ve yardımcı olan eşim Esengül UZUNOĞLU SAYIN’a ve yüksek lisans ders aşamasında tanıdığım arkadaşım, Murat HANAR’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

TOKAT – 2018
Sedat SAYIN

ÖN SÖZ

Toplumun en küçük birliği olan ailenin en önemli unsurlarından biri olan kadın tarih boyunca farklı statüye sahip olmuştur. Erkek ve kadın birbirilerini tamamlayarak fiziksel özellikler göz önünde bulundurularak iş dağılımı yapmışlardır. Kadın Selçuklu ve Avrupa toplumlarında önceleri doğum yapma özelliğinden ötürü canlılığın ve yeniliğin temsilcisi olarak görülmüş hatta kutsallaştırılmıştır. Bazı dönemlerde ise kadın ikinci plana atılarak eşya gibi satılmış, değersizleştirilmiştir. Eşlerinin ve babalarının otoritesi altında kalmışlardır.

Bu çalışmanın amacı Ortaçağ Selçuklu ve Avrupa toplumlarında kadın olgusunu anlatarak, kadının toplumsal ve siyasi değerini göstermektir.

Bu çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde kadınların İslamiyet öncesi ve sonrasındaki statülerinden bahsedilmiş, tarihsel süreçte üstlendiği sosyal ve siyasal rollere değinilmiştir.

Birinci bölümde, Selçuklular Dönemi'nde kadın olgusu işlenmiş, döneme damga vuran on önemli kadın hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, Orta Çağ Avrupası'nda kadın olgusuna değinilmiş, dönemin önemli on kadın hakkında bilgi verilmiştir.

ÖZET

Tarih boyunca var olan toplumlarda kadın ve erkek cinsiyet ayrılıkları söz konusu olmuştur. Kadın bazı dönemlerde ve toplumlarda el üstünde tutularak hak ettiği değere sahip olmuş, bazılarında ise bir eşya gibi alınıp satılmıştır. Kadının Selçuklu Dönemin'deki ve Ortaçağ Avrupası'ndaki yeri ve önemi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde kadınların İslamiyet öncesi ve sonrasındaki statülerinden bahsedilmiş, tarihsel süreçte üstlendiği sosyal ve siyasal rollere değinilmiştir.

Birinci bölümde, Selçuklular Dönemi'nde kadın olgusu işlenmiş, döneme damga vuran on önemli kadın hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, Orta Çağ Avrupası'nda kadın olgusuna değinilmiş, dönemin önemli on kadın hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kadın, Selçuklular, Orta Çağ, Avrupa, tarih.

ABSTRACT

Throughout the history, there have been gender differences between men and women in existing societies. Depending on the periods and societies, women had the value what they deserved, however, in some cases they were bought and sold like articles. The topic of this study is the place and importance of women in the Seljuk period and in the Middle Ages in Europe.

This study constitutes an introduction and two chapters. In the introduction, the status of women in pre- and post-Islamic periods and their political and social roles in the historical process were discussed.

In the first part, the importance women in Seljuk period was examined and 10 most important women was mentioned.

In the second part, the status of women in the Middle Age in Europe was discussed and 10 most important women in that period were introduced.

Key words: woman, Seljuk, the Middle Age, Europe, history.

İÇİNDEKİLER

ORTAÇAĞDA DOĞU VE BATI DÜNYASININ ÖNEMLİ KADINLARI	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. SELÇUKLULARDA KADIN	4
1.1.1. Selçuklularda Evlilik.....	6
1.1.2. Nişan	8
1.1.3. Mehir.....	8
1.1.4. Çeyiz	10
1.1.5. Süt Hakkı.....	10
1.1.6. Nikâh.....	10
1.1.7. Düğün.....	12
1.1.8. Boşanma.....	13
1.1.9. Ölüm.....	14
1.2. SELÇUKLU HATUNLARI	15
1.2.1. Altuncan Hatun	15
1.2.2. Seyyide Hatun	20
1.2.3. Hatice Arslan Hatun.....	23
1.2.4. Zübeyde Hatun	26
1.2.5. Türkan Hatun	28
1.2.6. Mâh-Melek Hatun	36
1.2.7. Gevher Hatun	38
1.2.8. Mahperi Huand Hatun.....	40
1.2.9. Gumaç (Gömeç) Hatun	42
1.2.10. Gürcü Hatun (Tamara-Thamara).....	44
İKİNCİ BÖLÜM.....	49
2. ORTAÇAĞ BATI DÜNYASINDA KADIN	49
2.1. ORTAÇAĞ BATI DÜNYASININ ÜNLÜ KADINLARI.....	54

2.1.1. Atinalı Irene	54
2.1.2. Anna Dalassene	57
2.1.3. Anna Komnena.....	59
2.1.4. Bingenli Hildegard	61
2.1.5. Theodora Raulaina	63
2.1.6. İsveçli Bridget	65
2.1.7. Sienalı Catherina	67
2.1.8. Pızanlı Christine	69
2.1.9. Jeanne D'arc.....	71
2.1.10. Trotula	73
SONUÇ	76
KAYNAKLAR	77
ÖZGEÇMİŞ	89

KISALTMALAR DİZİNİ

b. : Bin, ibn (oğlu)

GOP : Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

Hzl.: Hazırlayan

hş. : Hicrî-Şemsî

nşr : neşreden

s. : Sayfa

tsh : Tashih eden

yy. : Yüzyıl

trc. : tercüme eden

m. : miladi

ö. : ölüm tarihi

AÜ :Atatürk Üniversitesi

age :adı geçen eser

agm:adı geçen makale

S. : Sayı

C. :Cilt

İÜHFM: İstanbul üniversitesi hukuk fakültesi mecmuası

SEMA : Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları

GİRİŞ

Kadın; aile müessesinin iki tarafından biri, analık ve ev idaresi becerisine sahip olan erişkin dişi insandır. Ailenin iki temel unsurundan olan kadın ve erkek tarih boyunca birbirilerini tamamlayarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu süreçte kadın ve erkek işleri fiziksel güce dayalı olarak paylaşmış, bazen kadın arka planda kalmış, bazen de kadın hayatın devamını sağlayışından yani doğurganlığından ötürü kutsal bir varlık olarak görülmüştür. Bazı toplumlarda da kadın bir eşya gibi değersizleştirilmiş, köle olarak vasıflandırılmıştır.¹

İslam öncesi Türk toplumunda kadın farklı statülere sahip olmuştur. Anaerkil aile yapısına sahip olunan çevrelerde kadın erkekten sonra aile reisi olarak kabul edilmiş, erkeğin ölmesi durumunda miras kadına kalmıştır. Hatta siyasette hükümdardan sonra en yetkili kişi konumunda olmuştur. Kadın doğurganlık özelliğinden dolayı da yeniliğin ve tazeliğin simgesi kabul edilerek kutsallaştırılmıştır. Ayrıca kadın aile birliğini sağladığından kadın hakkı Tanrı hakkı ile eş görülmüş ve kadının hakları göz önünde bulundurulmuştur.²

İslam öncesi dönemde kadın evlilik ve aile hayatı büyük bir öneme sahip olduğundan tek eşlilik söz konusudur. Yönetici kısmın ve zenginlerden isteyenlerin birden fazla evlilik yaptıkları görülmektedir. Ayrıca boşanmak da toplum tarafından pek hoş karşılanmamış ve çok fazla tercih edilmemiştir. İskitler, Göktürkler ve Uygurlar'da kadına çok fazla değer verilmiş, hakları göz ardı edilmemiştir. Bu devletlerde kadın da eşi ile savaşmış, ata binmiştir. Merasimlere eşinin yanında katılmış, hükümdar olmayınca da meclislere başkanlık etmiştir. Hatta Çin ile Büyük Hun İmparatorluğu arasındaki barış anlaşmasını Mete'nin karısı imzalamıştır. Bu dönemde kadına şövalyelere gösterilen saygı gibi değer verilmiş hatta "altın özü" (özü altın gibi),

¹ Ayfer Yılmaz, "Türk Kültüründe Kadın", *Milli Folklor*, S. 16/64, 2004, s. 111-123; İbrahim Tellioglu, "İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 55, 2016, s. 209-224; Ahmet Gündüz, "Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, S. 5/5, 2012, s. 129-148.

² Ömer Faruk Harman, "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (bundan sonra DİA olarak geçecektir), C. XXIV, 2001, s. 83; Seher Parlak, "Ortaçağ'da Kadın Olmak", *Doç. Dr. Numan Durak AKSOY Anısına*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Matbaa ve Basımevi, 2017, s. 1-13; Gündüz, agm, s. 130.

“ertini özü” (bedeni inci gibi), “arık” (temiz) ve “silig” (namuslu) gibi sıfatlar verilerek kadının değeri gösterilmiştir.³

Bu dönemde kadınlara herhangi bir şiddet uygulanmamış hatta hükümdar ile birlikte halk tarafından saygı ve itibar görmüştür. Hükümdar adına yazılan mektuplar olduğu gibi hatun adına da mektuplar yazılmıştır. Aile hayatının temelini oluşturan kadın bu dönemde yüce bir mevkiye sahip olmuştur denilebilir. Fakat aynı dönemde farklı bir coğrafyada yani Çin’de kadına hiç değer verilmemiş öyle ki ona isim dahi konulmamıştır. Kadın evleneceği eşi tarafından değerli eşyalar karşılığında satın alınmış, hiçbir hak ve hürriyete sahip olamamıştır. Eşinin otoritesi altında ezilmiş, kimliği ve kutsallığı yok sayılmıştır.⁴

İslam öncesi dönemde Fars, Hint, Moğol, Slav ve Roma toplumlarında kadına çok fazla değer verilmemiş bir eşya gibi değerli şeyler karşılığında babası tarafından satılmıştır. Babasının otoritesi altında büyüyen kadın, hak ve özgürlükten uzak evde ev işleriyle meşgul olarak yetişmiştir. Kadın için babasının otoritesi ancak ve ancak evlenip bir eşin otoritesi altına girene kadardır. Kadın ev işleriyle meşgul olmuş, ev işlerini yapmaması durumunda da eşi tarafından boşatılarak cezalandırılmıştır. Eğitim hakları olmamakla birlikte ikinci eşe razı olmak durumunda kalmışlardır.⁵

İslamiyet’in kabulü ile birlikte kadın toplumsal bir statüye sahip olmuştur. Kur’an-ı Kerim’de kadın hem yaratılış hem de hak bakımından erkekle eşit haklara sahip olduğu yazılmaktadır. Ayrıca Peygamber’in eşine tavrı ve yaşantısı insanlara yol göstermiş, yıllarca erkek otoritesinde ezilen kadın artık bir kimlik bulmuştur.⁶

Selçuklular döneminde kadın birçok hak ve özgürlüğe sahiptir. Selçuklular’ın Anadolu’ya gelişiyle kadınların yaşamlarında birtakım değişiklikler olmuştur. İslamiyet’in kabulü ile birlikte kadının sosyal ve siyasi hayatına kısıtlamalar

³ Okan Açıl, “Eski Bozkır Devlet ve Toplum Hayatında Kadının Konumu”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, S. VI, 2016, s. 150-164; Harman, agm, s. 86; Gündüz, agm, s. 131.

⁴ Tellioğlu, agm, s. 212; Açıl, agm, s. 154; Gündüz, agm, s. 134.

⁵ Harman, agm, s. 84; Gündüz, agm, s. 134.

⁶ Siddık Ağçoban, “Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam’da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar”, *International Journal of Cultural and Social Sciences*, S. II, C. I, s. 14-24; Mehmet Âkif Aydın, “İslam’da Kadın”, *DİA*, C. XXIV, 2001, s. 86-94; Gündüz, agm, s. 140.

getirilmiştir. Bu dönemde kadın eve kapandığından sanatsal ve kültürel aktivitelere yönelmek zorunda kalmışlardır.⁷

Orta Çağ Avrupası'nda kadın bazen kutsal bazen de kontrol edilmesi gereken tehlikeli bir varlık olarak görülmüştür. Bu dönemde yaşayan kadınlar için en önemli konu bekârettir. Bekâret, bu toplumlarda her zaman önemlidir ve bekâreti korumanın en kolay yolu da kendini dine adanmak olmuştur. Bu sebepten ötürü dönem kadınlarının çoğunun rahibe olduğu görülmektedir. Din tarikat başkanlarının da kadınlara ve tarikatları altındaki kadınların varlığına önem verdiği anlaşılmaktadır. Kendini dine adayan bu kadınlara sokağa çıkmama, dikkat çeken kıyafetler giymeme, dans etmeme gibi bazı yasaklar konulmuştur. Bu yasakların sebebi kadının dikkat çekip suçlu duruma düşmemesidir. Bu şekilde iftira ve suça dahil olan kadınlar kendini koruyup savunamadıkları için asıl amaç aslında kadını korumak olmuştur. Kadınlar, bu dönemde bunun gibi birçok kısıtlamaya maruz kalmışlardır.⁸

---

⁷ Osman Turan, *Selçuklular Târihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003, 311.

⁸ Özlem Genç, *Ortaçağ Avrupasında Kadın*, (Ed. Altan Çetin), Ankara: Lotus Yayınevi, 2011, s. 242-243.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SELÇUKLULARDA KADIN

Selçuklularda kadının ve erkeğin toplumdaki rolü siyasi, dini ve kültürel etkenlere bağlı olarak ilk çağlardan günümüze kadar farklılık göstermiştir. Türk kadını diğer toplumların aksine askeri, siyasi ve sosyal açıdan etkin bir rol oynamıştır. Kadınlar da erkekler gibi av, savaş, din, iktisadi gibi alanlarda yer almışlardır.⁹

Kadınlar da ata binmiş, kılıç kuşanmışlardır. Sultan Veled *Divan*'ında Anadolu Selçuklu hükümdarı IV. Rüknettin Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun hakkında şunları zikretmiştir:

در ما بکن جانا نظر بر پشت اسب اندر گذر

ای بالبان همچو شکر وی بارخان چو ارغوان¹⁰

Der mâ bekon cânâ nezer ber poşt-i esb ender gozer,

Ey bâlbân hemçû şeker vey bâr hân çû ergûvân.

Bize bak, ey can! At sırtında dolaşmayı bırak;

Ey dudakları şeker ve ey yanakları erguvan gibi olan.¹¹

X. yüzyılda Selçuklular Anadolu'ya gelmiş ve kadınların yaşamlarında birtakım değişiklikler olmuştur. İslamiyet'ten önce kadınlar gündelik hayatta aktif bir rol oynarken İslamiyet'in kabulü ile birlikte kadınların hayatında evde kalma ve harem gibi bazı kısıtlamalar olmuştur. Kadınlar daha çok kültür-sanat faaliyetlerine yönelmek

⁹ Sevim Can, "Büyük Selçuklu Devleti'nde Siyasi Gücün Kadınlar Tarafından Kullanılması" (Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Büyük Selçuklu Tarihi), *Ortaçağda kadın*, (Ed. Altan Çetin), Ankara: Lotus Yayınevi, 2011, s. 395-396.

¹⁰ Bahâeddin Muhammed *Veled, Divân-ı Sultan Veled*, Tahran, 1339 hş., 492/7.

¹¹ Veyis Değirmençay, *Sultan Veled Divanı*, İstanbul: Demavend Yayınları, 2016, s. 554.

zorunda bırakılmıştır. Kadınlar kendi adlarına hastaneler, kütüphaneler, kervansaraylar, cami ve mescitler yaptırmışlardır. Kutlu Türkan Hastanesi, Kayseri’de bulunan Gevher Nesibe şifahanesi ve Divriği’de Turan Melek Hatun Kütüphanesi ve Darulşifası bunlara verilecek örneklerden bazılarıdır.¹²

Emir Muizzî kasidesinde Selçuklu’da kadından ve değerinden şöyle bahseder:

تا جهان باشد خداوند جهان خاتون بود

دولت و اقبال او در مُلک روزافزون بود

تا که باشد تاج شاهی بر سر سلجوقیان

تاج دین و تاج دنیا در جهان خاتون بود

Tâ cihân bâşed Hodâvend-i cihân hâtûn buved,

Devletu ikbâl-i u der mülk rûzefzûn bûved.

Tâ ki bâşed tâc-i şâhî ber ser-i selcûkyân,

Tâc-i dîn u tâc-i donyâ der cihân hâtun bûved.

Dünya var olduğu sürece dünyanın sahibi kadındır;

Onun devleti (varlığı) ve ikbali ülkede günden güne artar.

Şahlık tacı Selçuklular’ın başında olduğu sürece;

*Dünyada dinin tacı, dünyanın tacı hatundu.*¹³

¹² Turan, age, s. 311.

¹³ Emîrû’ş-şuarâ Muhammed b. Abdilmelik-i Nişâbüri Mutahellis be Muizzî, *Dîvân-ı Emîrû’ş-şuarâ Muhammed b. Abdilmelik-i Nişâbüri Mutahellis be Muizzî*, (Hzl: Abbas-i İkbal), Tahran, s. 106/9-10.

Bazı Selçuklu hükümdar eşlerinin kendine ait iktaları, orduları, divan teşkilatları vardır. Ayrıca; isteyen hükümdar eşleri elçilik görevi de üstlenmişlerdir. Tuğrul Bey'in eşi Altuncan Hatun, Sultan Melikşah'ın eşi Türkan Hatun bunlardan bazılarıdır. Bu hatunlar eşleriyle birlikte ata biner, kılıç kuşanır ve sefere katılırlardı. Anadolu Selçukluları zamanında kadınlar aralarında teşkilatlanmalar kurmuşlar ve buna "Fakiregan" demişlerdir. Ayrıca bu kadınlar birbirlerine "bacı" diye hitap etmişler ve bu sebepten "bacı" kelimesinin "bacıyan"¹⁴olarak değişmiş olması muhtemeldir.¹⁵

1.1.1. Selçuklularda Evlilik

Selçuklu da eş seçimi diğer Türk devletlerinde olduğu gibi hanedan içi, cariyelerle ve hanedan dışı olmak üzere devletin menfaat ve çıkarları doğrultusunda yapmış olduğunu bilmekteyiz. Örneğin Sultan Alpaslan ölümü yaklaştığında oğlu Melihşah'ın iktidarını sağlamlaştırmak için karısı Seferiye hatunun kardeşi Kavurd ile evlenmesini istemiştir.¹⁶

Selçuklular Hanedan dışı evliliklerde ise Abbasi Hilafeti, Türk Hanedanları, Müslüman Türk Devletleri ve emirleriyle, devlet adamlarıyla, Hristiyan Gürcüler'le yaptığı görülmektedir. Tuğrul Bey peygamber soyuyla akraba olmak için Seyyide Hatun ile Melihşah ise Karahanlı Türkan Hatun ile evlenmiştir.¹⁷

Evlenecek kişiler sağlıklı bir evlilik yapabilmek için birbirleriyle görüşüp haklarında bilgi alma haklarına sahiptir. Bu uygulama Türk adetlerinde olduğu gibi İslamiyet'te de bulunmaktadır. Her iki tarafın evlilik öncesi birbirlerini tanımak ve evlilik esnasında oluşabilecek sorunları çözmek için birbirleri ile görüşmeleri uygun

¹⁴ Bacıyan-ı Rum: Türkmen kadınların kurmuş olduğu Anadolu Selçuklu ve Osmanlı devlerinin kuruluş dönemindeki kadınlara has bir tarikat, bir dernek.

¹⁵ Mikail Bayram, "Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı", (Ed.Hasan Cemal ve Kemal Çiçek ve Salim Koca), *Türkler*, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 611-615; Can, agm, s. 399.

¹⁶ Turan, age, s. 194; Can, agm, s. 398; Bülent Kaçın, *Selçuklu Hatunları (Büyük Selçuklu Devleti Hanedan Üyelerinin Siyasi Evlilikleri)*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2017, s. 193-196.

¹⁷ Can, agm, s. 405; Zekeriya Kitapçı, *Ortadoğu ve Eski Hilafet Ülkelerinde Aristokrat Türk ve Selçuklu Hatunları*, Konya: 2014, s. 332; Kaçın, age, s. 112-113.

görülmüştür. Türkan¹⁸ Hatun'un kocası Melihşah'ın ölümünden sonra evlenmeyi düşündüğü İsmail b. Yakuti ile görüştüğü bilinmektedir.¹⁹

Mevlânâ da evlilik ve eş seçimi ile ilgili Mesnevî adlı eserinde şöyle der:

جفت مایی جفت باید هم صفت

تا بر آید کارها با مصلحت

جفت باید بر مثال همدگر

در دو جفت کفش و موزه در نگر

Coft mâyî, coft bâyed hem sifet,

Tâ berâyed kârhâ bâ meslehet.

Coft bâyed ber misâl-i hemdiger,

Der do coft keşu mûze der niger.

Bizim eşimizsin; işlerin iyilikle sonuçlanması için;

Çiftlerin aynı sıfatları olmalı.

Eş diğer eşi gibi olmalı (birbirine benzemeli),

*Ayakkabı ve çizmenin iki eşine de bak.*²⁰

¹⁸ Türkan Hatun: Selçuklu Hükümdarı Melihşah'ın eşidir. Terken lakabıdır, bazı kaynaklarda Terken olarak geçmektedir. Tezimizde Türkan Hatun olarak kullanılacaktır.

¹⁹ Can, agm, s. 405; Ahmet Vehbi Ecer, *Tarihte Lider Kadınlar ve Fatma Bacı*, İstanbul: Yesevi Yayıncılık, 2012, s. 129; Kaçın, age, s. 122-123.

²⁰ Mevlânâ Celâleddîn-i Muhammed, *Mesnevî-yi Ma'nevî*, (Hz. Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs), Ankara: Akçağ Yayınları, 2007, s. 137/12-13.

1.1.2. Nişan

Evlenmeleri uygun olan tarafların birbirleriyle evlenmek için verdikleri sözdür. Nikâh gibi hukuki bir yaptırımını bulunmamaktadır. Ancak örfî, ahlâkî ve vicdanî yaptırımını vardır. Selçuklularda nişan evliliğe giden yolda önemli bir adımdır. Evlilik teklifi olarak düşünülmüştür; ancak nikâh akdi yapılmadıkça nişanda mahremiyet söz konusudur. Bu yüzden nişanlılar arasında belirli sınırlar vardır. Selçuklularda nişanlar bazı istisnai durumlar dışında evlilikle sonuçlanmıştır. Evlilikle sonuçlanmayan nişanlara örnek olarak Türkan Hatun ile İsmail b. Yakuti veya Hatice Arslan ile halifenin oğlu Zahîretüddin gösterilebilir.²¹

1.1.3. Mehir

Dini nikâh kıyılırken erkek tarafının kadına nikâh için verdiği maddi manevi bir bedeldir. Mehir İslam hukukunda da bulunmaktadır. Mehir miktarı kişinin ekonomik gücüne göre değişiklik gösterebilir. Mehir, "Mehr-i Müsemma" ve "Mehr-i Misil" olmak üzere ikiye ayrılır.²²

Selçuklu devlet adamlarının evliliklerinde mehir ödemesine Tuğrul Bey'de rastlanmıştır; ancak diğer hanedan üyelerinin de ödemiş olması muhtemeldir. "Tuğrul Bey mehir olarak Seyyide Hatun'a 100000 altın, 100 giysi, 2250 parça mücevher, 640 parça yakut, 120 inci, 558 parça firuze, 28 parça zümrüt, 12 parça saf cam, 14 parça süs eşyası, yer ve yatak yaygıları, yorgan ve çarşaf örtüleri, ibrişim halı, 35 cariye, 20 hizmetçi, 80 at ve katır, 100 kişilik askeri birlik ve pek çok çadır gönderdi. Ayrıca on bin altın ile beraber sultanın ölen eşi Altuncan Hatun'a ait iktâları verdi."²³

Kur'an-ı Kerim'de de kadınların mehir hakkı şu şekilde bildirilmiştir:

وَأْتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا

²¹ H. İbrahim Acar, "Nişan", *DİA*, C. XXXIII, 2007, s. 152-154; Kaçın, age, s. 198.

²² Mehmet Âkif Aydın, "Mehir", *DİA*, C. XXVIII, 2003, s. 389-390.

²³ Turan, age, s. 141; Kaçın, age, s. 198.

Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin. (Nisa suresi 4. Ayet)

Evhadüddin-i Merâgî *Câm-ı Cem* adlı mesnevisinde kendisini boşayan eşinden mehir isteyen kadının hikâyesinden şöyle bahsetmektedir:

مرد دادش طلاق و شد بی جفت

چون برون رفت زن به قاضی گفت

مهر دل چون ندارد آن گمراه

مهر برداشتست، مهر بخواه

Merd dâdeş telâk u şod bî coft,

Çûn birûn reft zen be kâzî goft:

Mihr-i dil çûn nedâredân gomrâh,

Mihr berdâşttest, mihr behah.

Adam boşandı ve eşsiz kaldı;

Kadın dışarı çıkınca kadıya şöyle dedi:

O yolunu kaybedenin gönlünde sevgi kalmayınca;

*Sevgi ortadan kayboldu, mehir iste.*²⁴

²⁴ Evhadüddin-i Merâgî, *Dîvân-i Kâmil-i Evhadî-yi Merâgî* (nşr. Emir Ahmed-i Eşrefî, mukaddeme Nasır-i Heyrî), Tahran, 1362 hş. s. 551/5-6.

1.1.4. Çeyiz

Kızın baba evinden evlenirken getirdiği mal ve eşyalara çeyiz denir. Erkeğin çeyiz üzerinde her hangi bir hakkı yoktur. Çeyiz üzerinde inisiyatif kadınındır. Selçuluklar'da çeyiz hazırlanma önemli bir yere sahiptir. Selçuklularda çeyiz sadece elbise, kılık kıyafet, değerli taş, cariye ve hayvan değil ayrıca toprak verildiği de görülmektedir. Örnek olarak Sultan Alparslan, kardeşi Kavurd'un kızı için çeyiz hazırlanmasını emretmiş, yüz bin dinar, birçok elbise ve toprağı çeyiz olarak vermiştir.²⁵

1.1.5. Süt Hakkı

Evlenecek olan kızın evliliği sırasında annenin damattan aldığı paraya denilmektedir. Süt hakkı Selçuklular'da yoktur; ancak Mâhmelek Hatun'un annesi Türkan Hatun halifeden süt hakkı olarak elli bin dinar istediği bilinmektedir.²⁶

1.1.6. Nikâh

Ailenin temelini oluşturan nikâh evliliğe engeli olmayan kadın ve erkeğin dini unsurlar çerçevesinde hayatlarını birleştirmelerine denilmektedir. Ayrıca nikâh; insanlığın soyunu devam ettiren, kadın ile erkek arasında günah kavramını ortadan kaldıran bir araçtır.²⁷

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Mesnevî'de evliliğin günahlardan uzaklaştıracağı hususunu şöyle açıklamıştır:

شهوت از خوردن بود کم کن ز خور

یا نکاحی کن گریزان شو ز شر

Şehvetez horden bûved kem kon zi hôr,

²⁵ Abdülazim ed-Dîb, "Çeyiz", *DİA*, C. VII, 1993, s. 297-298; Kaçın, age, s. 200.

²⁶ Kaçın, age, s. 201.

²⁷ Fahrettin Atar, "Nikâh", *DİA*, C. XXXIII, 2007, s. 112-114.

Yâ nikâhî kon gerîzân şovez şer.

Şehvet yemek yemektendir;

*Yemeği azalt veya bir nikâh kıy, şerden kaç.*²⁸

Selçuklularda nikâh toplumsal bir öneme sahiptir. Evlenen kadın ve erkeğin aileleri birbirilerinden bir şeyler talep etme hakkına sahiptir. Selçuklu hanedan üyelerinin nikâhları devlet adamlarına vekâlet vererek gerçekleşmektedir. Yani evlilik teklifi aracı bir devlet adamı tarafından aileye bildirilmiştir. Örneğin; Halife, kızı Seyyide Hatun ile Tuğrul Bey'in evliliğine aracı olarak Ebü'l-Ganâim'i görevlendirmiştir. Selçuklularda nikâh sırasında kadın ve erkek tarafı da bir şeyler isteme hakkına sahiptir. Bu istekler kadının evliliği boyunca refahını sağlamak ve boşanma durumunda hakkını koruyabilmek için olmuştur. Türkan Hatun kızı Mâhmelek Hatun'u isteyen halifeden güvence olarak dört yüz bin altın istemiş, bu isteğinin yerine getirilmesi şartıyla kızını verebileceğini söylemiştir. Ancak Nizâmülmülk ve Arslan Hatun durumdan haberdar olunca Türkan Hatun'a bu isteğinin fazla olduğunu ve bu evliliğin devlet için faydalı bir evlilik olacağını söylemiştir. Bunun üzerine Türkan Hatun elli bin dinar süt hakkı ve yüz bin dinar karşılığında kızını halifeyle evlendirmeye razı olmuştur. Bunlara ek olarak Türkan Hatun halifeden kızından başka birisiyle evlenmemesini hatta cariyesinin dahi olmamasını talep etmiştir. Halife Türkan Hatun'un isteklerini kabul etmiş, halife ve Mâhmelek Hatun evlenmişlerdir.²⁹

Selçuklularda nikâhtan sonra gelen davetlilerin üzerine para ve altın saçardı. Örneğin; Tuğrul Bey ve Seyyide Hatun'un nikâh töreninden sonra davetlilerin üzerine altın ve para saçılmış, aracı ve vesile olan herkese hediyeler verilmiştir. Nitekim bu nikâha vekâlet eden İbnü'l-Mahleban'a sultan, yüz altın, gümüş para ve aylık giderleri için belli miktarda para bağışlamıştır. Selçuklular'ın nikâh törenlerine devlet temsilcileri, devlet adamları ve bölge emirleri de katılmaktadır.³⁰

²⁸ Rûmî, age, s. 99/16.

²⁹ Kaçın, age, s. 201.

³⁰ Kaçın, age, s. 202-203.

1.1.7. Düğün

Kadın ve erkek tarafının bir araya gelerek nikâh akdini duyurmasına denilmektedir. Taraflar nikâhtan sonra bir araya gelmiş ve bunu bir eğlence ile kutlamışlardır. Akraaba olan taraflar için neşe ve eğlence olmuştur. Selçuklular'da da düğün nikâhtan sonra bir kutlama olarak yapılmıştır. İnsanlar bir araya geldikten sonra eğlenilip ziyafetler verilmiştir. Selçuklu hanedanlarının düğünleri hakkında en geniş bilgiyi Abbasiler döneminden yola çıkarak anlatabiliriz. Arslan Hatun halife ile evlendikten sonra düğün için Bağdat'a götürülmüştür. Burada Arslan Hatun'a hediyeler verilmiş, taç giydirilmiştir. Devlet adamlarının katılımıyla bir düğün yapılmış, Türkçe şarkılar söylenerek oyunlar oynanmıştır.³¹

Tuğrul Bey ve Seyyide Hatun'un nikâhtan sonra düğünleri olmuş, Seyyide Hatun altınla kaplı bir tahta oturtulmuştur. Sultan gelinin odasının yerini öpmüş, ona hizmet etmiştir. Gelin ise duvağını dahi açmamıştır. Sultan her gün gelinin yanına gidip ona hediyeler vermiş ve hizmet etmiştir. Tuğrul Bey bu evliliğe vekâlet eden Amîdülmülk'e altınla süslü bir at ve değerli hediyeler vermiş ve düğüne katılan bölge emirlerine ise hilatler vermiş ve ziyafet sofraları hazırlatmıştır. Hatta Bağdat'ta 455/1063 tarihinde basılan altın madalyonun Tuğrul Bey'in bu mutlu gününün hatırası olarak zikredildiği söylenmektedir. Selçuklularda erkek hanedan üyelerinin düğünlerinde olduğu gibi bayan hanedan üyelerinin düğünlerinde de aynı durum söz konusudur. Bu düğünlerde de şana yakışır harcamalar olmuştur. Hatta Melikşah'ın kızı Gevher Hatun ile Gazne Sultanı İbrahim'in oğlu Mesud'un düğünü için Nizâmülmülk düğün masrafları ve kızı, damadın ülkesine göndermek üzere hazineden yüz bin dolar almıştır. Bu düğünde erkek tarafı da kız tarafı da birbirilerine karşılıklı hediyeler vermişlerdir.³²

³¹ Rahmi Yaran, "Düğün", *DİA*, C.X, 1994, s. 15.

³² Kaçın, age, s. 203-206.

1.1.8. Boşanma

Nikâh akdi ile hayatlarını birleştiren kişilerin birlikteliklerini devam ettiremeyip yollarını ayırmalarına denilmektedir. Kadın ve erkek iki taraf da boşanma hakkına sahiptirler.³³

Selçuklular döneminde ilk boşanma olayı Sultan Alparslan ve Abhaz Kralı Bagrat'ın yeğeninin evliliğinde vuku bulmuştur. Alparslan evliliğinden kısa bir süre sonra eşini boşayarak onu veziri Nizâmülmülk ile evlendirmiştir. Selçuklu hanedanlığında bayanlarda daha fazla huzursuzluk ve boşanma söz konusu olmuştur. Bunun sebebi ise evliliklerin genellikle devlet ilişkilerini güçlendirmek üzere yapılmış olmasıdır.³⁴

Mâhmelek ve Muktedî-Biemrillah'ın evlilikleri de boşanma ile sonuçlanmıştır. Mâhmelek kocası ile arasında geçen huzursuzluktan babasına bahsetmiştir. Sultan ise Mâhmelek'in babasına haber göndererek kızını yanına çağırmasını söylemiştir. Bu olaydan sonra Mâhmelek oğlu ile birlikte Bağdat'tan ayrılmış, İsfahan'a gitmiş ve kısa bir süre sonra burada vefat etmiştir. Sonuç olarak Selçuklu devletinde evliliklerde mutsuzluklar fazla olmasına rağmen evliliklerin temel amacı devlet bekası olduğundan ötürü boşanmalar çok fazla olmamıştır. Eşiyle anlaşmazlık yaşayan hatunlar ise boşanmayarak eşlerinin yanlarından ayrılmış, Selçuklu baş şehrinde hayatlarını sürdürmüşlerdir.³⁵

Evhadüddün-i Merâgî, *Câm-ı Cem* adlı mesnevisinde boşanma hakkında şunları söylemiştir:

گر سر این لطیف چهرت نیست

رو طلاقش بده، که مهرت نیست

³³ H. İbrahim Acar, "Talâk", *DİA*, C. XXXIX, 2010, s. 496-497.

³⁴ Kaçın, age, s. 206-207.

³⁵ Kaçın, age, s. 206-207.

مرد دادش طلاق و شد بی جفت

چون برون رفت زن به قاضی گفت

Ger ser-i î n latîf çehret nîst,

Rov talâgeş bedeh, ki mihret nîst.

Merd dâdeş talâk u şod bi coft,

Çûn birûn reft zen be kâzî goft.

Eğer senin latif yüzünde akıl yoksa;

Git boşan eğer sevgin yoksa.

Adam boşandı ve eşsiz kaldı;

Kadın dışarı çıkınca kadıya dedi.³⁶

1.1.9. Ölüm

Hayatın sonu anlamında kullanılmaktadır. Boşanmanın diğer yolu da eşlerden birinin ölmesidir. Ülkede birinin ölmesi üzerine matem ilan edilir, taziyeler kabul edilirdi. Cenaze törenlerinde siyah giyilmekte, ağlanıp saç baş yolunmaktaydı. Selçuklu döneminde dul kalan hatunlar tekrar evlendirilmiş, devletin çıkarı göz önünde bulundurulmuştur. Ancak bazen taht kavgaları ve devletin zayıf olduğu durumlarda bu evlilikler amacına ulaşamamıştır. Ayrıca bu dönemde ölen kardeşin dul kalan eşiyile evlenmeler de olmuştur.³⁷

Sultan Veled ölüm hakkında şu beyiti söylemiştir:

³⁶ Merâgî, age, s. 551/4-5.

³⁷ Salime Leyla Gürkan, “Ölüm”, *DİA*, C, XXXIV, 2007, s. 32; Kaçın, age, s. 207-209.

هنگام اجل چو جان پردازد تن

همچو که قبای کهنه اندازد تن

تن را ز خاکست دهد باز بخاک

وز نور قدیم خویش بر سازد تن³⁸

Hemgâm-i ecel çû cân perdâzed ten,

Hemçû ki kabâyî konne endâzed ten.

Ten ra zi hâkest dehed bâz behâk,

Vez nûr-i kadîm-i hîş ber sâzed ten.

Ölüm anında ruhunu Hakk'a teslim ettiğin zaman;

Tekrar dirilmekten niçin ümitsiz oluyorsun?

(Toprakta) Yok olan her tane yüz kat oldu.

İnsan tohumunda niçin şüpheye düşüyorsun?³⁹

1.2. SELÇUKLU HATUNLARI

1.2.1. Altuncan Hatun

Altuncan Hatun; güçlü ve iradeli bir Türk anası olarak tanınmaktadır. İlk olarak Harezmi Valisi Altuntaş ile evlenmiş ve bu evlilikten Enûşirvan adında bir oğlu olmuştur. Eşini genç yaşta kaybeden Altuncan Hatun'a Tuğrul Bey, kendisiyle

³⁸ Veled, age, s. 604/19-20.

³⁹ Değirmençay, age, s. 684.

evliliğine aracı olarak Kündürî'yi göndermiştir. Altuncan Hatun bu evlilik teklifini kabul etmiş ve Selçuklu sarayına bu şekilde intisab etmiştir.⁴⁰

Selçuklu dönem şairlerinden Fahreddîn Esed-i Gurgânî, Veys ile Râmîn (Veys u Râmîn)' adlı eserinde Tuğrul Bey'i şu şekilde methetmiştir:

ابوطالب شهنشاہ معظم

خداوند خداوندان عالم

ملک طغرلبک آن خورشید ہمت

به هر کس زو رسیدہ عز و نعمت

Ebû Tâlib şehinşâh-i muazzam,

Hodâvend-i hodâvendân-i âlem.

Melik Tuğrulbek ân hûrşid-i himmet,

Be her kes zû reşide iz u nigmet.

Ebu Talib muazzam şehinşah;

Dünyanın padişahların efendisi,

O himmet güneşi Melik Tuğrul Bey,

Herkese ondan değer ve niğmet ulaşmış.⁴¹

⁴⁰ Zekeriya Kitapçı, "Asrın Olayı Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in Halife El-Kâim'in Kızı Seyyide ile Evlenmesi ve Bazı Tarihi Gerçekler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 1,1994, s. 13-42; Ayşe Dudu Kuşçu, "Selçuklu Devlet Yönetiminde Kadının Yeri ve Altuncan Hatun Örneği", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)*, S.1, 2016, s. 173-191; Zekeriya Kitapçı, *Ortadoğu ve Eski Hilafet Ülkelerinde Aristokrat Türk ve Selçuklu Hatunları*, Konya: Yedi Kubbe Yayınları, 2014, s. 281.

Altuncan Hatun ile ilgili şunlar zikredilmektedir:

“Altuncan Hatun azmi, iradesi, fevkalade yapıcı bir şahsiyeti ile kendisini kabul ettirmiş ve Selçuklu sarayında sevilen, sayılan bir varlık haline gelmiştir. O, böylesine sağlam kişiliği yanı sıra ata binen, kılıç kuşanan ve gerektiğinde yağız, çehreli, mücehhez, Türkmen ordularını komuta edebilecek güçte yürekli bir kadındı. Devlet işlerine hakkıyla vakıf ve inisiyatif sahibi, otoriter bir kadın olduğundan sultan önemli devlet işlerinde onunla istişare etmeden akıl ve fikrine danışmadan bir karar vermezdi. Altuncan Hatun’un Tuğrul Bey nezdindeki bu müstesna yerini çok iyi bilen Doğu Roma imparatoru ondan iki ülke arasında sulh yapmak için kocası Tuğrul Bey’e tavassutta bulunmasını isterdi.”⁴²

Altuncan Hatun, Tuğrul Bey’in kararları üzerinde etkin bir rol oynamıştır. Altuncan Hatun’un Tuğrul Bey nezdindeki değerini fark eden sultanlar, Altuncan’a da hediyeler göndererek onun gözüne girmeyi umut etmişlerdir.⁴³

Tuğrul Bey’in kardeşi İbrahim Yinal’ın taht kavgası sırasında verdiği mücadelelerde Altuncan Hatun eşine destek olmuştur. Tuğrul Bey’in içinde bulunduğu bu zor durumdan kurtulmak için yola çıkmıştır. Eşi Altuncan, oğlu Enûşirvân ve Ebu Nasr Amidü’l-Mülk İmameddin Mansur bin Muhammed el-Kündürî’ye Bağdat’ta kalmalarını emretmiştir. Fakat Tuğrul Bey kardeşi İbrahim Yinal tarafından Bağdat’ta yakalatılınca Altuncan ve Kündürî’den yardım istediğini bildirdiği bir mektup yazmıştır. Altuncan eşinin düştüğü bu zor durumdan yılmadan onu kurtarmaya çalışmıştır. Bağdat’ta bulunan Türkmen kuvvetleriyle birleşerek Tuğrul Bey’i kurtarmak için Bağdat’a gitmeye karar vermiştir. Bu arada babasının yerine geçmeyi hedefleyen oğlu Enûşirvân ve veziri Kündürî’yi yakalatma emri vermiştir. Oğlunun ve vezirin saraylarını yağmalatmış ve Selçuklu askerlerine durumu anlatarak oğlunun ve vezirinin Sultan’a ihanet ettiklerini ve cezalandırılması gerektiğini söylemiştir. Altuncan Hatun, Selçuklu askerlerini toplayarak Hemedan’a gitmek üzere yola çıkmıştır. Yolda

⁴¹ Fahreddin Esed-i Gurgâni, *Veys u Râmîn*, Tahran, 1349 hş., s. 10/12.

⁴² Ecer, age, s. 141-142.

⁴³ Zekerîya Kitapçı, *Abbâsi Hilâfetinde Türk Hâtuñları Selçuklu Sultanları*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınevi, 1994, s. 62; Can, agm, s. 403.

oğlu Enûşîrvân, annesi ve ordusuna katılmak istemiş; fakat annesi onun vatana ihanet ettiğini ifade etmiş ve oğlunu zincire vurdurmuştur.⁴⁴

Altuncan Hatun'un Hemedan yakınlarına geldiğini öğrenen İbrahim Yinal, ordusunu onu yakalaması için göndermiştir. Askerler ise Altuncan'ı bırakıp O'nun ganimetlerini yağmalamaya başlamıştır. Bu kargaşadan faydalanan Tuğrul Bey bir çıkış yolu bularak İbrahim Yinal'ın ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Altuncan'ı da askerlerin elinden kurtararak Rey'e doğru hareket etmişlerdir. Bu esnada Enûşîrvân'ı vatan haini olarak babasına teslim etmişlerdir. Babası ise oğlunu affederek özgürlüğüne kavuşturmuştur. Tuğrul Bey kardeşi İsmail Yinal'a karşı asıl başarıyı Rey'de elde etmiştir.⁴⁵

Tuğrul Bey'e esir düştüğü ve savaştığı esnada yardım eden Çağrı ve Alp Arslan, İbrahim Yinal'ı yakalayarak ona teslim etmiştir. Tuğrul Bey, İbrahim Yinal'ı yay kirişiyle boğdurarak öldürülmesini emretmiştir. Tuğrul Bey, İbrahim Yinal ile ilgilenirken Besasîrî Bağdat'ı işgal etmiştir ve halifeyi rehin almıştır. Tuğrul Bey ise bu işgali bastırmış, halifeyi kurtarmış, Besasîrî'yi öldürmüştü ve başını kendisine teslim etmelerini istemiştir. Daha sonra Altuncan Hatun ile birlikte Rey'e dönmüştür.⁴⁶

Tuğrul ve Çağrı Bey'in gücü hakkında Emir Muizzî şu beyiti söylemiştir:

چو سلجق صید گیر آمد چو بیغو جنگجوی آمد

چو طغرل شیربند آمد چو جغری خصم تاز آمد

Çûn Selçuk seyd gîrâmed çû Yabgû çengcûyâmed,

Çu Tugrul şîr bendâmed çû Çağrı hasm tâzâmed.

⁴⁴ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 63; Ahmet Koç, *Büyük Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri (İktidar Savaşları)*, İzmir: Hira Yayınları, 1996, s. 1-3; M. A. Köymen, "Devlet Kurtaran Örnek Bir Türk Kadını Altuncan Hatun", *Millî Kültür*, Ocak 1997, s. 44-45, 69; Turan, age, s. 137; Can, agm, s. 403-404.

⁴⁵ Ahmed Bin Mahmud, *Selçuk-Nâme*, (Hzl: Erdoğan Merçil), İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1977, s. 37-45; Koç, age, s. 2; Can, agm, s. 403-404; Kitapçı, Abbasi, s. 283-284; Ecer, age, s. 143-145.

⁴⁶ Mustafa Demir, *Büyük Selçuklular Tarihi*, Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2004, s. 50; Ecer, age, s. 145; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 285; Talha Uğurluel ve Cansu Canan Özgen, *Selçuklunun Şifreleri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017, s. 95-98.

Selçuk gibi ava gitti, Yabgu gibi savaşa gitti;

*Tuğrul gibi güçlüydü, Çağrı gibi savaşırdı.*⁴⁷

Altuncan Hatun 1060 yılı Aralık ayında Cürcan'da genç yaşta karnı su topladığından dolayı vefat etmiş ve Rey'e getirilerek burada defnedilmiştir. Tuğrul Bey, eşini kaybetmekten dolayı çok üzölmüştür.⁴⁸

Altuncan ile ilgili şu sözler zikredilmektedir:

“Altuncan Hatun, aşırı bir şekilde dinine düşkün, Allah'ın emir ve yasaklarından çekinen, pek çok hayır ve hasenatı olan bir kadındı. Azim ve irade sahibi, kendine has görüş, düşünce ve tedbirleri vardı. Kocası (olan Sultan Tuğrul Bey) ise, onun sözünü dinler, ona itaat ederdi. Birçok konuda ona akıl danışır ve görüşlerini alırdı. Ayrıca o, gerektiğinde ordunun başına yürür ve komuta eder ve düşmanları ile elinde kılıç çarpışırdı.”⁴⁹

Altuncan Hatun'un Peygamber aşkı ve O'nun “Ehl-i Beyti”ne olan sevgisi dillere destan olmuştur. Hatta bu aşkı ve sevgisi o kadar ileri gitmiştir ki kendisi öldüğünde Tuğrul Bey'den halife soyuna mensup bir hanımla evlenmesini istemiştir. Altuncan Hatun, Tuğrul Bey'in bu evliliği yapması hem dünya hem de ahiret hayatı için şefaak kaynağı olacağını düşünmüştür. Hatta Altuncan Hatun öleceği esnada Tuğrul Bey'in yüzüne bakarak şu sözleri söylemiştir:

“Halife'nin kızı ile evlenmek için ne mümkünse yap! Böylece hem dünya hem de ahiret saadetine nail olursun!”⁵⁰

Altuncan Hatun bu isteğiyle kalmamış, malı mülkü neyi varsa hepsini ileride Sultan'ın eşi olacak Halife'nin kızına çeyiz olarak verilmesi hususunda vasiyet etmiştir.⁵¹

⁴⁷ Muizzî, age, s. 194/13.

⁴⁸ Ecer, age, s. 146; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 285.

⁴⁹ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 285.

⁵⁰ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 285-286; Turan, age, s. 144.

Altuncan Hatun için söylenen sözler:

“İşte örnek bir Türk kadınının-destana benzeyen-kahramanlık hikâyesi: Orduları sevk ve idare eden, devletin yüksek menfaati için her tehlikeyi göze alan, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, bu yolda karşılıklarına çıkan öz oğlunu bile kendi eliyle zincire vurmaktan çekinmeyen, ölümlerine bile devleti düşünen bir Türk anası!⁵²

Tuğrul Bey, Altuncan Hatun’un vasiyetini yerine getirmiş Halife el-Kâim Biemril-lah’ın kızı Seyyide Fatıma ile evlenmiş, hatta Altuncan Hatun’un bütün mal varlığını çeyiz olarak halifenin kızına vermiştir.⁵³

Tuğrul Bey’in vefatından sonra yerine Alp Arslan geçmiştir. Tuğrul Bey’in yeğeni olan Alp Arslan Tuğrul Bey’in prensip ve ülke yönetimini takip etmiştir. O da amcası gibi Abbasi Halifesi ile bağlarını güçlü tutmaya çalışmıştır.⁵⁴

1.2.2. Seyyide Hatun

Seyyide Hatun, Halife Kâim Biemrillâh’ın kızı ve Tuğrul Bey’in eşidir. Tuğrul Bey, Halife ile akrabalık bağı kurmak için kardeşi Çağrı Bey’in kızı Hatice Arslan Hatun’u Halife Kâim Biemrillâh ile evlendirmiştir. Daha sonra bu akrabalığı daha da güçlendirmek için Seyyide Hatun’la evlenmek istemiştir. Ayrıca bu evliliği Tuğrul Bey’in eşi Altuncan Hatun ölüm döşeginde vasiyet etmiştir.⁵⁵

Besâsîrî ve yandaşları Halife Kâim Biemrillâh’ı esir almıştır. Halifeyi Tuğrul Bey kurtarmıştır. Rey kadısını halifeye gönderen Tuğrul Bey, kızı Seyyide Hatun’u kendisine eş olarak istemiştir. Ancak Halife, Rey kadısı Ebû Sa’d’a bu evliliği onaylamadığını söylemiştir. Daha sonra halife, kızının çeyizini ve değerli eşyalarını Tuğrul Bey’e göndermesine rağmen; Ebû Muhammed et-Temîmî’yi Sultan Tuğrul Bey’in bu evlilikten vazgeçmesini sağlamak üzere görevlendirmiştir. Halife, Ebû Muhammed et-Temîmî eğer Tuğrul Bey’i bu evlilikten vazgeçiremez ise mehir olarak

⁵¹ Kitapçı *Ortadoğu*, s. 286.

⁵² Köymen, age, s. 44-45; Ecer, age, s. 146.

⁵³ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 287.

⁵⁴ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 289.

⁵⁵ Kazvîni, age, s. 29; Kaçın, age, s. 91-92; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 263.

Tuğrul Bey'in üç yüz bin altın vermesi ve Bağdat'ta oturması şartıyla bu evliliğe razı olacağını söylemiştir. Bütün bunlara rağmen halife boş durmamış Ebu Muhammed Amîdülmülk ile görüşerek Sultan Tuğrul Bey'in bu evlilikten vazgeçmesinde yardımcı olmasını istemiştir. Ancak Amîdülmülk bunu kabul etmemiştir.⁵⁶

Ebû Muhammed evlilik hususundaki bütün sorumluluğu Amîdülmülk'e vermiştir. Amîdülmülk evliliğin kabul edildiğini düşünmüş ve durumu Tuğrul Bey'e bildirmiştir. Tuğrul Bey, Amîdülmülk'ü, Arslan Hatun'u, Ferruh Hatun'u ve devletin ileri gelenlerini evlilik işlerini görüşmek üzere Bağdat'a göndermiştir.⁵⁷

Tuğrul Bey, Bağdat'a giden heyetle birlikte mehir olarak 100000 altın, 100 giysi, 2250 parça mücevher, 120 inci, 640 parça kırmızı yakut ve pembe bedehşan süsü, 558 parça firuze, 28 parça sim şeritli zümrüt, 12 parça saf cam, 14 parça ziynet eşyası, yer ve yatak yaygıları, yorgan ve çarşaf örtüleri, ibrişim halı, 35 cariye, yirmi hizmetçi, 80 at ve katır, 100 asker ve çok sayıda çadır göndermiştir.⁵⁸

Ebû Mansûr b. Yûsuf ve Kâdilkudât, halifeye mektup yazarak evlilik meselesinden bahsetmiş ve Halifenin olumsuz cevap vermemesi için arabuluculuk yapmışlardır. Halife, Amîdülmülk ile konuşarak bu evliliği onaylamadığını ve bu evliliğin gerçekleşmeyeceğini söylemiştir. Amîdülmülk mehir için verilen para ve mücevherlerle 453/1061'de Bağdat'tan ayrılarak Hemedan'a gitmiştir. Amîdülmülk bu durumun sebebinin Humâr Tegin et-Tuğrâi olduğunu Sultan Tuğrul'a iletmiştir. Tuğrul Bey bu durum karşısında halifenin adamlarına verilen iktâları almış ve Humâr Tegin'le yakın ilişkisi bulunan Ebû Turâb'ın kendine verilmesini istemiştir. Tuğrul Bey ve Halife arasındaki bu gerginlik gitgide içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Halife Kâim Biemrillâh yakınlarının da iknalarıyla Tuğrul Bey ve kızının evlenmesine razı olmuştur. 454/1063 yılında Tebriz dışında Tuğrul Bey ve Seyyide Hatun evlenmiştir.⁵⁹

⁵⁶ Kaçın, age, s. 92-93; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 262-280.

⁵⁷ Kaçın, age, s. 93; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 262-280.

⁵⁸ Kaçın, age, s. 93.

⁵⁹ Kaçın, age, s. 96-97; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 268.

Tuğrul Bey nikâhtan sonra “Ben, Halifenin halis kulu ve kölesiyim; ömrümün geri kalan kısmında kazandığım bütün şeyler onun şerefli hizmetine ait olacaktır.” demiştir.⁶⁰

Tuğrul Bey, Reîsülirakeyn Ebû Ahmed en-Nihâvendî’yle birlikte düğün hazırlıkları için birçok Türk askeri, cariyeye, mücevher ve altını Bağdat’a göndermiş ve ölen eşi Altuncan Hatun’a ait iktâyı Seyyide Hatun’a vermiştir.⁶¹

Tuğrul Bey Urmiye’de rahatsızlanmış ve ağır kış şartlarına rağmen 455/1063 yılında Bağdat’a gitmiştir. Tuğrul Bey Bağdat’tan ayrılmamak şartıyla Seyyide Hatun’u sultan sarayına götürmüştür. Seyyide Hatun sarayda büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Tuğrul Bey halifenin kızıyla evlenmesinde etkin rol oynayan Amîdülmülk’e çeşitli hediyeler ve lakaplar vererek onu onurlandırmıştır.⁶²

Ubeyd-i Zakanî, Amîdülmülk’ü şöyle methetmiştir:

خدايگان جهان رکن دین عميدالملک

محيط مرکز دولت سپهر جاه و جلال

Hodâygân-i cihân rokn-i dîn-i Amîdülmülk,

Muhît-i merkez-i devlet-i sipehr-i câhu celâl.

Dünyanın büyük padişahı Rukneddin Amîdülmülk;

*Devletin merkezinin çevresinde makamın ve büyüklüğün sahibi.*⁶³

Tuğrul Bey mutlu olmasına rağmen halife bu evlilikten üzüntü duymuştur. Tuğrul Bey 455/1063’te halifenin karşı çıkmasına rağmen yeğeni Hatice Arslan Hatun

⁶⁰ Kaçın, age, s. 98.

⁶¹ Kaçın, age, s. 98; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 262-280.

⁶² Kaçın, age, s. 98; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 262-280.

⁶³ Ubeyd-i Zakanî, *Dîvân-ı Ubeyd-i Zakanî*, Tahran, 1363 hş., s. 35/10.

ve eşi Seyyide Hatun'u da alarak Rey'e gitmek üzere Bağdat'tan ayrılmıştır. Tuğrul Bey Rey'e vardikten kısa bir süre sonra 455/1063'te vefat etmiştir. Cenazesi Rey şehrine defnedilmiş ve kendi adına Türbe yapılmıştır.⁶⁴

Seyyide Hatun Tuğrul Bey'in ölümünden sonra da Bağdat'a gönderilmeyip Rey'de tutulmuştur. Amîdülmülk Seyyide Hatun'dan kendine verilen değerli eşyaları vermesini istemiştir. Ancak Seyyide Hatun altın gibi değerli eşyaların yanında olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Amîdülmülk Seyyide Hatun'a verilen iktâlara el koymuştur. Tuğrul Bey'in ölümünden sonra yerine geçen yeğeni Alparslan Seyyide Hatun'un Bağdat'a gitmesine izin vermiştir. Halife Kâim Biemrillâh kızı Seyyide Hatun'un yanına dönmesinden çok sevinmiş, Sultan Alparslan adına hutbe okutmuştur.⁶⁵

Seyyide Hatun Bağdat'a babasının yanına döndükten sonra yaklaşık kırk yıl ömür sürmüştür. 496/1102 yılında vefat etmiştir.⁶⁶

1.2.3. Hatice Arslan Hatun

Hatice Arslan Hatun, Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı Bey'in kızıdır. Hatice Arslan Hatun'un 1039 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Türk örf ve ananelerine bağlılığıyla tanınmaktadır. Dini vecibelerini yerine getiren soylu bir Türk Hatun'udur. Saray hocaları tarafından dini dersler almıştır. Ana dili olan Türkçe dışında Farsça ve kısmen Arapça bilmektedir.⁶⁷

Çocukluk ve gençlik yılları Selçuklu saraylarında geçmiştir. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in saltanat ve hilafet arasındaki birliği sağlamak amacıyla Abbasi Halifesiyle evlendirdiği ilk Türk Hatunudur.⁶⁸

⁶⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1972, s. 41-42; Kaçın, age, s. 100.

⁶⁵ Kaçın, age, s. 102.

⁶⁶ Kaçın, age, s. 103; Kitapçı, age, s. 278.

⁶⁷ Kitapçı, age, s. 250.

⁶⁸ Suat Kaymak, "Abbasi Sarayı'nın İlk Selçuklu Gelini: Hatice Arslan Hatun", *Tarih ve Kültür Dergisi*, LXXVI, 2014, s. 48-52; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 251; Osman G. Özgüdenli, *Selçuklular (Büyük Selçuklu Devleti Tarihi)*, Ankara: İsam Yayınevi, 2015, s. 105.

Hatice Arslan Hatun'un Abbasi Halifesi El Kaim Biemrillah'ın oğlu hilafet varisi Zahîretü'd-din ile evlenmesi uygun görülmüştür. Ancak Zahîretü'd-din evlilik görüşmeleri sırasında talihsiz bir kaza sonucu vefat etmiştir. El Kaim sultanın güvenini kazanmak için Hatice Arslan Hatun'un kendisiyle evlenmesini istemiştir. 1056 yılında Bağdat'ta yapılan düğünle Halife El Kaim ile evlenmiştir.⁶⁹

Bununla birlikte Hatice Arslan Hatun'un düğünü için dönemin düğünü, çeyizi içinde yüzyılın çeyizi denilmekteydi. Bunun nedeni düğününde deve ve katır yükü altın gümüş yakut ve mücevherlerle dolu kaplar bulunan bir kervan olmasıydı. Düğün alayındaki 80 güzel Türk kızı hilafet sarayında ona eşlik etmesi için gönderilmiştir. Bu düğün sayesinde artık saltanat ve hilafet birleşmiş ve daha güçlü hale gelmiştir.⁷⁰

Düğünden bir sene sonra Bağdat'ta yapılan bir törenle halife Tuğrul Bey'e doğu ve batının yegâne sultanı unvanı vermiştir. Bu olay sonunda Tuğrul Bey hilafet ülkelerinde koruyucu görevini üstlenmiştir.⁷¹

Hatice Arslan Hatunun hilafet sarayında ki mutluluğu devrin siyasi ve sosyal olaylarından dolayı fazla uzun sürmemiştir. Evliğinin ilk yıllarında Türk asıllı Şii komutan Arslan El Besâsîrî tarafından bir baskın sonucu halife ile birlikte esir alınarak Tekrit kalesine hapsedilmiştir.⁷²

Hatice Arslan Hatun Tuğrul Bey'in isyancılara verdiği gözdağı ile serbest bırakılıp babası Çağrı Bey'in yanına Rey şehrine gönderilmiştir. Hatice Arslan Hatun bu kötü olaylardan sonra tekrar Bağdat'a dönmüş ancak Tuğrul Bey'in halife El Kaim Biemrillâh'ın kızı Seyyide Fatıma Hatun ile evlenmek istemesi sonucu tekrar huzursuzluk yaşamıştır.⁷³

⁶⁹ Turan, age, s. 134; Abdülkerim Özaydın, "Kâim-Biemrillâh", *DİA*, C.XXIV, İstanbul: Diyanet yayınevi, 2011, 211; Özgüdenli, age, s. 105; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 251; Kaymak, age, s. 48-52; Kaçın, age, s. 65.

⁷⁰ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 254.

⁷¹ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 254; Kaçın, age, s. 68; Turan, age, s. 135; Özgüdenli, age, s. 105.

⁷² Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 255; Kaçın, age, s. 68.

⁷³ Turan, age, 139; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 255; Kaçın, age, s. 68; Kaymak, age, s. 48-52; Özgüdenli, age, s. 106.

Hatice Arslan Hatun, Tuğrul Bey'in emri ile bu evlilik teşebbüsünün olumlu sonuçlanması için Hâdimü'l Has Ferruh Hatun ve ileri gelen devlet adamlarıyla birlikte Rey'den Bağdat'a gitmiştir.⁷⁴

Halife, Hatice Arslan Hatun'un erkek çocuk dünyaya getirmesinden ve hilafetin Selçuklu Devletine geçmesinden korktuğu için ona gereken ilgiyi göstermemiştir. Hatice Hatun amcasına durumu anlatan bir mektup yazmış ve Rey'e gitmek istemiştir. Rey'e döndükten bir süre sonra Tuğrul Bey vefat etmiş ve kardeşi Alp Arslan sultan olmuştur.⁷⁵

Alp Arslan sultan olduktan sonra Abbasi halifesi Selçuklularla arayı düzeltmek için Rey'e heyet gönderip Hatice Hatun'un Bağdat'a tekrar geri gelmesini istemiştir. Hatice Arslan Hatun 1067'de Bağdat'a hilafet sarayına geri dönmüştür.⁷⁶

Hatice Arslan Hatun, kardeşi Alp Arslan'ın bir hançer darbesiyle şehit edilmesine çok üzülmüş ve Rey'e geri dönmüştür. Bu dönüş onun için son olmuştur ve bir daha Bağdat'a geri gitmemiştir.⁷⁷

Hatice Arslan'ın eşi el-Kâim 1075'te yaptırdığı hacamat sonucu kan kaybından vefat etmiştir.⁷⁸

Alp Arslan'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Melikşah döneminde de Hatice Arslan Hatun, sarayın gözde Türk hatunlarından olmuştur. Sultan Melikşah'ın kızı Mah-Melek Hatun'un Abbasi halifelerinden Muktedî-Biemrillâh ile evlenmesi için yardımda bulunmuştur. Kendisi de Feramuz b. Kâkûye ed-Deylemi ile 1076 yılında

⁷⁴ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 256; Kaçın, age, s. 93; Kaymak, age, s. 48-52.

⁷⁵ Faruk Sümer, "Tuğrul Bey", *DİA*, C.XLI, İstanbul: Diyanet yayınevi, 2012, 344-346; Kitapçı *Ortadoğu*, s. 256-257; Kaymak, age, s. 48-52; Kaçın, age, s. 69-70; Özgüdenli, age, s. 133; Turan, age, s. 141.

⁷⁶ Kitapçı, *Ortadoğu*, s.67, 257; Kaçın, age, s.70; Kaymak, age, s. 48-52.

⁷⁷ Kitapçı *Ortadoğu*, s. 258; Kaymak, age, s. 48-52; Kaçın, age, s. 71; Turan, age, s. 190; Özgüdenli, age, s. 160.

⁷⁸ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 158.

evlenmiştir ve bu dört yıl süren evlilikten Alâu'd-Devle adında bir erkek, Ata Hatun adında da bir kız çocukları olmuştur.⁷⁹

Tuğrul Bey başta olmak üzere Alp Arslan ve Melikşah dönemlerinde yaşamış olan ve adı “en ulu Selçuklu Sultanı” olarak zikredilen Hatice Arslan Hatun 1090 yılında vefat etmiştir.⁸⁰

1.2.4. Zübeyde Hatun

Selçuklu hatunlarının sevilen şahsiyetlerinden olan Zübeyde Hatun 1057'de dünyaya gelmiştir. İsmail Yâkûtî'nin kızı, Çağrı Bey'in torunu ve Melikşah'ın ilk eşidir.⁸¹

Zübeyde Hatun ve Melikşah'ın evliliklerinden bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Bu kız ilk önce Gazneli Sultanı İbrahim'in oğlu Nasr ile evlenmiştir. Nasr'ın ölümünden sonra da Nasr'ın kardeşi Mesud ile evlendirilmiştir. Zübeyde Hatun'un bu kız evladından sonra 474/1081'de Berkyaruk adında bir oğlu olmuştur. Zübeyde Hatun'un kızı Gazneli Sultanının eşi, oğlu Berkyaruk da Selçuklu Sultanı olduğundan dolayı Zübeyde Hatun'un her iki devlet için de önemli bir yeri vardır.⁸²

Melikşah'ın ikinci eşi Türkan Hatun'un kocası üzerindeki etkisinden dolayı Zübeyde Hatun ve Melikşah'ın evlilikleri hakkında fazla bilgi mevcut değildir. Zübeyde Hatun oğlu Berkyaruk döneminde ön plana çıkmıştır. Zübeyde Hatun, Türkan Hatun'un oğlu Berkyaruk'a kötü bir şey yapacağından korkmuştur. Ancak Nizâmülmülk taraftarlarının Berkyaruk'a sahip çıkmasından sonra Zübeyde Hatun rahatlamıştır. Buna rağmen Berkyaruk Türkan Hatun'un oğlu Mahmud ile arasındaki taht kavgasında en büyük darbeyi dayısı Azerbaycan meliki İsmâil b. Yâkûtî'den yemiştir. İsmâil, Türkan Hatun'un kendisiyle evlenerek ülkeyi birlikte yönetme fikrini kabul etmiş ve Berkyaruk'a karşı olmuştur. Kerec yakınlarında yapılan bir savaşta İsmâil yenilmiş ve

⁷⁹ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 260; Kaçın, age, s. 74.

⁸⁰ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 260.

⁸¹ Can, agm, s. 410; Kaçın, age, s. 26; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 349.

⁸² Kaçın, age, s.27.

Türkan Hatun'un yanına gitmek zorunda kalmıştır. Bu yenilgiye rağmen Türkan Hatun İsmail'i hoş karşılamış, adına hutbe okutmuş ve adına para bastırmıştır.⁸³

İsmâil, Türkan Hatun'un yanından ayrılmış ve Zübeyde Hatun'un yanına sığınmıştır. Ancak İsmâil'in Berkyaruk'u öldürme isteğinden haberdar olan emirler İsmâil'i öldürmüşlerdir. Zübeyde Hatun İsmâil'in bu düşüncesini öğrenince kardeşi İsmâil'i öldürenlere kızmamıştır. Berkyaruk Türkan Hatun'a karşı taht kavgasını kazanmış ve Bağdat'a giderek halifeden kendi adına hutbe okumasını istemiştir. Bu teklifi kabul eden halife 487/1094'te Berkyaruk adına hutbe okumuştur ve Berkyaruk, Rükneddin lakabı alarak Selçuklu sultanı ilan edilmiştir.⁸⁴

Berkyaruk Bağdat'ta bulunduğu sırada amcası Suriye Meliki Tâcüddevle Tutuş isyan etmiştir. Berkyaruk ise bu isyanı bastırmak için Haleb Emîri Kasîmüddevle Aksungur ve Urfa Emîri Bozan'a yardım etmesi için Musul Emîri Kürboğa'yı görevlendirmiştir. Rûyân köyü yakınlarında Berkyaruk taraftarı olan emirler ve Tutuş arasındaki savaşı Tutuş kazanmıştır. Bu zaferden sonra Tutuş Bağdat'ta kendi adına hutbe okunmasını sağlamış ve Türkan Hatun ile Berkyaruk'a karşı işbirliği yapmışlardır. Ancak Türkan Hatun'un 487/1094'te ölümünden dolayı bu ortaklık sona ermiştir.⁸⁵

Berkyaruk kardeşi Mahmud'un çiçek hastalığından ölmesinden ve Rey yakınlarında Tutuş ile yaptığı savaşı kazanmasından dolayı iktidar mücadelesini kazanmıştır. Zübeyde Hatun oğlu Berkyaruk'un hükümdarlığının ilk zamanlarında ülke yönetiminde önemli bir güce sahip olmuştur. Bu durumdan rahatsız olan baş vezir Müeyyidü'l-mülk Zübeyde Hatun'un sultandan ayrılmasını istemiştir. Fakat Berkyaruk "Ben hükümdarlığı ancak onun için, o yanımda bulunduğu için istiyorum." diyerek bu isteklerini reddetmiştir.⁸⁶

⁸³ Kaçın, age, s. 28; Can, agm, s. 410; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 350-351.

⁸⁴ Kafesoğlu, age, s. 72-74; Kaçın, age, s. 28-29.

⁸⁵ Ali Sevim, *Ünlü Selçuklu Komutanları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990, s. 81-82; Kaçın, age, s. 29; Can, agm, s. 410; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 349-353.

⁸⁶ Can, agm, s. 410; Kaçın, age, s. 30-31; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 351.

Zübeyde Hatun, Sultan Berkyaruk zamanında yapılan seferlerin çoğunda bulunmuş; ayrıca Berkyaruk'a karşı ayaklanan Sultan Alparslan'ın oğlu Arslan Argun'a karşı yapılan sefere katılmıştır. Zübeyde Hatun bu seferde öldürülen Arslan Argun'un oğlu Alp Argun'u yanına almıştır.⁸⁷

Berkyaruk'un Gence valisi olan kardeşi Muhammed Tapar Berkyaruk'a karşı isyan etmiş ve Berkyaruk'un Huzistan'a çekilmesine neden olmuştur. Bunun ardından Muhammed Tapar 1099'da Rey'e gelmiştir.⁸⁸

Ebü'l-Fazl ve kardeşi Müeyyidülmülk arasında babalarından kalan miras yüzünden anlaşmazlık çıkmış ve Zübeyde Hatun ise Ebü'l-Fazl'ın tarafında yer almıştır. Daha sonra Zübeyde Hatun Müeyyidülmülk'ü zindana attırmıştır. Müeyyidülmülk zindandan kurtulmuş ve emlak işiyle uğraşmaya başlamıştır. Ancak Zübeyde Hatun'a olan kini günden güne artmış ve ilk fırsatta Zübeyde Hatun'u esir almış ve onu boğdurarak öldürtmüştür.⁸⁹

Zübeyde Hatun öldüğünde kırk iki yaşında idi. Berkyaruk annesi Zübeyde Hatun'un intikamını Müeyyidülmülk'ü öldürterek almıştır.⁹⁰

1.2.5. Türkan Hatun

Türkan Hatun, Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Melikşah'ın eşi, Batı Karahanlılar'ın kurucusu ve ilk hükümdarı İbrâhim Tamgaç Han'ın kızıdır. Bazı kaynaklarda Melikşah'ın "Celâlüddeve ve'd-din" lakabından ötürü Celâliye Hatun olarak anıldığı zikredilmektedir.⁹¹ Unvanı Terken'dir.⁹² Doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir.

⁸⁷ Kaçın, age, s. 31; Can, agm, s. 410; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 349-353.

⁸⁸ Kaçın, age, s. 31-32.

⁸⁹ Abdülkerim Özaydın, "Müeyyidülmülk", *DİA*, C. XXXI, 2006, s. 490-491; Kaçın, age, s. 32; Can, agm, s. 410; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 349-353.

⁹⁰ Kaçın, age, s. 32; Can, agm, s. 410; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 349-353.

⁹¹ Gülay Ögün Bezer, "Terken Hatun", *DİA*, C.XL, 2011, s. 510.

⁹² Ecer, age, s. 119; Bezer, age, s. 510.

Türkan Hatun, Selçuklu Sultanı Melikşah ile evlenmiştir. Evlilik tarihi kaynaklarda 454/1064⁹³, 457/1065⁹⁴ ve 460/1068⁹⁵ olarak zikredilmektedir. Bu evlilikten Davud, Ahmed, Mâh-Melek ve Mahmud adlı dört çocuğu olmuştur.⁹⁶

Davud 474/1082 yılında İsfahan'da genç yaşta vefat etmiştir. Melikşah büyük oğlu Davud'un ölümünden çok etkilenmiş, kendi canına kıymak istemiştir. Hatta Davud'un ölümünden bir ay sonra çıktığı avda bir kâğıt parçasına şöyle yazmıştır:

“Ey oğlum Davud! Sensiz ava çıktım, senden ayrılmanın bana verdiği yalnızlık içindeyim. Feleğin seni benden aldığı, gecelerimi uykusuz kıldığı, hayatımı berbat ettiği, ciğerimi parçalayıp üzüntümü arttırdığı için ağlıyorum. Haydi, bana bildir bakalım, benden ayrıldıktan sonra durumun nasıldır? Ölüm, seni değiştirdi mi? Mezar kurtları sana ve vücuduna ne yaptı? Toprak yüzüne ve gözlerine ne yaptı? Sen de benim gibi misin? Benim kadar üzüntülü müsün? Seni ne kadar çok özleyorum, senin için ne kadar üzülmüyorum. Vah senin yokluğuna vah!”⁹⁷

Türkan Hatun'un kızı Mah-Melek'e ise halife Muktedî-Biemrillâh talip olmuştur.⁹⁸ Halife bu talebini Melikşah'a bildirmek üzere İsfahan'a gelmiştir. Ancak Melikşah halifeyi Türkan Hatun'a yönlendirmiştir. Türkan Hatun ise kızına Karahanlı ve Gazne Sultanları'nın da talip olduğunu söyleyerek, dört yüz bin altın başlık parası istemiştir. Daha sonra gelen tepkilerle bu pazarlığın hoş olmadığını anlayarak elli bin dinar süt hakkı ve yüz bin dinar mehir ve halifenin başka bir eş ve cariye almaması şartıyla bu evliliğe razı olmuştur. Mâh-Melek, 480/1087 yılında Muharrem ayının ilk günlerinde halife ile evlenmiştir. Düğünden sonraki gün de halife, Türkan Hatun ve yanındaki kadınlara kürkten yapılmış kaftanlar hediye göndermiştir.⁹⁹

Melikşah oğlu Ahmed'i 480/1087 yılında veliahttı olarak belirlemiş ve ona “Melikü'l-Mülûk, Adudü'd-devle, Tâcü'l-mille ve Uddetü emîri'l-mü'minîn” ünvanlarını vermiştir. Melikşah, Mâh-Melek'in düğününden sonra oğlu Ahmed için

⁹³ Can, agm, s. 405; Kaçın, age, s. 116; Bezer, age, s. 510.

⁹⁴ Ecer, age, s. 122; Kaçın, age, s. 116.

⁹⁵ Bezer, age, s. 510.

⁹⁶ Bezer, age, s. 510.

⁹⁷ Kaçın, age, s. 118-120.

⁹⁸ Ergin Ayan, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Hanedan Evlilikleri*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s. 71

⁹⁹ Bezer, age, s. 510-511; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 319. Kaçın, age, s. 74-75; Can, agm, s. 406.

hutbe okutmuştur. ¹⁰⁰Ahmed, babası tarafından veliaht olarak ilan edildikten bir yıl sonra Merv’de vefat etmiştir. Türkan Hatun kuvvetli şahsiyeti nedeniyle hem saray hem de sultan tarafından büyük hürmet ve saygı görmüştür. Meliḫşah ile evlendikten sonra sultan hanımlarına verilen “Terken” ünvanını alarak devlet yönetiminde etkin rol oynamıştır. Oğlu Mahmut’u Meliḫşah’tan sonra sultan yapabilmek için uğraşmıştır. Meliḫşah’ın veziri Nizamül-mülk ise Meliḫşah’ın Zübeyde Hatun’dan olan büyük oğlu Berkyâruk’un sultan olmasını istemesi üzerine Türkan Hatun, Meliḫşah ve Nizamül-mülk’ün arasını açmak için girişimlerde bulunmuş ve başarılı olmuştur.¹⁰¹

Nâsir-i Hüsrev, Nizâmü’l-Mülk hakkında şöyle demektedir:

ای کهن گشته در سرای غرور

خورده بسیار سالیان و شهور

Ey köhne geşt der serâyî gurur,

Horde besyar sâlyânu şehver.

Ey gurur sarayında yaşlanmış;

Yıllarca ve aylarca çok yemiş.¹⁰²

Türkan Hatun, oğlu Mahmud’un sultan olmasının önünde büyük engel olarak gördüğü Nizamül-mülk’ün yerine kendi veziri Ebü’l-Ganâim Tâcülmülk’ü getirmek istiyordu. Meliḫşah ve Nizamül-mülk İsfahan’dan Bağdat’a giderken Nizamül-mülk, Hasan Sabbah’ın fedaisi tarafından 485/1092 yılında öldürülmüş ve yerine Tâcülmülk getirilmiştir.¹⁰³

Tâcülmülk’ün vezir yapılmasını şair Muizzî şu şekilde açıklamıştır.

¹⁰⁰ Koç, age, s. 36; Kaçın, age, s. 120.

¹⁰¹ Kazvîni, age, s. 47; Koç, age, s. 36; Bezer, age, s. 510-512; Ecer, age, s. 123-124; Kaçın, age, s. 121.

¹⁰² Zebihullâh-i Safâ, *Târih-i Edebiyyât-i İrân*, Tahran , C.II, 1370 hş., s. 509.

¹⁰³ Koç, age, s. 37; Zebihullâh-i Safâ, *İran Edebiyatı Tarihi* (Çev. Hasan Almaz), Ankara: Nüsha Yayınları, 2002, s. 127; Bezer, age, s. 512; Kaçın, age, s. 121; Ecer, age, s. 125.

شناخت ملک سعادت اختر خویش

در منقبت وزیر خدمتگر خویش

بگماشت بلای تاج برکشور خویش

تا در سر تاج کرد آخر سر خویش

Neşinâht mülk-i se'âdet ehter-i hîş,

Der menkabet vezir-i hidmetger-i hîş.

Begomaşt belâyi tâc ber kişver-i hîş,

Tâ der der ser-i tâc kerd âher ser-i hîş.

Padişah kendi hizmetkârı olan vezirin menkıbesinde,

Kendi (şans) yıldızından başkasını mutluluk olarak tanımadı.

Başına kendi başındaki tacı koyunca;

Ülkesine bela tacını koydu.¹⁰⁴

Ebü'l-Meâli de bu karmaşık durumu şu dizelerle özetlemeye çalışır;

در آن زمانه ز هر کامدی به درگاه تو

مبشر ظفر و فتح نامه پیش آمد

ز بلغنایم و بلفضل و بلمعالی باز

¹⁰⁴ Muizzî, age, s. 814/2-3.

زمین مملکت را ثبات نیش آمد
اگر از نظام و کمال و شرف تو سیر شدی
ز تاج و سدید نگر چه پیش آمد

Der ân zemâne zi her kâmdî be dergâh-i to,

Mebeşer zefer ve fethnâme pîşâmed.

Zi Bulgenâim ve Bulfazıl ve Bulmeâli bâz,

Zemîn-i memleketet râ sebât nîşâmed,

Eger ez nizâmu kemalu şeref-i to sîr şodî,

Zi tâcu sedîd niger çe pîşâmed.

O zamanlar sarayına gelenler,

Fetihnameyle geldiler.

Ebül Genayim, Ebülfedl,

Ebülmeali'lerden ülkenin huzuru bozuldu.

Nizam, Kemal ve Şereften doysanda;

Bak, Taç ve Sedid'den neler oldu."¹⁰⁵

Melikşah 485/1092 yılında veliaht ve taht meselelerini tartışmak üzere Halife Muktedî-Biemrillâh'ın yanına Bağdat'a gelmiştir. Kızı Mâh-Melek'in oğlu Cafer'in

¹⁰⁵ Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Ravendi, *Rahat-üs Sudur ve Ayet-üs Sürur*, (Çev. Ahmed Ateş), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960, s. 133.

veliaht olacağına dair söylentiler Melikşah'ı sinirlendirmiştir. Halife Muktedî'ye Mâh-Melek Hatun'a kötü davranmasından dolayı kızgın olan Sultan, halifenin Bağdat'tan ayrılmasını istemiş ve ona mektup yazmıştır. Bunun üzerine halife, Melikşah'tan on gün süre istemiştir. Fakat sürenin dolmasına bir gün kala 485/1092 Cuma gecesi Melikşah yediği av eti yüzünden şaibeli bir şekilde Nizamül-mülk'ten iki ay sonra vefat etmiştir.¹⁰⁶

Şair Muizzi bu iki büyük devlet adamının vefatından çok etkilenmiş ve şunları söylemiştir:

ای دریغا این چنین شاه و وزیرى این چنین

شاه برنا از پی او رفت در ماهی دگر

Ey deriga îñ çonîn şâh u vezîrî îñ çonîn,

Şâh bornâ ez pey-i û reft der mâhî diğêr.

Yazık öyle bir Şah'a, böyle bir vezire;

*Genç şah diğer ayda onun ardıca gitti.*¹⁰⁷

Bu vefattan küçük yaştaki oğlu Mahmud'u veliaht yapmak isteyen eşi Türkan Hatun sorumlu tutulmuş, Abbasi halifesi ile iş birliği yaptığı söylenmiştir. Türkan Hatun ülke yönetimindeki yetkinliğini korumak için Melikşah'ın ölümünü gizlemiştir. Türkan Hatun yüzünden Melikşah gibi ulu bir Sultan'ın cenaze namazı dahi kılınamamıştır.¹⁰⁸

İbnü'l-Esir, Melikşah hakkında şu sözleri söylemiştir:

¹⁰⁶ Devletşâh, *Tezkiretü's-Şuara* (nşr. Dr.F. Elake), Tahran, 1385 hş. 105.

¹⁰⁷ Devletşâh, age, s. 105.

¹⁰⁸ Demir, age, s. 99; Özgüdenli, age, s. 189-190; Bezer, age, s. 512; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 339-340; Ecer, age, s. 126.

“Melikşah gibi ulu bir Sultanın cenaze namazının kılınmadığı ve kimsenin arkasından yas tutmadığı, dövünmediği başka bir Selçuklu Sultanı ne görülmüş ne de işitilmiştir.”¹⁰⁹

“Onun için atların kuyruğu kesilmedi ve gözyaşı dökülmedi. Kimse feryat etmedi ve ah vah demedi.”¹¹⁰

Ayrıca Enveri bir kasidesinde Melikşah’ı şöyle övmüştür:

آمد به سلامت بر من ترک من از راه

پرداخته از جنگ و برآسوده ز بدخواه

چون سرو سهی قامت و شایسته‌تر از سرو

چون ماه دو هفته رخ و بایسته‌تر از ماه

تا روز همی گفت که چون بود به یک روز

فتح ملک عادل ابو الفتح ملک‌شاه

Âmed be selâmet ber-i men tork-i men ez râh,

Perdâhtez cengu ber âsûde zi bedhâh.

Çûn serv-i sehî gâmetu şâyesteterez serv,

Çûn mâh-i do hefte ruhu bayesteteter ez mâh.

Tâ rûz hemî goft ki çûn bûd be yek rûz,

Feth-i muluk-i adil Ebulfeth Melikşâh.

¹⁰⁹ Kitapçı, age, s. 2014, 341.

¹¹⁰ Erdoğan Merçil, *Selçuk-Name*, İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1977, s. 29.

Benim güzelim yanıma selametle geldi;

Savaşla meşgul olmuş, kötü niyetten huzur bulmuş.

Boyu salınan servi gibi ve serviden daha üstün,

Yüzü dolunay gibi ve aydan daha gerekli.

Günlerce adil padişah Ebul Fatih Melikşah'ın fethi,

Bir günde nasıl olur diyordu.¹¹¹

Sultan Melikşah ölünce Türkan Hatun oğlu Mahmud'un tahta geçmesi için Selçuklu ordu komutanlarına, devlet adamlarına, para ve mevki teklif ederek onları kendi yanına çekmeyi başarmıştır. Bununla birlikte Halife Muktedî'den oğlu Mahmud adına hutbe okutmasını istemiştir, Gazzali ve halifenin çocuğun henüz beş yaşında olmasından dolayı fetvayı kabul etmemesine rağmen Mahmud adına fetva okutmayı başarmıştır. 4085/1092 yılında Melikşah'ın yüzüğünü verdiği Kürboğa'yı Berkyaruk'u yakalatmak üzere İsfahan'a göndermiştir. Türkan Hatun ve oğlu Mahmud Bağdat'tan ayrılıp tahtı ele geçirmek için İsfahan'a gitmişlerdir. Nizamül-mülk taraftarları ve Hemedan'daki diğer askerler Mahmud'un Sultan olduğunu öğrenince Berkyaruk ile birlikte Rey'e gelmişlerdir. Türkan Hatun, Berkyaruk'un Rey'e geldiğini haber alınca onun üzerine bir ordu göndermiştir. Bu ordu Berkyaruk'un ordusu tarafından Berücird yakınlarında yenilgiye uğramıştır. Bu yenilgiye rağmen mücadeleden vazgeçmeyen Türkan Hatun, Gence Azerbaycan emiri, Berkyaruk'un dayısı, İsmail b. Yakuti'den Selçuklu tahtı ve evlilik vaadinde bulunarak yardım istemiştir. İsmail b. Yakuti yardım isteğini kabul etmiş, ordusu ile birlikte Berkyaruk'un üzerine ordu göndermiştir. Fakat emrindeki beyler yeğeni Berkyaruk'un tarafına geçince geri çekilmek zorunda kalıp İsfahan'a geri dönmüştür. Bazı emirler Türkan Hatun ve İsmail b. Yakuti'nin evliliklerini onaylamayınca Yakuti, Berkyaruk'un annesi Zübeyde Hatun'dan yardım istemiştir. Asıl amacı saltanatı ele geçirmek olan Yakuti'nin maksadı ortaya çıkınca Aksungur ve Bozan tarafından öldürülmüştür. Yakuti'nin öldürülmesi üzerine Türkan

¹¹¹ Enverî, *Dîvân-ı Enverî* (tsh: Said-i Nefîsî), Tahran, 1344, s. 280/16-18.

Hatun Suriye’de bulunan kayınbiraderi Melik Tacü’-d-devle Tutuş’tan yardım istemiştir. Türkan Hatun kayınbiraderi ile gücünü birleştirmek üzere İsfahan’dan yola çıkmış fakat yolda hastalanarak geri dönmüştür. Bir süre sonra 487/1094’te İsfahan’da yakalandığı hastalıktan dolayı vefat etmiştir. Hanefiler için Bağdat’ta Türkan Hatun medresesi inşa edilmiştir. 1088 yılında İsfahan Cuma Camisi’nin kuzey tarafında yer alan kubbeli bir bölüm de Türkan Hatun adına yapılmıştır.¹¹²

1.2.6. Mâh-Melek Hatun

Sultan Melikşah’ın Celâliye (Türkan) Hatun’dan olan kızı Mâh-Melek Hatun İsfahan’da dünyaya gelmiştir. Mâh-Melek Hatun Selçuklu sarayında yetişmiş, saray hocaları tarafından dini eğitim almış, okuryazar bir hatundur. Anadili Türkçeye ek olarak sarayın resmi dili olan Farsça ve yeteri kadar da Arapça bilmektedir. Şiir ve edebiyat kültürünü almıştır.¹¹³

Abbasi Halifesi Muktedî-Biemrillâh, Mâh-Melek Hatun’la evlenmek üzere veziri Fahrüddeve’yi elçi olarak Melikşah’a göndermiştir. Melikşah da bu evlilik görüşmesi için karısı Türkan Hatun’a yetki vermiştir. Türkan Hatun, kızını Gazne ve Karahan hükümdarlarının oğullarına da istediğini söyleyerek dört yüz bin altın istemiştir. Nizâmülmülk ve Hatice Arslan Hatun, Türkan Hatun’a halifeden para istenilmeyeceğini ve talip olan diğer hükümdarların ancak halifenin kulu ve hizmetçisi olabileceğini söyleyerek onu ikna etmeye çalışmışlardır. Neticesinde Türkan Hatun elli bin dinar süt hakkı, yüz bin dinar mehir ve halifenin Mâh-Melek’ten başka bir hatun ile evlenmemesi şartıyla bu evliliği onaylamıştır.¹¹⁴

Türkan Hatun ve Melikşah 480/1087 yılında kızları Mâh-Melek’in düğünü için Bağdat’a gitmiş ve hilafet veziri Ebû Şücâ, hâdimler ve halifeliğin ileri gelenleri tarafından karşılanmışlardır. Halifenin annesi ve halası Türkan Hatun’u saraylarında ziyaret etmiş ve Mâh-Melek’i alarak saraydan ayrılmışlardır. Melikşah halifeye yirmi

¹¹² Koç, age, s. 40; Bezer, age, s. 510-512; Kaçın, age, s. 121-125; Merçil, age, s. 31-32; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 343-344; Kazvini, age, s. 52-53; Can, agm, s. 409; Ecer, age, s. 128-133.

¹¹³ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 307; Kaçın, age, s. 37-38.

¹¹⁴ Bezer, age, s. 510-511; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 319; Kaçın, age, s. 74-75; Can, agm, s. 406.

bin altın, yüz elli has ipek giysi ve bir at göndermiştir. Halife Muktedî Melikşah'a "doğunun ve batının hükümdarı" unvanı vermiştir.¹¹⁵

Mâh-Melek Hatun'un çeyizi İsfahan'dan yüz otuz deve ve yetmiş dört katırla sultan sarayından hilafet sarayına taşınmıştır. Mâh-Melek ve Abbasi Halifesi Muktedî-Biemrillâh muhteşem bir düğünle evlenmiştir. Bu evlilikten 1088 yılında Cafer adında bir erkek çocukları dünyaya gelmiştir.¹¹⁶

Mâh-Melek Hatun'un erkek çocuk dünyaya getirmesinden dolayı Türkler'in hilafet sarayında hak iddia etmelerinden rahatsız olan halife Muktedî 481/1088-1089'da Mâh-Melek Hatun ile birlikte gelen Türkler'i saraydan çıkarmış ve Mâh-Melek'ten yüz çevirmiştir. Mâh-Melek olanları babasına anlatmış ve kocasından rahatsızlığını dile getirmiştir. Melikşah Hâdimi Savab'ı halifeye göndermiş ve kızını yanına göndermesini halifeden istemiştir. Bunun üzerine Mâh-melek babasının yanına gitmek üzere 482/1089'da Bağdat'tan ayrılmıştır. Sultan Melikşah ve Abbasi halifesi arasındaki iyi ilişkiler Mâh-Melek ve halifenin evliliği süresince yaşanan sıkıntılar yüzünden bozulmuştur. Sultan Melikşah kızının evliliğindeki huzursuzluğun sorumlusu olarak Muktedî-Biemrillâh'ın veziri Ebû Şücâ'yı görmekteydi. Bu sebepten dolayı da O'nun görevi bırakmasını istemiştir. Halife her ne kadar istemese de aralarındaki ilişkiyi düzeltmek amacıyla 484/1092 Ebû Şücâ'nın yerine Amîdüdevle b. Cüheyr'i görevlendirmiştir.¹¹⁷

Melikşah torunu Cafer ve veziri Nizâmülmülk ile birlikte 484/1091'de halifenin Cafer'i veliaht ilan etmesi için Bağdat'a gitmişlerdir. Ancak halife Muktedî Melikşah'ın bu isteğini kabul etmemiştir. Melikşah'da Bağdat'tan ayrılarak İsfahan'a geri dönmüştür. Fakat Melikşah bu isteğinden vazgeçmemiş, üçüncü ve son defa Bağdat'a gitmiştir. Melikşah Bağdat'ta büyük bir coşkuyla karşılanmış ve onun için büyük şenlikler düzenlenmiştir. Melikşah torunu Cafer'in veliaht olması düşüncesini tekrar Muktedî'ye iletmiş ancak halifeliğin Selçuklulara geçeceği gerekçesiyle Muktedî Melikşah'ın bu isteğini kabul etmemiştir. Bunun üzerine Melikşah, Muktedî'nin

¹¹⁵ Kaçın, age, s. 78-79.

¹¹⁶ Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 308.

¹¹⁷ Kaçın, age, s. 81.

Bağdat'ı terk etmesini istemiş fakat kısa bir süre sonra yediği av etinden dolayı zehirlenerek hayatını kaybetmiştir.¹¹⁸

Mâh-Melek Hatun oğlu Cafer'in hilafet makamı veliahttı olacağını düşündüğünden dolayı ona Türk ve Selçuklu prensleri gibi özel bir eğitim ve terbiye verilmesini istemiştir. Ancak Mâh-Melek Hatun 482/1089'da daha yirmi yaşında çiçek hastalığından vefat etmiştir. Mâh-Melek Hatun'un genç yaşta ölmesi hem İsfahan hem de Bağdat'ta derin bir üzüntüye sebep olmuştur. Sultan Melikşah kızının ölümünden sonra torunu Cafer'in halife olmasıyla ve hilafet yönetimini ele geçirmeyi istiyordu. Bu doğrultuda çalışmalar yapmış ancak ömrü buna yetmemiştir.¹¹⁹

Türkan Hatun Melikşah'ın ölümünden sonra oğlu Mahmud'u sultan yapmak için hutbe okunması karşılığında Cafer'i Bağdat'a göndermiştir. Ancak Cafer 486/1093'te ölmüştür. Bunun üzerine hilafet ve saltanat makamının birleşmesi düşüncesi ortadan kalkmıştır.¹²⁰

1.2.7. Gevher Hatun

Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden sonra Türkan Hatun'dan olan oğlu Mahmud ve Zübeyde Hatun'dan olan oğlu Berkyaruk arasında taht kavgası başlamıştır. Terken Hatun ve oğlu Mahmud'un ölümünden sonra Melikşah'ın diğer oğlu olan Muhammed Tapar ile Berkyaruk arasında saltanat mücadelesi devam etmiştir. İsmâil b. Yâkûtî'nin 486/1093 yılında öldürülmesinden sonra Yâkûtî'nin çocukları ve Muhammed Tapar yakınlaşmışlardır. Bu yakınlaşmanın sonunda İsmail b. Yâkûtî'nin kızı olan Gevher Hatun, Muhammed Tapar ile evlenmiştir. Bu evliliğin tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Fakat bu yakınlaşma 496/1102'de olduğunu varsayarsak bu evliliğin tarihin de bu yıllara yakın bir tarihte gerçekleştiği söylenebilir.¹²¹

Mevlûd b. İsmâil, Muhammed Tapar'ın Berkyaruk'a yenilmesinden sonra askeri kuvvetlerini birleştirmek ve Berkyaruk'a karşı savaşmak için Muhammed Tapar'a haber

¹¹⁸ Kaçın, age, s. 82; Özgüdenli, age, s. 189-190; Bezer, age, s. 512; Kitapçı, *Ortadoğu*, s. 339-340; Ecer, age, s. 126.

¹¹⁹ Kaçın, age, s. 82-83.

¹²⁰ Sevim, age, s. 79; Kaçın, age, s. 83.

¹²¹ Kaçın, age, s. 34; Can, agm, s. 411.

gönderip Arrân'a gitmesini istemiştir. Muhammed Tapar Arrân'a varmadan önce Mevlûd b. İsmâil 496/1102'de vefat etmiştir. Mevlûd b. İsmâil'in ölümünden sonra askerleri Muhammed Tapar'ın emrine girmişlerdir. Mevlûd b. İsmâil'in ölümünden sonra topraklarının yönetimini üstlenen Muhammed Tapar'dan Gevher Hatun, ailesine ait olan toprakların kendisine geri verilmesini istemiştir ve bu isteği doğrultusunda şu cümleleri söylemiştir:

“Azerbaycan askerleri, pederimin nimet ile perverde olan etbâdır. Şimdi bunlar, metbû oldular, evvelce, babamın etbâından idiler. Bunların, benim iradem altında olduklarına, maişet meseleleri, benim emrimle halledileceğine dair menşur yazmanı isterim.”¹²²

Muhammed Tapar, Gevher Hatun'un bu isteğini olumlu karşılamış ve Azerbaycan ulemasını Gevher Hatun'un hizmetine vermiştir. Bazı devlet adamları da bu ulemalar gibi Gevher Hatun'a hizmet etmek istemişlerdir. Gevher Hatun hâkim olduğu bölgelerde yönetimi vezire bırakmış ve bir divan teşkilatı kurmuştur. Gevher Hatun ilk olarak Muhtas, sonra Emîr Amîd ve sonuncusu olarak Emîr Amîd'in Nâibi Kemâlülmülk'ü veziri olarak tayin etmiştir. Gevher Hatun tarafından kurulan divan Muhtas ve Emîr Amîd döneminde sadece Gevher Hatun'un topraklarının yönetimiyle ilgilenmiştir. Kemâlülmülk döneminde ise hem toprak yönetimi hem de devlet işleriyle ilgilenmiştir. Bu durum ise Gevher Hatun'un devlet yönetiminde etkin olmasına sebep olmuştur.¹²³

Emîr Amîd, Kemâlülmülk'ün vezir olmasından rahatsız olmuştur ve görevden alınması için girişimlerde bulunmuştur. Bu durumdan haberdar olan Gevher Hatun Emîr Amîd'e Kemâlülmülk'ten memnun olduğunu ve görevinin başında kalması gerektiğini söylemiştir.¹²⁴

Muhammed Tapar, 511/1118'de hastalanmış ve iyileşememiştir. Gevher Hatun'un devlet işlerindeki hâkimiyetinden rahatsız olan emirler, Tapar'ın hastalığının sebebinin o olduğunu iddia etmişlerdir. Muhammed Tapar bunu duyunca Gevher Hatun'un gözlerine mil çektirmiş ve onu bir odaya hapsetmiş ve boğdurtmuştur. Bu

¹²² Kaçın, age, s. 35; Can, agm, s. 411.

¹²³ Kaçın, age, s. 35.

¹²⁴ Kaçın, age, s. 36.

olaydan kısa bir süre sonra Muhammed Tapar'da yakalandığı hastalıktan dolayı 511/1118'de vefat etmiştir.¹²⁵

Muhammed Tapar Gevher Hatun'un Sultan Sancar ile evleneceği ve oğullarının hükümdarlıktan mahrum edileceği düşüncesiyle Gevher Hatun'u öldürdüğü de rivayet edilmektedir.¹²⁶

1.2.8. Mahperi Huand Hatun

Mahperi Huand Hatun Bizans döneminde Kalonoros, günümüzde Alanya, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde Alâiye diye adlandırılan kalenin hâkimi olan Hristiyan Kyr Vart'ın I. Alâeddin Keykubad'ın haremine gönderdiği kızıdır.¹²⁷

Mahperi Huand Hatun'un adı tam olarak bilinmemekle birlikte Rum asıllı bir güzel olduğundan bahsedilmektedir.¹²⁸ Mahperi Hatun I. Alâeddin Keykubad'la 618/1221-1222 yılında evlenmiştir. I. Alâeddin Keykubad yaptığı bu evlilikten beş altı yıl sonra Eyyübilerle ilişkilerini güçlendirmek amacıyla Melik Adil'in kızı Melike Adiliyye ile 624/1226-1227 yılında Malatya'da evlenmiştir. I. Alâeddin Keykubad bu evlilikten bir yıl sonra Ahlat'a saldıran Celaledin Harzemşah'ı Melik Eşref ile birlikte 1230 yılında Yassıçemen savaşında yenmiştir. Moğollar, Celaledin Harzemşah'ın yenildiğini öğrendiklerinde 1232 yılında Erzen ve Silvan'ı yağlamayıp Sivas yakınlarındaki İsfahânî kervansarayına kadar gelmişlerdir.¹²⁹

I. Alâeddin Keykubad Mahperi Hatun'dan olan oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Erzincan'a Melik olarak atamış, Melike Adiliyye Hatun'dan olan oğlu İzzeddin Kılıçarslan'ı bir yaşında olmasına rağmen veliaht tayin etmiştir. Ancak I. Alâeddin Keykubad yediği etten zehirlenmiş ve Kayseri Keykubadiye Sarayında 1237 yılında vefat etmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev babasının ölmek üzere olduğunu öğrenince

¹²⁵ Kaçın, age, s. 37; Can, agm, s. 411.

¹²⁶ Can, agm, s. 411.

¹²⁷ Demet Turgut, *Mahperi Huand Hatun ve Yaptırdığı Yapılar*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 7; İbn Bibi (El- Hüseyin B. Muhammed B. Ali El-Ca'feri Er- Rugadi), *Selçukname*, (Hzi: Mürsel Öztürk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 263.

¹²⁸ Aziz B. Erdeşir-i Estreabadi, *Bezm u Rezm Eğlence ve Savaş*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014, s. 55.

¹²⁹ Turan, age, s. 331; Turgut, age, s. 8.

devletin ileri gelen emirlerini yanına alarak Kayseri'ye gitmiş ve sultanlığını ilan etmiştir.¹³⁰

1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşında Moğollara yenilen II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in savaş meydanından kaçması Anadolu Selçuklu ordusunun savaşmadan yenilmesine sebep olmuştur. Moğollar bu savaştan sonra Sivas'a yönelmiş, Kayseri ve Erzincan'ı yağmalamışlardır.¹³¹

Mahperi Hatun ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kızı Halep'e giderken Ermeniler tarafından yakalanmış ve Moğollar'a teslim etmişlerdir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev annesi ve kızının esir alınmasından dolayı Babaron Dağı'na girmiş, ovaya inmiş ve her tarafı yakmıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Tarsus kuşatmasında sıtma ve tifoya yakalanmış, 643/1245 yılında vefat etmiştir. Cenazesi Konya'daki Sultanlar Türbesi'ne defnedilmiştir.¹³²

Kaynaklarda Mahperi Hatun'un hayatı ve ölüm tarihi hakkında kesin bilgiler yer almamaktadır. Mahperi Hatun'un Kayseri İncesu İlçesi'nde yaptırdığı Şeyh Turesan Zaviyesi'nden 1254 yılından sonra Selçuklu Sarayı'ndan uzaklaştığı ya da uzaklaştırıldığı söylenebilir. Mahperi Hatun, I. Alaeddin Keykubad'ın izniyle oğlu tahta çıkıncaya kadar Hristiyan olarak yaşamıştır. 1235 yılı civarında Müslümanlığı kabul etmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev annesi Mahperi Hatun'un Müslüman olmamasından dolayı gayri meşru bir evlat olarak bilinmektedir. Bunun sebebi de Sultan olacak kişinin annesinin Müslüman olmasıdır. Mahperi Hatun da oğlunun sultan olması için Müslümanlığı kabul etmiş olabileceği düşünülebilir. Mahperi Hatun "dinin ve dünyanın yüz akı" anlamına gelen "safvet'ed-dünya ve'd-din" lakabını kullanmıştır.¹³³

¹³⁰ Turgut, age, s. 9-10.

¹³¹ Turan, age, s. 299; Turgut, age, 10.

¹³² Turgut, age, s.11.

¹³³ Şayan Ulusan ve Shurubu Kayhan, *Türk Dünyasında Kadın Algısı*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 112; Turan, age, s. 11-14.

1.2.9. Gumaç (Gömeç) Hatun

Gumaç Hatun, IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın eşi¹³⁴ III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesidir. Doğruluğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Tokatlı olduğu söylenmektedir. Doğum tarihi belli olmamakla birlikte XIV. yy. başlarında yaşadığı zikredilmektedir.¹³⁵

Gumaç Hatun'un hayatı ile ilgili tam ve net bilgiler mevcut değildir. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ile tanıştığı ve onun müridesi olduğu anlaşılmaktadır. Eflâkî'nin Menâkıbu'l-Ârifin (Ariflerin Menkıbeleri) adlı eserinde Gumaç Hatun'dan bir bölümde şöyle bahseder:

“Gumaç Hatun bir gün hısım ve akrabaları bütün bayanlarla birlikte evlerinde otururken, birdenbire Mevlânâ içeri girerek oturdukları evden hemen çıkmalarını buyurmuş, bunun üzerine hepsi koşarak dışarı çıkmış ve dışarı çıktıktan sonra, sofanın kemeri yıkılmıştır. Ardından da Gumaç Hatun, Mevlânâ'nın ayaklarına kapanmış, ihtiyacı olanlara sadakalar vermiş ve bunun şükranesi olarak yedi bin direm-i Sultaniyi de arkadaşlarına göndermiştir.”¹³⁶

Menâkıbu'l-Ârifin'deki başka bir bölümde ise:

“Selçuklu kadılarından Kemâleddin'i Kabi Mevlânâ'ya mürit olmak amacıyla Mevlânâ'ya sema vermeye karar verir. Bunun içinde gelen misafirlere ikram etmek için şeker satın almak ister. Ancak şeker almaya gönderdiği kişiler Konya da otuz zembil halis nebat şekerinden fazla bir şey bulamazlar. Bunun üzerine o, sultanın karısı Tokatlı Gumaç Hatun'un yanına gidip durumu anlatır. Gumaç Hatun on zembil nebat şeker verir. Kemâleddin-i Kabi o topluluğun ihtiyacı olan bu kadar şerbeti nasıl karşılayacağını düşünmeye başlar. O bu

¹³⁴ Ahmet Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri* I,II (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul: Pinhan yayınevi, 2001, s. 361; Değirmençay, age, s. XV; Ayşegül Bekmez, *Anadolu Selçuklu Döneminde Kadınların Mimari Etkinlikleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 91.

¹³⁵ Eflâkî, age, s. 361; Bekmez, age, s. 91.

¹³⁶ Bekmez, age, s. 91; Eflâkî, age, s. 543.

düşüncede iken Mevlânâ kapıdan içeri girer ve “Kemâleddin daha fazla misafirler gelince şerbetin yetmesi için suyu artırırın.”¹³⁷

Bu bilgilerden ve anlatılanlardan yola çıkarak Mevlânâ'nın Gumaç Hatun ile tanıştığı ve onu müridesi olarak kabul ettiği, aralarında bir gönül bağı olduğu söylenebilir.

Sultan Veled, Gumaç Hatun'dan şöyle bahseder:

گوماچ خاتون را ز ما ای ترجمان خدمت رسان

بر آستانش سر بنه چون بندگان سجده کنان

از من سلامش در رسان وانگه بگویش بی زبان

هستی چو گلشن در زمین گشتی چو مه بر آسمان¹³⁸

Gûmac Hâtûn râ zi mâ ey tercümân hidmet resân,

Ber âstâneş ser beneh çûn bendegân-i secde konân.

Ez men selâmeş der resân vânegh begûyeş bî zebân,

Hestî çû gulşen der zemîn geştî çû mah ber âsûmân.

Ey tercüman! Gumaç Hatun'a bizden hizmet ulaştır,

Secde eden kullar gibi onun eşiğine baş koy.

Benden ona selam ulaştır ve sonra da hal diliyle de:

*“Sen yeryüzünde gül bahçesiydin; gökyüzünde ay oldun”.*¹³⁹

¹³⁷ Eflâkî, age, s. 361; Bekmez, age, s. 91.

¹³⁸ Veled, age, s. 491/4-5.

Gumaç Hatun'a bazı kaynaklarda Melike ve Sâide olarak da rastlanmaktadır.¹⁴⁰

Gumaç Hatun, II. Mesud döneminde saltanat mücadelesinde yer almalarını istediği için Karamanoğlu Güneri Bey ve Eşrefoğlu Halil Bey ile ittifak kurmuştur. II. Mesud Konya'yı terk etmiş ve Gumaç Hatun'un torunlarını tahta geçirmesine zemin hazırlamıştır. Ancak Argun Han tarafından Sivrihisar'a gönderilmiştir. Bu gelişmeler Gumaç Hatun'un siyasete girdiğini göstermektedir.¹⁴¹

Gumaç Hatun'un ölüm tarihi belli değildir. Gumaç Hatun'un kendi adına yaptırdığı Gumaç Hatun Türbesi Konya'nın Kalendarhâne mahallesi Musallâ Mezarlığı içinde yer almaktadır. Bir Selçuklu türbesi niteliğinde olan bu yapıya Kız Kulesi adı da verilmektedir. Türbenin üzerinde herhangi bir tarih yazmaması türbenin yapılış tarihi hakkında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak bu türbenin tahminen XIII. Yüzyılın sonlarında yapıldığı söylenebilir. Türbe günümüze ulaşmamıştır.¹⁴²

1.2.10. Gürcü Hatun (Tamara-Thamara)

Gürcü Hatun II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşi, Gürcistan Kraliçesi Rusudan'ın kızıdır.¹⁴³

Gürcistan Kraliçesi Rusudan'ın kızı Tamara büyüdüğü zaman II. Gıyaseddin Keyhüsrev Tamara ile evlenmek istemiştir. Kraliçe Rusudan'a yalvararak ona değerli eşyalar göndermiş ve eğer Tamara'nın evlenme teklifini kabul ederse dinini değiştirmeyeceği hususunda söz vermiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev 1237-1246 yılları arasında saltanat tahtına oturmuştur. II. Gıyaseddin Keyhüsrev Tamara ile evlenmek için Tiflis'e çok değerli hediyeler ve çeyiz göndermiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev

¹³⁹ Değirmençay, age, s. 553.

¹⁴⁰ Bekmez, age, s. 92.

¹⁴¹ Gülay Dertli, *Anadolu Selçuklularında Hanedan Evlilikleri*, Karabük Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 29-33; Bekmez, age, s. 92.

¹⁴² Ara Altun, "Gömaç Hatun Türbesi", *DİA*, C.XIV, 1996, s. 149.

¹⁴³ Vahit Özdemir, *XII. VE XII. Yüzyılda Türk-Gürcü Münasebetleri (Türkiye Selçukluları ve Doğu Anadolu Türk Beylikleri Döneminde)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 67; Ömer Subaşı, "Türkiye Selçuklu Devletinde Güçlü Bir Kadın-Gürcü Hatun Tamara", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XII, S. XXXIII, 2016, s. 384-401.

Tamara'yı taşıyan heyetin geldiğini duyunca geçtiği yerlerde görkemli kutlamalar yapılmasını emretmiştir. 13-14 yaşlarında olan Tamara babasının isteği ve siyasi bağları güçlendirmek amacıyla 1238 yılında II. Gıyaseddin Keyhüsrev ile evlenmiştir. Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Tamara'ya olan sevgisi ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. Tamara'nın dinini değiştirmemesi hususunda gerekli şartların oluşması için Tamara Hristiyan kıyafetiyle Konya sarayına gelmiştir. Gürcistan Kraliçesi Rusudan, Giorgi Laşa'nın küçük oğlu David'i Tamara'yla birlikte göndermiştir. Daha sonra Tamara Müslüman olmuş, David'i Kayseri kalesine hapsedmiştir. Müslüman olduktan sonra adı Gürcü Hatun olmuştur.¹⁴⁴

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Gürcü Hatun'dan olan oğlu Alâeddin'i kendi veliahttı olarak ilan etmiştir. Rusudan, David'in öldürülmesini istemiş ancak Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Gürcü Hatun bu isteği kabul etmemiş hatta David'e iyi davranmışlardır. Fakat Rusudan, David'i öldürme fikrinden hiçbir zaman vazgeçmemiş hatta ona suikast düzenlemiştir. Rusudan, David'e iftira atarak II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e mektup yazmış ve kızı Gürcü Hatun ile David'in sevgili olduğunu söylemiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev bu durumdan haberdar olunca David'i huzuruna çağırması ve bu konu hakkında açıklama yapmasını istemiştir. David bunun Gürcistan'daki yöneticilerin siyasi çıkarları için attığı bir iftira olduğunu söylemiştir. Başta II. Gıyaseddin Keyhüsrev bu konuşmadan sonra sakinleşmiş fakat daha sonra fikrini değiştirerek David'i ilk önce denize attırması, bunda başarılı olamayınca bir kuyuya atılarak üzerini büyük bir kaya parçasıyla kapattırmasıdır. David kuyuda babasının adamı olan Sasan tarafından ihtiyacı kadar yemek verilerek beş yıl yaşamayı başarmıştır.¹⁴⁵

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kadınlara özellikle de Gürcü Hatun'a zaafi olduğunu bilen devlet adamları II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bu zaafını istismar etmişlerdir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev şarap ve şehvet düşkünlüğü yüzünden Gürcü Hatun'a olan sevgisi artmış ve onun suretinin akçe ve dinar paraların üzerine konulması için emir vermiştir. Ancak II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yakın adamları onu bu fikrinden

¹⁴⁴ Özdemir, age, s. 67-70; Subaşı, age, s. 384-401.

¹⁴⁵ Özdemir, age, s. 67; Subaşı, age, s. 390-391.

vazgeçirmişler ve Gürcü Hatun'u anımsatan aslan ve güneş suretini paralara bastırmışlardır.¹⁴⁶

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Gürcü Hatun'dan bahsederken “dünya hanımlarının sultanı, cihanların melikesi, kararlı, dirayetli ve sözünden dönmeyen haysiyetli bir kadın” olarak bahsetmektedir. Gürcü Hatun ve Mevlânâ arasındaki dostluktan dolayı Kerra Hatun, Mevlânâ'nın ayaklarındaki renkli kumları toplayarak Gürcü Hatun'a göndermiştir.¹⁴⁷

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'in oğlu Sultan Veled de Gürcü Hatun hakkında şunları söylemiştir:

وان شاه بزرگ گرجی خاتون

فخر رومست و هم خراسان

وان قطب زمان طراز شیراز

وان قاضی بدر نور افشان¹⁴⁸

Vân şâh-i bozorg Gurcî Hâtûn,

Fahr-i Rûmest u hem Horâsân.

Vân kutb-i zemâne Terâz-i Şîrâz,

Vân kâzî beder nûrefşân.

Anadolu'nun ve Horasan'ın övüncü olan;

O büyük sultan Gürcü Hatun'da,

¹⁴⁶ Özdemir, age, s. 67-70; Subaşı, age, s. 390-392.

¹⁴⁷ Özdemir, age, s. 90; Subaşı, age, s. 387-401.

¹⁴⁸ Veled, age, s. 483/16-17.

Ve o zamanın kutbu,

*Şiraz'ın süsü ve ışık saçan ay kaldı.*¹⁴⁹

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1247'de vefatının ardından Gürcü Hatun, Müînüddin Pervâne Süleyman ile evlenmiştir. Fakat bu evliliğin kesin tarihi bilinmemektedir. II. Gıyaseddin'in ölümünden sonra iktidarı ele geçiren Pervâne, Karadeniz, Asya ve Kapadokya'yı hâkimiyeti altına almıştır. Pervâne, karısının Mevlânâ'ya olan düşkünlüğünü bildiği için Gürcü Hatun'un Kayseri'ye gitme isteğini kabul etmiş ve Aynüddeve adlı bir ressamdan Mevlânâ'nın resmini çizmesini istemiştir. Ancak ressam Aynüddeve Mevlânâ'nın resmini çizememiş, çizmeye çalıştığı yirmi sayfayı Gürcü Hatun'a vermiştir.¹⁵⁰

Gürcü Hatun, oğlu Alâeddin'in ölümünde parmağı olduğunu düşündüğü kocası Pervane'ye incinmiştir. Pervane'de Mevlânâ'dan öğüt alarak Gürcü Hatun'un gönlünü almaya çalışmıştır. Gürcü Hatun'un devlet yönetiminde etkisi, Mevlânâ ile olan ilişkisi ve büyük bir servete sahip olduğu bilinmektedir.¹⁵¹

Gürcü Hatun, Alemeddîn Kayser'i kendine naip yapmıştır. Alemeddîn Kayser, Cimri Vakasında üstlendiği görevi yerine getirmiş ve Mevlânâ'nın türbesinin yapımında görevlendirilmiştir. Bu olaylar Gürcü Hatun'un askeri ve idari alanda gücünün olduğunu göstermektedir. Alemeddîn, Mevlânâ'nın vefatından sonra Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'den izin alarak türbeyi tamir ettirmiş ve eşsiz bir mezar yaptırmıştır. Mevlânâ'nın türbesinin yapılmasından dolayı Pervane ve Gürcü Hatun çok memnun olmuştur. Gürcü Hatun servetini Mevlânâ'nın isteği doğrultusunda harcamış ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Bu durum Gürcü Hatun'un Mevlânâ'ya ne kadar bağlı olduğunun göstergesi olmuştur.¹⁵²

1277 yılında Baybars, Kayseri'ye gelmiş ve bunun üzerine Pervane ve Gürcü Hatun Tokat'a kaçmak zorunda kalmışlardır. Baybars, Gürcü Hatun'un Kayseri'de

¹⁴⁹ Değirmençay, age, s. 547.

¹⁵⁰ Özdemir, age, s. 90-91; Subaşı, age, s. 390-395.

¹⁵¹ Özdemir, age, s. 88-92; Subaşı, age, s. 390-395.

¹⁵² Özdemir, age, s. 88-92; Subaşı, age, s. 396.

sakladığı bütün mal varlığını bulmuş ve bu mallara el koymuştur. Gürcü Hatun hayatının son günlerini Erzurum'da geçirmiş ve burada vefat etmiştir. Gürcü Hatun'un II. Gıyaseddin Keyhüsrev'den olan kızı Hundî Hatun'un Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese'nin kurucusu olduğu bilinmektedir. Gürcü Hatun'un birden fazla kızının olduğu, Hundî Hatun'un da onun kızı olduğu söylenmektedir.¹⁵³

---

¹⁵³ Özdemir, age, s. 91; Subaşı, age, s. 396-398.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ORTAÇAĞ BATI DÜNYASINDA KADIN

Ortaçağın başlarında erkeğin gölgesi altında kalan kadın, okuma yazma bile bilmiyordu. Daha sonraları kırsal kesimde yaşayan kadınlar, tarla ve bahçe işlerinde eşlerine yardımcı olmuş, şehirde yaşayan kadınlar ise eşlerinin yanında yardımcı olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu şekilde kadın, eşinin yanında yer almaya, kendini göstermeye, söz hakkı almaya başlamıştır. Ortaçağın sonlarına doğru ise kadınlar, ticarete atılmış ve hatta loncalar kurmuşlardır. Diğer taraftan ise kadınlar, erkeklerden gelen baskılara dayanamamış ve ticaret hayatları uzun sürmemiştir.¹⁵⁴

Erken Ortaçağ'da Charlemagne'nın *De Villis* adlı yasa kitabında köylü kadınların hatta kraliçelerin bile varlıklarını güçlendirmek amacıyla reformlar yaptığı görülmektedir. Örneğin; Karolenj İmparatorluğu döneminde kadınların başlıca görevi kumaş dokumacılığı olmuştur. Köylü kadınların görevi ise üst sınıfların giyindirilmesi ve beslenmesidir. Köylü kadınlar gündelik hayatına kahvaltı hazırlamakla başlamış, hayvanlara bakmış, ot biçmiş ve çeşitli köy işleriyle meşgul olmuşlardır. Ayrıca bu kadınlar, ürünlerini pazarlarda da satmakla görevlendirilmişlerdir. Bu dönemde kadınlar çocuklarına bakmış, onların sağlığı ve beslenmesi için bitkilerden ilaçlar ve yiyecekler hazırlamıştır. XIII. ve XIV. yüzyılda İngiltere'de baş gösteren veba salgınından dolayı I. Edward kırsal alanlara yüklenmiş, yiyecek içecek ve iş gücü gibi yeni kaynak arayışına girmiştir. Bundan dolayı kırsalda yaşayan kadınlar daha çok çalışmak zorunda kalmıştır.

155

Kentlerde yaşayan kadınlar ise bira mayalamak ve yapmak, müşteri çekmek, kasiyerlik yapmak, temizlik, hizmetçilik, dokumacılık, seyyar satıcılık, manavcılık gibi işlerde yer almışlardır. Bu işlere ek olarak bekar genç kızlar, soylu kadınların

¹⁵⁴ Genç, agm, s. 243.

¹⁵⁵ Suzanne Fonay Wemple, "Beşinci Yüzyıldan Onuncu Yüzyıla Kadınlar", (Ed. Georges Duby ve Michelle Perrot), *Kadınların Tarihi Ortaçağ'ın Sessizliği*, (Ç. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C. II, 1992, s. 179-180; Genç, agm, s. 243.

hizmetinde çalışmışlardır. XV. ve XVIII. yüzyıllar arasında kadınlar, artık arka plana itilmiş ve ekonomideki etkinlikleri azalmıştır.¹⁵⁶

Soylu kadınların bazıları kendilerine ait vakıflar kurarak fakir öğrencilere burs vermişlerdir. Buna örnek; Ela Longespee'nin kurduğu Warwick sandığı ve Kastilya'lı Kraliçe Elenor'un kurduğu kraliçe sandığı verilebilir. Bu sandıklar, Merton Koleji Ballion Koleji ve Cambridge Üniversitesi'ndeki yardıma muhtaç öğrencilere yardımlarda bulunmuştur. Bunlara ek olarak soylu kadınlar kocaları savaşa gittiğinde onların yerine vekâlet etmişlerdir.¹⁵⁷

Ortaçağda kadın hakları göz önünde bulundurulduğunda kadınların hem lehine hem de aleyhine kararlar verildiği görülmektedir. Özgür bir kadının köle bir erkekle evlenmesi hoş karşılanmamış, evlenmesi durumunda ise kadın, bütün mirastan men edilmiş ve bu evlilikten olan çocuklarda köle olarak görülmüştür. Ancak erkeğin özgür kadının köle olması durumunda her hangi bir engel ve yasa yoktur. Bu evlilikten doğan çocuklar erkeğin yasal mirasçısı olma hakkına sahiptir. Bunun yanı sıra mahkemelerde de kadınların şahitliği kabul edilmemiştir. Sadece kadınlar ikiz çocuk sahibi olduklarında önce doğan çocuk hakkında bilgi almak için kadının sözüne güvenilmiştir. Kadınların süslenmesi bu dönemde yasak olduğu için bu konu hakkında da yasalar çıkarılmıştır. Kadınlarla ilgili diğer bir kanun ise miras uygulamasıdır. XIII. yüzyıla kadar İngiltere, İskoçya, Fransa, Burgunya ve birçok ülkeyi içeren bölgelerde eğer kadınların erkek kardeşi yok ise mirası alma hakkına sahiptiler. Salic yasasında erkek, kadının getirdiği çeyizi ve malı geri vermek şartıyla kadını boşayabilme veya kovabilme hakkına sahipti. Ortaçağ yasalarına göre kadın; dini, yönetim ve siyasi alanlarda hizmet etme hakkına sahip değildir. Kilise hukuku, kadınların haklarına kısıtlamalar getirmiştir. Ortaçağ ceza hukukunda ise bekâr veya evli olan kadınlar arasında herhangi bir ayırım gözetilmemiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Parlak, agm, s. 7-9; Genç, agm, s. 250-254.

¹⁵⁷ Alan Cobban, *English University Life in The Middle Ages*, İngiltere: UCL Yayınları, 2001, s. 134.

¹⁵⁸ Akkaya Kia, agm, s.15-16; Genç, agm, s. 250-254.

Ortaçağda kadınları taciz eden erkekler çeşitli para cezalarına çarptırılmış, mücevherleriyle gömülen kadınların mezarlarının soyulması durumunda soyanlara ağır cezalar verilmiştir.¹⁵⁹

Ortaçağ'da evlilik ve aile hayatında erkek ve kadının durumları değişiklik göstermekteydi. Kadınlar evlendikten sonra kocasının otoritesi altına girmişlerdir. Bu dönemde genellikle kızlar, on iki yaşında nişanlanmış, on beş yaşında evlenmişlerdir. Küçük yaşta evlenen kızlara ailesi tarafından öğütler verilerek koca evinde nasıl davranması gerektiğini anlatmışlardır. Evlenmek istemeyen kadınlar ise dini tarikat ve guruplara dâhil olup manastırlarda yaşamışlardır.¹⁶⁰

Kadınlar hastalandığında muayene eden doktor ona dokunamamış, aile büyüklerinden yardım alınmıştır. Fakat acil muayene gerektiren bir durumda kadına dokunabilmiş, muayene edebilmiştir. Kadınlar muayene edilemediğinden dolayı kısır olarak suçlanmış ve bu da boşanma sebebi olmuştur. Erkek, kadının kısır olması durumunda yeni bir eş almak yerine kadından boşanmayı tercih etmiştir.¹⁶¹

Kilise boşanmayı ve yeniden evlenmeyi uygun bulmamıştır. Bunu engellemek için bazı kararlar almıştır. İncil'de şöyle denilmektedir: “Kim karısını boşar ve başkasıyla evlenirse ona karşı zina eder ve kadın kocasını boşar ve başkasıyla evlenirse zina eder.” Taşrada bulunan dul kadınlar ya başka bir yere göç etmiş ya da en büyük oğlu tarafından sahip çıkılmıştır. Bu durum on beşinci yüz yılda Güney Avrupa'da uygulanmıştır. Ancak Kuzey Avrupa'da ise dul kadın devlet kontrolü altına alınmıştır. Bekâr kadınların evlenmeyi tercih etmemelerinin diğer bir sebebi de sezeryan olamamalarından ötürü ölüm riskiyle karşı karşıya olmalarıdır. Kadınlar aile ve eş baskısından ve ölüm tehlikesinden kurtulmanın yolunu dine yönelip manastıra kapanmakta bulmuşlardır.¹⁶²

Ortaçağda kadınlar, hamile kaldığında ya da adet gördüğünde dini törenlere katılmamışlardır. Ayrıca manastırdaki kadınların erkek çocuklarına ders vermeleri

¹⁵⁹ Akkaya Kia, agm, s.15-16

¹⁶⁰ Parlak, agm, s. 7-9; Can, agm, s. 255.

¹⁶¹ Genç, agm, s. 262;

¹⁶² Genç, agm, s.258, 259, 262.

yasaklanmıştır. Kilisede veya manastırdaki erkek görevlilerinde sadece hasta ve yaşlı kadınlara bakmasına izin verilmiştir. Rahibelerin eğitim vermesi nedeniyle okuma yazma öğrenmesine müsaade edilmiştir. Ayrıca rahibeler küçük kız çocuklarına ders vermişlerdir. Kadınlar vaaz verme dini kitaplar yazabilme hakkına sahip olmuşlardır. Dini hayatı seçen kadınların çoğu önceden günahkâr olan kadınlar arasından çıkmıştır.¹⁶³

Kilise başta dini sebeplerden ötürü fahişeliğe karşı çıksa da toplumun isteği ve kendi çıkarları doğrultusunda bu duruma ses çıkarmamıştır. Kilise genelevlerden de vergi almış, kadınları gelir kaynağı olarak görmüşlerdir. Fahişeliğin temel nedeni ise yoksulluktur. Kasabaları terk eden, ailesinden kaçan, yoksulluk gibi sorunları olan kızlar fahişeliği seçmişlerdir. Bu dönemde fahişeliğin oranının yüksek olması aile yapısının zayıf olduğunun da bir göstergesidir. Fahişelerin yaş ortalaması on yedidir ve bu durum toplum nezdinde kabul edilememiştir. Fahişeler daha çok genel evlerde ya da şehrin dışında yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu kadınlar pazarda dokunduğu bir eşyayı ve yiyeceği kirlettiği düşüncesiyle satın almak zorunda bırakılmıştır.¹⁶⁴

Fahişeler, herhangi bir kötü durumda kaldıklarında manastırlara sığınmışlardır. Fahişeler için manastırlar işlediği suçtan dolayı tövbe eden kadınlar için sığınma ve barınma yeri olmuştur. Genel evlerin olduğu şehirler şehrin ekonomisine katkı sağlamışlardır. Fahişler erkekler tarafından istenmeyen davranışlara ve işkencelere maruz kalmalarıyla bilinmelerine rağmen asıl işkence ve haksızlık görenler cadılıkla suçlanan masum kadınlardır.¹⁶⁵

Ortaçağda kadınlar hakkında olumsuz yargılar vardır. Bunun sebebi de bütün kötülüklerin kadının varlığına bağlanmasıdır. Bundan dolayı kadın, cadılıkla suçlanmıştır. Özellikle cadının cinsiyetinin kadın olduğu ifadesi Aziz Augustinus'a ve Heinrich Kramer'in görüşüdür. Heinrich Kramer ayrıca kadınların cadılığa daha meyilli olduğundan kendi eseri olan *Malleus Maleficarum*'da bahsetmiş ve Havva'nın Adem'i yoldan çıkardığını söyleyerek Havva'yı ilk cadı olarak nitelendirmektedir. Cadı

¹⁶³ Wemple, agm, s. 169- 170.

¹⁶⁴ Yücel Aksan, "Ortaçağ Avrupa'sında Fahişelik", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, Sayı:2, s. 95-111; Parlak, agm, s. 7-9.

¹⁶⁵ Parlak, agm, s. 7-9; Genç, agm, s. 267-268.

kelimesinin anlamı bitkisel yöntemlerle doğaüstü güçlere sahip olan akıllı kadınlardır. Bu kadınlar bitkisel tedavi yöntemlerini de bildikleri için Avrupa’da ilk doktorlar da yine kadınlardır. Ancak kilise eğitim almadan bitkisel tedavi uygulayan kadınları cadı ilan etmiş ve ölmelerini emretmiştir.¹⁶⁶

Cadılar, büyü, sihir gibi doğaüstü güçlere sahip olan kadınlardır. İnsan dışı yaratıklara dönüşebilmektedirler. Bir kadının cadı olduğunu tespit etmek için de bu dönemde farklı yöntemler kullanılmıştır. Örneğin cadı olduğu düşünülen kadının vücuduna iğne batırılmış. Cadıların vücudunda kan gelmeyen bir nokta olduğuna inanılmış. Aslında gerçek olan vücuda batırılan iğnelere bir süre sonra kadın acıdan bitkin düşer ve vücuttan kan çıkmazmış. Böylece kadın cadı olarak kanıtlanmış olunurmuş.¹⁶⁷

Bu dönemde ayrıca toplumda bir mevkiye sahip erkek, kadına iftira atıp, cadılık alametlerinin olduğu söylerse kadın hemen yakalanırmış. Kadın her ne kadar cadı olmadığını iftiraya maruz kaldığını söylemek istese de kimse dinlemez çeşitli işkenceler yapılarak ona işlemediği suçları itiraf ettirilmiş, hatta yazılı kağıt imzalatılmaktaymış. Cadı oldukları kabul edilen kadınlar da genellikle meydanlarda bazen tek bazen de toplu olarak yakılarak diğer kadınlara ibret olması istenilmiştir. Aslında bu dönemde cadılık diye bir kavram yoktur. Fakat kilise tarafından akıllı kadınların varlıklarının önüne bu şekilde geçilmiştir. Kadınlar, doğal tedavi yöntemlerine hâkim olmuşlardır. Kadınların bu ilerlemesini kabullenemeyen sosyal, ekonomik ve ailevi statülerinden endişe eden erkekler, kadınlara iftira atarak onları cadılıkla suçlamışlar ve yakılarak öldürülmelerini istemişlerdir. Bu şekilde akıllı ve gelecekte önemli yerlere gelebilecek kadınların hayatlarına son verilmiştir. Kadınlar, bu dönemde hayatlarının her alanında farklı erkek engelleriyle karşı karşıya gelmişlerdir. Kendi hayatlarını koruyabilmek ve isteklerine ulaşabilmek için “Kadın Templierler” gibi gizli kadın cemiyetleri kurmuşlardır. Birçok idolojeye sahip bu cemiyette müritlerin sayı sınırlaması mevcuttur. Ayrıca bu cemiyette kadınların boş konuşması ve ailelerinden bahsetmeleri yasak olmuştur. Bu kadınlar

¹⁶⁶ Haydar Akın, *Ortaçağ Avrupası’nda Cadılar ve Cadı Avı*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2001, s. 283; Genç, agm, s.271.

¹⁶⁷ George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003, s. 113; Pınar Ülgen, “Tarihteki En İlginç Haçlı Seferi: Cadılığa Karşı Düzenlenen Haçlı Seferi”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C. 5, s. 164-182; Akın, age, s. 284; Genç, agm, s. 271.

azizelerin hayatları hakkında, tarihi, fikri, astronomi, fal gibi konularda da çalışmalar yapmışlardır.¹⁶⁸

Ortaçağda kadınlar cemiyetler kurmaktan başka “mantellate, bizzocole, pinzocchere” olarak bilinen “Beginner” grubunu da kurmuşlardır. Bu gruptaki kadınlar, kendileri çalışarak hayatlarını kazanan, Hz. İsa'nın yoksulluk öğretisini kendilerine araç olarak kabul eden, eğitim görmek isteyenlerdir. Beginner grubundaki kadınlar, bakire kadınlardır. Bu kadınlar evlenmek istediklerinde ise bu gruptan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu grup ilk olarak Rhineland'da örgütlenmiş daha sonra ise Kuzey Fransa, İsveç ve Avrupa'ya yayılmışlardır. Jacques de Vitry ve Robert Grosseteste, bu grubu desteklemişlerdir. Fakat rahipler, bu kadınları desteklememiş hatta onlara kötü davranmışlardır. Rahipler bu kadınların hayatlarını gözetim altında tutmak istemiş bu sebepten ötürü baskılar uygulamışlardır. Bu baskıların sonucunda bu grubun kadınlarının yaşam tarzını düzene sokmak için dini tarikatlar oluşturulmuştur. Daha sonra bu kadınlar için kendi istekleri dışında programlar ve kurallar koyulmuştur. Kadınların özgürlükleri ve idolojileri ellerinden alınmış, kazıkta yakılmışlardır. Kalan çok az kesim ise erkeklerin egolarının altında ezilmişlerdir.¹⁶⁹

2.1. ORTAÇAĞ BATI DÜNYASININ ÜNLÜ KADINLARI

2.1.1. Atinalı Irene

İrene 752 yılında Atina'da dünyaya gelmiş, bu sebepten dolayı da Atinalı Irene olarak bilinmektedir. Konstantinapolis sarayına intikal etmiştir. Küçük yaşta babasını kaybettiği için amcası Konstantin Sarandapechys tarafından büyütülmüştür. 769 yılında Hazar prensi Çiçekinoğlu Leo ile evlenmiştir. Evlendiğinde ise daha on yedi yaşındadır.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Genç, agm, 272-273; Ülgen, *Tarihteki En İlginç Haçlı Seferi*, s. 164-182; Parlak, agm, s. 7-9.

¹⁶⁹ Gülmez, age, s. 19-20; Genç, agm, s. 274; Parlak, agm, s. 7-9.

¹⁷⁰ Barbara Hill, *Bizans İmparatorluk Kadınları İktidar, Himaye ve İdoloji* (Çev. Elif Gökteke Tut), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 6.

Bizans tarihinde inancından dolayı eşiyle ve oğluyla anlaşamamış iktidarını hiçbir erkekle paylaşmamış tarihin güçlü kadınlarından biridir. Kutsal Roma imparatoru Charlemagne, Atinalı İrene'ye evlenme teklif etmiştir.¹⁷¹

Atinalı İrene, Leo ile evliliğinin ilk yıllarında 14 Ocak 771'de IV. Konstantin olarak tanınan veliaht prensini dünyaya getirmiştir. Atinalı İrene'nin IV. Konstantin'i dünyaya getirmesi Konstantinapolis'de büyük bir yankı uyandırmıştır. Leo ise sevinçten ülkede özel içkiler ve kadehler dağıtmıştır. İmparator V. Konstantin 775 Ağustos ayında ölmüş, Atinalı İrene'nin eşi Leo, IV. Leo ünvanını alarak imparator olmuştur. Böylece Atinalı İrene ise imparatoriçe olmuştur.¹⁷²

IV. Leo, imparator olduktan sonra Leo'nun putperestlere uyguladığı aşırı baskı, ceza ve tepkilerden ötürü eşi İrene ile arası açılmıştır. İmparator IV. Leo'nun bu davranışlarından ötürü İrene, eşinden ayrı kalmak istemiş, bu sebepten ötürü ise başka çocukları olmamıştır. IV. Leo'nun imparatorluğu beş yıl sürmüştür, 780 yılında ölmüştür. IV. Leo, oğlu Konstantin'i beş yaşında olmasına rağmen tahtın varisi ilan etmiş ve taç giydirmiştir. Konstantin, babası öldüğünde henüz dokuz yaşında olmasına rağmen tahta oturtulmuş, annesi Atinalı İrene ise oğlunun naibi olmuştur. IV. Leo'nun Ev Dokia'dan olan oğlu Caesor Nikeforos tahtı ele geçirmek için girişimlerde bulunmasına rağmen Atinalı İrene durumun farkına varmış ve Nikeforos ve adamlarını papaz olmaya zorlamıştır. Nikeforos din görevlisi olunca Konstantin ve İrene'yi halkın önünde kutsamak zorunda kalmıştır. Atinalı İrene döneminde Doğu'da İmparator Harun Reşit, Batıda ise Şarman'dı. Atinalı İrene papa ile iyi geçinmiş, İmparator Charlemagne'ın kızı Rotrude'yi oğlu Konstantin'le nişanlamıştır. Charlemagne'ın kızı Rotrude'yi Konstantinapolis'e göndermek istemiş bu sebepten ötürü de nişan bozulmuştur. Konstantin daha sonra Maria adında biriyle evlenmiştir. İrene'nin kadın olmasını fırsat bilenler İrene'ye karşı ayaklanmış, İrene ise Sicilya adasındaki ayaklanmayı bastırarak adanın valisini cezalandırmıştır.¹⁷³

¹⁷¹ Nazan Öztürk, *Bizansın Asil Kadınları*, İstanbul: E Yayınları, 2016, s. 92.

¹⁷² Hill, age, s. 18; Öztürk, age, s. 92.

¹⁷³ Hill, age, s. 98; Öztürk, age, s. 96.

İrene, putperestlere sempatik düşüncesi olan Tarasios'u patrik yapmış, heykelleri ve ikonoları geri getirerek kocası ve kayın pederinin putperestlere olan kötü davranışları ve politikalarından vazgeçmiştir.¹⁷⁴

İrene 787 yılında İznik'te Elümenik konsilini toplayarak ikonolara karşı saygı gösterme özgürlüğü sağlamıştır. İrene 790 yılında oğlu Konstantin'e imparatorluğun yönetimini kaybetmiştir. Konstantin, babası ve dedesi gibi putperestlere karşı çıkmıştır.¹⁷⁵

İrene 791 yılında Bulgarlar'la yapılan savaşın başarısızlığını oğlu Konstantin'e mal etmiştir. İrene oğluna karşı giriştiği taht mücadelesini din ve devlet adamlarının desteğiyle kazanmıştır. Oğlu Konstantin'in gözlerine mil çektirmiştir. Konstantin ise yakalandığı enfeksiyondan dolayı ölmüştür.¹⁷⁶

İrene oğlu Konstantin ölünce 797-803 yıllarında imparatoriçe olarak tahtın tek sahibi olmuştur. Hatta "İrene Basileus" yani İmparator olarak anılmıştır. Şarman, Roma topraklarının hâkimi olarak gördüğü kendisi ve İrene'yi toprakları birleştirmek için evlenme teklif etmiştir.¹⁷⁷

İrene'nin sarayın ileri gelen devlet adamlarıyla arası açılmış, bunu fırsat bilen Maliye bakanı Nikoforos 802 yılında imparator olarak tahtı ele geçirmiştir. İrene Büyük adada yaptırdığı Kutsal Meryem Manastırı'na Başrahibe olarak kapatılmıştır. Daha sonra Midilli adasına gönderilmiştir. Atinalı İrene 803 yılında ölmüş ve naaşı Büyük adaya getirilip defnedilmiştir. İrene hayatını taht mücadelesine adanmış, bu uğurda oğlunun ölümüne bile sebep olmuştur.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Öztürk, age, s. 96.

¹⁷⁵ Hill, age, 98; Öztürk, age, 97.

¹⁷⁶ Hill, age, s. 83; Öztürk, age, s. 97-98.

¹⁷⁷ Hill, age, s. 85; Öztürk, age, s. 97.

¹⁷⁸ Öztürk, age, s. 99.

2.1.2. Anna Dalassene

Anna Dalassene 1025 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Bizans İmparatorluk ordusunun subaylarından Aleksios Charon ve annesi Adriyana Dalassene'dir. 1044 yılında Batı Orduları generali olan İaonnes Komnenos ile evlenmiştir.¹⁷⁹

Komnenos sülalesinin Bizans tahtına sahip olmasında Anna Dalassene'nin katkısı çoktur. XI. yy. sonu XII. yy. başında Bizans tahtında senato ve üst düzey yöneticilerin bulunduğu çalkantılı bir dönemdir. I. İsaakios Komnenos, VI. Michael Stratoikos'u devirerek Komnenos hanedanlığını Bizans Döneminde önemli bir yere getirmiştir. Anna Dalassene Komnenos sülalesine sekiz çocuk doğurmuştur. Bu yüzden İmparatoriçeden sonra güçlü bir kadın olmuştur.¹⁸⁰

İsaakios Komnenos 1059 yılında hastalanmış ve yerine Anna'nın kocası ve aynı zamanda kendi kardeşi olan İaonnes Komnenos'a bırakmak istemiştir. Ancak İaonnes tahta çıkmayı istememiştir. İsaakios Komnenos'tan sonra tahta X. Konstantin Dukas çıkmıştır. X. Konstantin Dukas, Eudokia Makrembolitissa ile evlenmiştir. Bu evlilikten altı çocukları olmuştur. Eudokia Makrembolitissa da Anna Dalassene gibi çocuklarının geleceğini garanti altına almak için kızlarını Theodara Anna'yı Venedik Dükü Domenico ile diğer kızı Zoe'yı ise Adrianos Komnenos ile evlendirir. Anna Dalassene'nin eşi İaonnes Komnenos 1067 yılında ölmüştür.¹⁸¹

1067 yılında İmparator X. Konstantin Dukas'da ölmüştür. Eudokia Makrembolitissa imparatorluğa karşı ayaklanan ve ölüme mahkûm edilen Romanus Diyojen'i affetmiş, hatta onunla evlenmiştir. Anna Dalassene, Romanus Diyojen'i desteklemiş ve büyük oğlu Manuel'i on dört yaşında olmasına rağmen onun yanına savaşa göndermiştir. Ancak Manuel savaşta kaptığı bir enfeksiyondan ölmüştür.¹⁸²

Anna Dalassene diğer çocuklarını da politik alanda güçlü olan sülalelerle evlendirmeye çalışmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'nda Bizans Ordusu Selçuklulara

¹⁷⁹ Carolyn L. Connor, *Bizans'ın Kadınları*, (Çev: Barış Cezar), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 335.

¹⁸⁰ Öztürk, age, s. 116-117; Connor, age, s. 335.

¹⁸¹ Öztürk, age, s. 117; Connor, age, s. 332.

¹⁸² Öztürk, age, s. 117-118; Connor, s. 332-333.

yenilmiştir. Bu savaşın sonunda Romen Diyojen'in gözlerine mil çekilmiş ve enfeksiyon sonucu ölmüştür. Anna Dalassene Romen Diyojen'e olan sadakati yüzünden mahkemeye çıkarılmış ve 1072'de Pirinkipo Adası'ndaki bir Manastır'a kapatılmıştır.¹⁸³

Anna Dalassene oğlu Aleksios'un Alania'lı Maria ile arasındaki ilişkiyi desteklemiştir. Ancak Caesar İoannes Dukas'ın emriyle Aleksios Dukas Hanedanlığından olan İrene Dukaina ile evlenmek zorunda kalmıştır. Anna Dalassene oğlu Aleksios'u Konstantin Dukas'ın hakkını korumak şartıyla İmparator yapmayı başarmıştır. Oğlu İmparator olduğu zaman gelini İrene'yi saraydan uzak tutmuş ve Maria ile birlikte sarayda etkin bir rol oynamışlardır. Ancak İrene doğurduğu erkek çocuk –İoannes- sayesinde yerini sağlamlaştırmıştır.¹⁸⁴

Anna Dalassene ile gelini İrene Dukaina'nın arası hiçbir zaman iyi olmamıştır ve her fırsatta sarayın hanımının kim olduğu konusunda sürekli anlaşmazlık yaşamışlardır. Anna Dalassene oğlu Aleksios sefere gittiği zaman naiplik yapmış, iç işleri ve maliye bakanı gibi davranmıştır.¹⁸⁵

Anna Dalassene 1095-1110 yılları arasında politik çevreden elini ayağını çekmiştir. Anna Hz. İsa'ya duyduğu saygıdan ve sevgiden dolayı yaptırdığı manastıra Pantepoptes (her şeyi gören) adını vermiştir. Hayatının son yıllarını yaptırdığı Pantepoptes Manastırında geçirmiş, burada ölmüş ve bu manastıra defnedilmiştir.¹⁸⁶

Anna Dalassene, torunu Anna Komnena'nın hayatında önemli ve etkin bir rol oynamıştır. Anna Dalassene, yönetimde sadece erkeklerin değil kadınlarında önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlamıştır.¹⁸⁷

Anna Komnena büyükannesi Anna Dalassene'yi kitabı Aleksiad'da şöyle metheder:

¹⁸³ Öztürk, age, s. 118; Connor, age, s. 332-335.

¹⁸⁴ Connor, age, s. 334; Öztürk, age, s. 120.

¹⁸⁵ Öztürk, age, s. 120; Connor, s. 336.

¹⁸⁶ Öztürk, age, s. 121.

¹⁸⁷ Connor, age, s. 354.

“Yalnızca kendi cinsiyetine büyük bir gurur kaynağı olmakla kalmadı, erkekler için de oldu; gerçekten de tüm insan ırkının şanına katkıda bulundu.”¹⁸⁸

Ayrıca Anna Komnena büyükannesi hakkında şunları ekler:

“Gerçek şu ki, ne olursa olsun Anna Dalassena’ya üstün bir zekâ bahşedilmişti ve bunun yanında birinci sınıf bir yönetim yeteneğine sahipti.”¹⁸⁹

2.1.3. Anna Komnena

Anna Komnena, Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos ve İmparatoriçe İrene Dukaina’nın kızıdır. Anna Komnena Konstantinapolis’de 2 Aralık 1083 yılında dünyaya gelmiştir. Yedi çocuklu ailenin ilk çocuğudur. Ailenin ilk çocuğu olduğu için çok fazla şımartılmıştır. Daha çocukken başına taç taktıklarından dolayı babasının yerine tahta oturacağı düşüncesine sahip olan Anna Komnena, ölünceye kadar bunun hayalini kurmuştur.¹⁹⁰

Anna Komnena’nın babası I. Aleksios Komnenos Bizans tahta VII. Mikael’in eşi Alania’lı Maria sayesinde oturmuştur. İmparatoriçe Maria, oğlu Konstantin Dukas Porphyrogenetos’un tahta oturması için III. Nikeforus’a karşı o dönemde ordu generali olan Aleksios ile iş birliği yapmıştır. I. Aleksios Komnenos 1081 yılında Konstantin Dukas adına tahta oturmuştur. Aleksios Komnenos imparator olduğunda karısı İrene Dukaina’yı yanına almamış ve Maria sarayda yaşamaya devam etmiştir.¹⁹¹

I. Aleksios Komnenos, Anna Komnena’yı daha küçük yaşta olmasına rağmen iktidarını garantilemek için tahtın varisi Konstantin Dukas ile nişanlamıştır. Daha sonra Komnena, babaannesi Anna Dalassene ve kayınvalidesi Maria ile sarayda yaşamaya başlamıştır. Ancak I. Aleksios Komnenos’un karısı İrene 1087 yılında bir erkek çocuk

¹⁸⁸ Connor, age, s. 354.

¹⁸⁹ Connor, age, s. 354.

¹⁹⁰ Anna Comnena, *The Alexiad* (çev. Elizabeth A. S. Dawes), Ontario: In parentheses Publications, 2000, s. 6; Mücteba İlgürel, “Çaka Bey”, *DİA*, C. VIII, s. 186-188; Anna Komnena, *Alexiad: Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi’nin Tarihi, Malazgirt’in Sonrası* (Çev. Bilge Umar), İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 1996, s. 5; Öztürk, age, s. 122

¹⁹¹ Lale Yılmaz, “Anna Komnena’nın Alexiad’ında İstanbul Surdışı Yerleşmeleri”, İstanbul: *Sanat Tarihi Dergisi*, S. XXIV, s. 296.

dünyaya getirerek Dukas ve Anna arasındaki nişanın bozulmasına sebep olmuştur. İktidarı kaybeden Maria ise bir manastıra hapsedilmiştir. I. Aleksios Komnenos ilk oğlu olan Kaloioannes'i emanet olarak aldığı saraya varis ilan etmiştir. Dukas hem tahtını kaybetmiş hem de genç yaşta ölmüştür.¹⁹²

Anna Komnena bir prenses gibi çok iyi bir eğitim almıştır. Komnena, doğa bilimleri, geometri, aritmetik, astronomi, felsefe, edebiyat, tarih ve müzik hatta Hristiyan bir kız için uygun olmadığı düşünülen *Oddyssey*'i okumuş, şifalı bitkiler hakkında uzmanlaşmıştır.¹⁹³

Anna Komnena 14 yaşındayken babasının İmparatoriçe Maria ile birleşip tahttan indirdiği III. Nikeforos'un oğlu Caesar Nikephoros Bryennios ile evlendirilmiştir. Her ne kadar I. Aleksios Komnenos ile III. Nikeforos'un arası açık olsa da Caesar Nikephoros Bryennios'ı kollamış ve orduda yüksek mevkilere gelmesine yardımcı olmuştur. Anna ve Caesar Nikephoros Bryennios arasındaki evlilikten dört çocukları olmuştur.¹⁹⁴

1118 yılında İmparator I. Aleksios Komnenos hastalanmış, Anna'da babasını iyileştirmek için çok uğraşmıştır. Diğer taraftan annesi ile birlikte hasta yatağında olan babasını eşinin tahta geçmesi için ikna etmeye çabalamıştır. Ancak I. Aleksios Komnenos ölmeden önce imparatorluk mührünü oğlu İaonnes'e vermiştir. İaonnes babasının ölümünden sonra senato ve patrik işbirliğiyle imparator olmuştur.¹⁹⁵

Anna ve annesi İrene, Nikephoros'un tahta geçmesini istedikleri için İaonnes tarafından mahkemeye çıkarılmışlardır. İmparator İaonnes, annesi İrene'nin elinden bütün mal varlığını alarak Kecharitomene Manastırına çekilmesi için zorlamıştır. 1113 yılında İmparatoriçe İrene kendi yaptırdığı bu manastırda ölmüştür. Anna Komnena'nın da kardeşi İmparator İaonnes tarafından bütün mal varlığına el konulmuştur. Ancak eşi Nikephoros'un İmparatora olan sadakati ve tahtta gözü olmadığından Anna Komnena'nın bağışlanmasında etkin bir rol oynamıştır. Nikephoros'un savaş

¹⁹² Connor, age, s. 333.

¹⁹³ Öztürk, age, s. 123-124; Connor, age, s. 139.

¹⁹⁴ Hill, age, s. 194; Öztürk, age, s. 124.

¹⁹⁵ Connor, age, s. 338; Öztürk, age, s. 124.

sanatındaki ustalığı kanıtlanmıştır hatta Konstantinapolis’i Haçlı ordularından korumuştur. Nikephoros 1137 yılında Suriye seferinde yaralanmış ve Konstantinapolis’de ölmüştür.¹⁹⁶

Anna Komnena, kocasının ölümünden sonra annesinin kurduğu Kecharitomene Manastırı’na kapatılmış ve hayatını tarih kitapları yazmaya adanmıştır. On beş ciltten oluşan ve on bir yıl süren Aleksiad adlı eseri; babası I. Aleksios Komnenos’un 1069-1118 yılları arasında başarısını ele aldığı methiye niteliğinde bir eserdir. Anna, kendisi gibi tarihçi olan eşi Nikephoros’un öldüğü için yarım kalan I. Haçlı Seferinde etkili olan kişileri anlattığı kitabını tamamlamıştır. Anna, eserlerini savaşa katılan yönetici ve komutanlardan bilgi alarak yazmıştır.¹⁹⁷

Anna’nın eserlerini bazıları babasına olan sevgisinden dolayı ön yargıyla yazdığını söyleyip dikkate almamışlardır. Anna’nın bu eserleri Bizans’ın XI. yy. sonu ve XII. yy. başını anlatan bir eserdir. Eserlerinin bazı bölümlerinde Homer, Heredot, Sophokles, Aristoteles, Platon gibi tarihçi ve filozoflardan alıntı yaparak yazmıştır. Ayrıca Anna, babaannesi Anna Dalassena, annesi İrene, Maria gibi kadınlardan etkilenmiştir.¹⁹⁸

Anna Komnena 1154 yılında Kecharitomene Manastırı’nda ölmüştür.¹⁹⁹

2.1.4. Bingenli Hildegard

Hildegard of Bingen XII. yüzyılda manevi yaşamı kadar aktif bir yaşam süren bir kadın örneğidir. O, Alman bir rahibe, yazar, bilim insanı, alfabenin mucidi ve doktordur. Onu diğer kadınlardan ayıran özelliklerinden bazıları onun doğa bilimciliği, kâhinliği ve yenilikçi davranış özellikleridir. Hildegard of Bingen’in yaşadığı dönem imparator ve papanın görüş birliğinde olmadığı çalkantılı dönemdir.²⁰⁰

¹⁹⁶ Komnena, age, s. 5; Öztürk, age, s. 125; Connor, age, s. 334-339.

¹⁹⁷ Komnena, age, s. 6; Connor, age, s. 339; Öztürk, age, s. 125.

¹⁹⁸ Öztürk, age, s. 125; Connor, age, s. 340-361.

¹⁹⁹ R. Browning, “An Unpublished Funeral Oration on Anna Comnena”, *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, S. 8, 1962, s. 4; Komnena, age, s. 6; Connor, age, s. 329.

²⁰⁰ Genç, agm, s. 275.

Hildegard of Bingen şuan ki Almanya topraklarında bulunan Rhenish Hesse’de Alzey yakınlarında Bermersheim’de 1098 yılında dünyaya gelmiştir. On çocuklu, baronlardan oluşan bir ailenin evladıdır. Daha çocukken migren hastası olmuştur. 1106 yılında ailesi tarafından Benedikten manastırı kadın topluluğuna gönderilmiştir. Bu manastırda yaşayan soylu bir kadın olan Jutta von Sponheim’a emanet edilmiştir. Manastıra geldiğinde okuma ve yazma dahi bilmeyen Hildegard’a Jutta okuma ve yazma öğretmiştir. Manastırdaki diğer kadınlarla birlikte Latinceyi, kutsal kitabı, dini ve felsefî kitapları okumayı öğrenmiştir. 1136 yılında Jutta ölünce ise Hildegard bu manastırın baş rahibesi olmuştur. Hildegard, tıp alanında yetkin ve manastırın doktoru diye adı anılacak kadar da bilgilidir. Kadın hastalıkları yani bugünkü adıyla jinekoloji alanında günün şartlarına uygun tedaviler uygulamış, yer yer de hemşirelikle meşgul olmuştur.²⁰¹

1148’de Hildegard, rahiplerin otoritesinden bağımsız bir şekilde Bingen yakınında Rupertsberg’de bir manastır kurmuştur. Bu durum Hildegard’ın özgür olmasını sağlamış, sık sık da Almanya ve Fransa’ya seyahat etmiştir.²⁰²

1152’de imparator olan Frederich Barbarossa kadar güce sahip olan Mainz başpiskoposunun koruması altına girebilmek için çok çaba harcamıştır. 1165 yılında Eibingen’de yeni bir manastır kurmuştur. Hildegard altmışlı yaşlarında, 1158-1171 tarihleri arasında ortaçağda hiçbir kadının yapmadığı vaaz verme turuna çıkmış ve dört tur şeklinde tamamlamıştır.²⁰³

Hildegard manastırda kendi rahibeleriyle gizli bir iletişim kurabilmek için Lingua İgnota adı verilen yirmi üç harften oluşan Latince gramer kurallarına benzeyen

²⁰¹ Pınar Ülgen, “Genç Ortaçağda Tıp Bilimine Işık Tutan Kadın Hekimler” *Münir Atalar Armağanı, “Ortaçağ Tarihi Yazıları”* (Ed. Pınar Ülgen, Alpaslan Demir, Murat Serdar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları. 2015, s. 345.

²⁰²Sabina Flanagan, “For God Distinguishes the People of Earth as in Heaven: Hildegard of Bingen’s Social Ideas”, *The Journal of Religious History*, S. 22, No: 1, 1998, s. 31-33; Dinah Wouters, *The Church As A Woman The Gendered Rhetoric Of The Feminine Divine*, Belçika, 2014-2015, s. 7.

²⁰³ Genç, agm, s. 276; Wouters, age, s. 7.

bir dil geliştirmiştir. Bu dil yaklaşık dokuz yüz kelime içermekte ve bu kelimelerden bazıları da şunlardır: aigonz (Tanrı), diuueliz (şeytan), lur (adam), vanix (kadın)...²⁰⁴

Hildegard ayrıca ortaçağ kadın bestecilerinin en önemlilerinden biridir. *Symphonia Harmoniae Caelestium Revelationum* (İlahi Vahyin Uyum Senfonisi) adıyla yetmiş yedi müzikal çalışmasından oluşan bir cilt eseri vardır.²⁰⁵

Hildegard'ın *Scivias* (Tanrı'nın Yollarını Tanı) adında bir kehanet kitabı vardır. Bu kitapta Meryem Ana yüceltilmiş ve önemli bir tema olarak işlenmiştir. Eserde şarkı metinleri yer almakta olup Hildegard bu metinlerin ilahi düşten ilham alınarak yazdığını söylemektedir. Ayrıca bu eserde Hildegard, Deccal'ın gelişi ve dünyanın son dönemleri hakkında kehanetlerde bulunmuştur.²⁰⁶

Liber Vitae Meritorum (Hayatın Esası Kitabı) ve *Liber Divinorum Operum* (İlahî alışmalar Kitabı) adında da eserleri vardır. Eserlerinin hepsinde dünyanın var oluşu, esası ve ilahî konuları tartışmıştır. Hildegard bu eserlerine ek olarak bugün hala bilinen şiir, ilahi, şarkı ve oyunlarda yazmıştır. Hildegard tıp ve bitkisel ilaçlar yapmış, kadın hastalıkları alanında yazılar yazmıştır. Hildegard, Teresa of Avila, Catherine of Siena and Térèse of Lisieux'dan sonra dördüncü kilise doktoru unvanıyla anılan kadındır. Hildegard, 19 Eylül 1179 yılında ölmüştür.²⁰⁷

2.1.5. Theodora Raulaina

Theodora Raulaine 1240 yılında dünyaya gelmiştir. Loannes Kantakouzenos ve İrene Palaiologina'ın kızıdır. Theodora kendisini muhterem hanımefendî, asil rahibe ve bütün imparatorların en dindarı İmparator Andronikos'un kuzeni anlamına gelen Theodora Raoulaina Kantakuzena Komnena Palaiologina olarak adlandırmıştır. Bunun

²⁰⁴ Albert Classen, *The Power of A Woman's Voice in Medieval and Early Modern Literatures*, Berlin: Walter de Gruyter, 2007, s. 135;

²⁰⁵ Cecilia Panti, "Kadınların Müziği ve Ruhaniliği: Hildegard von Bingen", *Ortaçağ: Katedraller, Şovalyeler, Şehirler*, (Ed. Umberto Eco), İstanbul: Alfa Yayınevi, C. II, s. 835.

²⁰⁶ Panti, agm, s. 836; Classen, age, s. 136; Wouters, age, s. 8.

²⁰⁷ Genç, agm, s. 276, Classen, age, s. 137; Wouters, age, s. 8.

nedeni ise o dönemde soylu kadınların eşlerinin ve soyadların birlikte kullanma isteğidir.²⁰⁸

Theodora başkentte klasik yunan edebiyatında ki engin bilgisiyle tanınmıştır. Çalkantılı bir hayatı olmuş ve ömrünün son yıllarına doğru manastırda Bizans kültürünü araştırarak geçirmiştir.²⁰⁹

Theodora ilk evliliğini 1256 yılında George Mouzalon ile yapmıştır. Bu evlilik imparator Theodor Laskaris'in isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir. Mouzalon imparatorun ölmesiyle birlikte İoannes Laskaris'in naibi olmuştur. Mouzalon'ın naib olmasını istemeyen Michael Palaiologos, Mouzalon'ı öldürterek yerine kendisi naib olmuştur. Michael 1261 yılında Latinleri Konstantinapolis'ten kovmuş ve VIII. Michael adıyla imparator olmuştur. VIII. Michael'in iktidara gelmesi ve Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi arasındaki süreç Palaiologos Hanedanı Dönemi olarak adlandırılmıştır.²¹⁰

Theodora, dayısı VIII. Michael'in isteğiyle Raoul sülalesinden John Raoul Petraliphas ile evlenerek İrene ve Anna adında iki kız çocuğu dünyaya getirmiştir.²¹¹

Theodora 1274'te kocası John Raoul Petraliphas'ın ölümünden sonra dul kalan kadınların yaptıkları gibi manastıra kapanarak IX. yy.da yaşamış Theodoros ve Theofanes isimli azizlerin hayatını ele alan bir kitap yazmıştır. Bu iki aziz yaşadıkları zamandaki imparator tarafından cezalandırılmış ve alınlarına sapkın olduklarını anlatan bir yazı yazılmıştır. Her ne kadar bu eser dini içerikli bir kitap olmasına rağmen Theodora antik dönemdeki Hesoides, Homeros, Euripides gibi yazarlardan alıntılar yapmıştır. Bu Theodora'nın klasik Yunan edebiyatındaki maharetinin göstergesi olmuştur.²¹²

²⁰⁸ Donald M. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre, 1250-1500* (Çev. Özden Arıkan), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015, s. 38-39.

²⁰⁹ Connor, age, s. 384; Nicol, age, s. 38-39; Öztürk, age, s. 134.

²¹⁰ Connor, age, s. 385; Öztürk, age, s. 134-135.

²¹¹ Öztürk, age, s. 135.

²¹² Öztürk, age, s. 135, Nicol, age, s. 37-53.

Theodora imparator olan dayısı VIII. Michael tarafından Ortadoks dinini savunduğu ve dayısına başkaldırdığı için Karadeniz kıyısında yer alan Aziz Gregorios Kalesi'ne bütün mal varlığına el konularak hapsedilmiştir.²¹³

Roma Kilisesi'yle birleşen VIII. Michael, papa tarafından aforoz edilmiş, kısa süre sonra da ölmüştür. VIII. Michael'in ölümünden sonra yerine II. Andronikos tahta çıkmış, Katolik kilisesinden ayrılmıştır. Ortadoks oldukları için cezalandırılanları onurlandırmış, makamlarını ve mallarını geri vermiştir. Theodora ise annesiyle birlikte Konstantinapolis'e geri dönmüştür. Ancak 1284'te Theodora'nın annesi ölünce o dönemde Krisis diye anılan semtte-bugünkü İstanbul Kocamustafa Paşa Manastırı-harabe halinde olan manastırı elden geçirerek Giritli Aziz Andreas'a itafen yaptırmıştır.²¹⁴

Theodora ömrünün son yıllarını antik çağda yazılmış olan yazmaları ortaya çıkarmak için harcamıştır. Theodora M.S. II. yüzyılda Yunan'lı Hatib Aristeides tarafından yazılan söylevlerini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu eser günümüzde Vatikan Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Theodora'nın gün yüzüne çıkardığı ve halen Moskova Müzesi'nde bulunan Simplicius'un Aristoteles üzerine yaptığı yorumlarıdır. Theodora 6 Aralık 1300'de ölmüştür.²¹⁵

2.1.6. İsveçli Bridget

Bridget, 1303'te İsveç'in Finsta bölgesinde bulunan Upland şehrinde doğmuştur. Babası Uplandlı bir vali olan Birger Persson annesi ise İngeburg'dur.²¹⁶ Çocukluğundan itibaren Allah'ın ona özel güçler, vizyonlar ve kutsal gerçekler hakkında olağanüstü bir anlayış verdiği düşünülmektedir. Bridget'in çocukluğundan

²¹³ Nicol, age, s. 42; Öztürk, age, s. 135.

²¹⁴ Öztürk, age, s. 136, Nicol, age, s. 44-45.

²¹⁵ Öztürk, age, s. 136.

²¹⁶ Grantley McDonald, "A Further Source for the Ghent Altarpiece?" *The Revelations of Bridget of Sweden Oud Holland - Quarterly for Dutch Art History*, S. 128, s. 1-12; Sylvia Schein, Bridget of Sweden, Margery Kempe and Women's Jerusalem Pilgrimages in the Middle Ages, *Mediterranean Historical Review*, S. 14, s. 44-58.

beri tek hayali çarpmıha gerilmiş İsa'yı görmektir ve Bridget'in ruhunda Allah'a karşı büyük bir bağlılık duygusu vardır.²¹⁷

Bridget yedi yaşındayken rüyasında Virgin Mary tarafından taç giydirilmiş, nasihatçı olarak görevlendirilmiştir. Bridget, dini bir hayat yaşamak istese de ailesinin onu evlendirme çabalarına karşı koyamamış ve on üç yaşında soylu bir adam olan Ulf Gudmarson ile evlenmek zorunda kalmıştır.²¹⁸

Bridget, dünyanın ileri gelen devlet adamlarına ve papalara ders vermiştir. İsveç karalı Magnus ve gelini Queen Blanche'in de eğitim konusunda destek olmuştur. Sekiz çocuğu vardır ve çocuklarının hepsini Hristiyan inancında örnek birer birey olarak yetiştirmiştir. Kocasının ölümünden sonra Alvastra'da kalan Bridget, Franciscan tarikatına katılmış ve yaşadığı sürece kendini Tanrı'ya ve yoksullara, fakirlere yardım etmeye adanmıştır.²¹⁹

Bridget “en kutsal kurtarıcının tarikatı” adında bir tarikat kurmak istemiş ve bunu onaylatmak için Roma'ya gitmiştir. Papanın Avignon'dan geri dönmesi için dualar etmiş ve baskı uygulamıştır. Bridget, 1349'da küçük bir grup rahip ve arkadaşlarıyla birlikte Roma'ya taşınmıştır. Erdemli hayatı herkese örnek olmuştur. 1367'de Papa'nın Roma'ya dönüşünü görmüştür. Tanrı'nın bir peygamberi gibi halka günahlardan uzak durması konusunda nasihatlerde bulunmuştur. Yaşadığı ev ve Piazza Farnese'deki kilisesi özellikle İskandinav ziyaretçileri için hac ve ibadet yeri olmuştur.²²⁰

Bridget kendi mistik deneyimlerini anlattığı birçok eser yazmıştır. Bridget Roma'da kendi eserlerini yazdığı, fakirlerle yemeğini paylaştığı masada 23 Temmuz 1373'te ölmüştür. 1374'te naaşı Vadstena'ya getirilmiştir. Bridget'in hayatı dini yaşam için bir model olarak görülebilir. Onun güçlü bir anne oluşu bütün kadınlar ve tüm Hristiyanlara örnek olmuştur. O, İsa'ya ve kiliseye olan bağlılığından dolayı yaşadığı dönemin lider bir kadını, örnek annesi, korkusuz bir öğretmenidir. 7 Ekim 1391'de IX.

²¹⁷Schein, agm, s. 44; Pavlina Rychterova, “The Iconographic Motif of the Nativity of the Adoration Type and the Visions of Bridget of Sweden in Medieval Bohemia”, *Annali di Scienze Religiose*, S. 2, S. 199-217.

²¹⁸Rychterova, agm, s. 216; Genç, agm, s. 281.

²¹⁹ Schein, agm, s. 50; Genç, agm, s. 281.

²²⁰ Genç, agm, s. 281

Boniface tarafından azize olarak ilan edilmiştir. Azizeliği 1415'te XXIII. John ve 1419'da V. Martin tarafından da tasdik edilmiştir.²²¹

2.1.7. Sienalı Catherina

Siena St. Catherine, 25 Mart 1347'de İtalya'nın Siena kentinde veba salgını sırasında doğmuştur. Annesi yirmibeş kez doğum yapmasına rağmen çocuklarının yarısını kaybetmiştir. Catherine ikiz kız çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Onlar dünyaya geldiğinde annesi kırk yaşındadır. Ancak 16 yaşındayken evli olan kız kardeşi Bonaventura, kocasını dul olarak bırakarak ölmüştür. Catherine'nın babası boyacı Jacopo Benincasadır.²²²

Catherine papalar ve dünyanın ileri gelenlerine ders veren, Katoliklerin koruyucusu olarak kabul edilmiş İtalyan bir azizedir.²²³

Catherine 12 yaşına geldiğinde ailesi onu evlendirmek istemiştir. Ancak Catherine bu evliliği istemediği için saçını kesmiştir. Ailesi bu davranışından dolayı onu cezalandırmak istemiş, Catherine'nın bekâret yemini ettiğini söylemesiyle de vazgeçmişlerdir.²²⁴

Catherine'in dini yönü ağır basmasına rağmen, bir manastıra girmeyi seçmemiş ve onun yerine, evde yaşarken dini bir toplumla ilişki kurmasına izin veren Dominiken tarikatına üye olmuş ve dini hayatı başlamıştır. Evde yaşarken, hâlâ bir ergenlik döneminde olduğundan ve kendini özel olarak yaptığı hastalığın yararı için dua, kefaretle ve sadaka işlerine adanmış olduğundan bahsedilmektedir.²²⁵

Catherine, bir şeyler vermeyi alışkanlık haline getirmiş ve sürekli olarak ailesinin yiyeceklerini ve kıyafetlerini ihtiyacı olan insanlara vermiştir. Bu şeyleri

²²¹ McDonald, agm, s. 1; Schein, agm, s. 44; Genç, agm, s. 281.

²²² James Duffy, *The Life of St. Catharine of Sienna*, And Co. Limited, 15 Wellington Quay, Dublin, 1980, s. 1-3; Genç, agm, 280.

²²³ Facques Dalarun, "Ruhban Bakış", (Ed. Georges Duby ve Michelle Perrot), *Kadınların Tarihi Ortaçağ'ın Sessizliği*, (Ç. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C. II, 1992, s. 50.

²²⁴ Augustine Thompson O. P, *Cities of God, the Religion of the Italian Communes 1125-1325*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press University Park, 2005, s. 142.

²²⁵ Duffy, age, s. 3; Genç, agm, s. 280.

onlara verme iznini hiç istememiş ve sessizce ailesinin eleştirilerine katlanmıştır. Catherine Hz. İsa ile "gizemli bir evlilik" yaşadığını bildirmiş Hz. İsa'nın derisinden yapılmış bir yüzük verdiğini söylemiştir. Bu yüzüğü sadece kendinin görebildiğini söylemiştir. Onun için Mesih, bir samimiyet, sadakat ilişkisi olan eşe benziyordu; onun sevgisinin üstünde bir sevginin olmadığını söylemiştir.²²⁶

Catherine sıklıkla fakirlere ve yoksullara yardım etmiş, fakir ve yoksulları evlerinde ve hastanelerde ziyaret etmiştir. Catherine, kiliseye reform çağrısında bulunarak insanların Tanrının varlığını kabul etmelerini ve sevmelerini istemiştir. Siyaset alanına girip ve şehir devletlerini Papa'ya sadık tutmak için çalışmalarda bulunmuştur. Ayrıca Kutsal Topraklara bir haçlı seferi başlatmaya yardımcı olmasından dolayı da övgü almıştır. Bir keresinde, mahkûm edilmiş bir siyasi tutukluyu ziyaret etmiş ve ölümünde cennete alındığını gördüğü ruhunu kurtarmasıyla ödüllendirilmiştir. 1375'ten sonra, Catherine yazılar, mektuplar yazmaya başlamıştır. Barış için dilekçe vermiş ve Avignon'daki Papa'yı Roma'ya dönmek için ikna etmede etkili olmuştur. Zamanının kötü siyasetine karışmış, Papa'yı Roma'ya geri getirme ve İtalyan şehir devletleri arasındaki çatışma ve savaşların son bulmasında etkin rol oynamıştır.²²⁷

Onun ünün ve kutsallığının artmasındaki en büyük etken Dominik üyeliği ve papaya yaptığı derin etkidir. Türklere karşı haçlı seferi ve Floransa ile papa arasındaki barış için yorulmadan çalışmıştır. Ayrıca Siena dışında 1377 yılında kadınlar için bir manastır kurmuş. Onun "The Orchard of Syon" olarak İngilizceye tercüme edilmiş 'Dialogo' adında bir çalışması vardır. Bu çalışmalar o kadar etkili olmuşturki, Catherine daha sonra bir Kilise Doktoru olarak ilan edildi. Kilise'deki en etkili ve popüler azizelerden biri olmuştur. Catherine'in kısa yaşamında net ve tutarlı bir şekilde duruşu Mesih İsa'ya tam teslim olduğu anlamına gelir. Onun hakkında en etkileyici olanı, zamanla ulaşılması gereken bir hedef olarak Rab'be teslimiyetini görmeyi öğrenmesi olmuştur. Catherine 1380 yılında, 33 yaşındayken, muhtemelen aşırı oruç

---

²²⁶ Duffy, age, s. 3

²²⁷ Duffy, age, s. 4.

tutması nedeniyle hastalanmıştır. Confessor Raymond, ona yemek yemesini emretmiş, ancak bunu yapmanın zor olduğunu ve muhtemelen hasta olduğunu söylemiştir.²²⁸

1380 yılının Ocak ayında, yememe ve içmeme hastalığında dolayı Haftalar içinde bacaklarını kullanamamış ve bir inme sonrası 29 Nisan'da Roma'da ölmüştür. Onun manevi vasiyeti yazmış olduğu eseri Diyalogoda bulunmaktadır.²²⁹

2.1.8. Pizanlı Christine

Christine de Pizan, 1365 yılında Venice de dünyaya gelmiştir. Babası Bologna'da astroloji alanında doçent, hekim ve kültürlü olan Tomasso de Pizzano'dur. Christine de Pizan aldığı iyi eğitim sayesinde lirik şiirler yazmıştır. Christine de Pizan, V. Charles'in oğlu Philip tarafından babasını öven bir biyografi yazmasını istemiştir. Christine de Pizan, Philip'in bu isteğini kabul etmiş ve babasıyla ilgili biyografiyi yazarak ödül alabilmek için Fransız mahkemesine başvurmuştur.²³⁰

Christine de Pizan'ın babası öldükten sonra Pizan kocasını da kaybetmiş üç çocuğuyla zor zamanlar geçirmiştir. Geçimini yazarlıkla sağlamıştır. Fransız aristokratlar Pizan'dan tarih ve ahlak konulu inceleme yazıları yazmasını istemiştir. Pizan çaresizlikten dolayı aldığı eğitimi meslek haline getirmiştir.²³¹

Halkın anlayabileceği usta bir derleyici olan Pizan Yunanca bilmekte ve yazılarını güçlü bir maneviyat içerisinde kaleme almıştır. Kadınların toplum nezdindeki değerini artırmak için çalışmıştır. Kaleme aldığı eserlerinden beş tanesi XV. yüzyılda İngilizceye tercüme edilmiştir. Adını eserlerinin başarısıyla duyurmuştur. Bazılarına göre ise başarısının altında yatan sebep kadın olmasıdır. Pizan 1400'lü yıllarda kadın ve erkek arasındaki fikir çatışmasında sesini yükseltmesiyle de bilinmektedir. Pizan, kadın düşmanlığından yola çıkılarak yazılmış olan Roman de Larosse adlı romanda kadın ve

²²⁸Duffy, age, s. 12; Genç, agm, s. 280.

²²⁹ Duffy, age, s. 238; Genç, agm, s. 280.

²³⁰ Tracy Adams, "Christine de Pizan, Isabeau of Bavaria and Female Regency", *By Society for French Historical Studies*, S. 32, s. 5; Christine de Pizan, *The Book of the Body Politic*, (translated by K.L. Forhan), Cambridge University Press, 1994, s. 113.

²³¹ Rukiye Akkaya Kia, "Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar", *İÜHFİM*, C. LXXIII, S. 1, 2015, s. 16; Genç, agm, s. 280.

erkek kavramlarını Fransız aydınlarla kamuoyu önünde yıllarca tartışarak kadınları savunmuştur.²³²

Pizan'ın bu çabalarından sonra ilk büyük edebiyat tartışmasının konusu “kadının ne olduğu” olmuştur. Pizan, Paris Üniversitesi üyesi Jean Gerson'a kadınların ne olduğunu sorduktan sonra yılan mı, kurt mu diye sorusuna devam etmiştir. Gerson ise kadınların seçkin kadın, erkek gibi gözü pek kadın diye Pizan'ı tanımlamıştır. *Roman de Larosse* adlı romanda “kadınların yalancı, düşüncesiz, entrikacı ve erkeklerden parasızdıran açgözlü bir yapıya sahip olduklarını” yazması Pizan ve birçok kadını kızdırmıştır. Pizan'ın kadınların hakkını savunmasının en önemli sebebi *Livre de la Citédes Dames* (Kadınların Şehri Kitabı) adlı eseridir. Bu eserde Pizan, akıl, doğruluk ve erdem adlı üç kadının ziyaret edildiğini hayal etmiştir. Birçok örnekler kadınların erkekler kadar yönetme kabiliyeti olduğunu ve erdemli olduğunu söylemiştir.²³³ Ayrıca eserde kadınlara “Sevgili kadınlar, erkeklerin sizi bir yandan zayıflık, düşüncesizlik, sebatsızlıkla suçlarken bir yandan da sizi hayvanlar gibi zorla ağlarına düşürmek için akla hayale gelebilecek en tuhaf yolları ve aldatma manevralarını kullandıklarını asla aklınızdan çıkarmayın, kaçın, kaçın sevgili kadınlar” demiştir.²³⁴

Pizan, zayıf kadın düşüncesini kabullenmeyip erkekler gibi duruş sergileyen, kadın erkek cinsiyetçiliği ayrımını ortadan kaldırmaya çalışan, bu uğurda da mücadele etmekten çekinmeyen istisnai bir kadındır. Bilinçli ve eleştiri kabiliyetine sahiptir ve bunları aldığı eğitim sayesinde edinmiştir. Pizan, kadınların eğitim aldıkları zaman varabilecekleri noktanın bir simgesi olarak gösterilebilir. Pizan, hayatının son yıllarını kızının rahibe olduğu Poissy'de bulunan kraliyet manastırında inziyava çekilerek geçirmiş ve 1434 yılında ölmüştür.²³⁵

Pizan'ın kitapları: *Cents Ballades* (Yüz Balat), *Livre du Corps de Policie* (Politika Teşkilatı Kitabı), *Livre de Paix* (Barış Kitabı), *Livre de la Citédes Dames*

²³² Claudio Fiocchi, “Kadın Aydınlar”, *Ortaçağ: Katedraller, Şovalyeler, Şehirler*, (Ed. Umberto Eco), İstanbul: Alfa Yayınevi, C. II, s. 316-317; Genç, agm, s. 279.

²³³ Fiocchi, agm, s. 316.

²³⁴ Bock, age, s. 14-15; Genç, agm, s. 279-280; Akkaya Kia, agm, s. 16.

²³⁵ Genç, agm, s. 279; Fiocchi, agm, s. 316-317

(Kadınların Şehri Kitabı), Rondeaux and Virelais, The Book of The Duke of True Lovers, Un Carteron de Balades ve Le Livre des Trois Vertus, Joan of Arc.²³⁶

2.1.9. Jeanne D'arc

Jeanne d'Arc 1411 yılında Champagne kontluğuna bağlı Domremy köyünde dünyaya gelmiştir.²³⁷

Jeanne d'Arc çocukluk yıllarını köyündeki diğer kız çocukları gibi dini vecibelerini aksatmadan yapmıştır. Köylüler tarafından "periler ağacı" veya "kadınlar ağacı" olarak bilinen kayın ağacından dilekte bulunmuştur. Jeanne d'Arc Fransa'yı kurtarma fikrini de bu ağacın altında düşünmüştür. Jeanne d'Arc, Aziz Mikail meleğinin sesini ilk duyduğunda 13 yaşında olduğunu söylemiş ve o ses onu sık sık kiliseye gitmesini istemiştir. O ses ona köyünden ayrılmasını ve Fransa'nın bağımsızlığı için uğraşmasını istemekteymiş.²³⁸

Jeanne d'Arc 17 yaşındayken 1429 yılında köyünden ayrılmış, uzun bir yolcuğun ardından Chinon kentine gelerek taçsız kral olarak anılan Fransız kralı VII. Charles'ın huzuruna gelmeyi başarmıştır. Fransa kralına, Tanrı'nın kendisini kurtarıcı olarak gönderdiğini söylemiştir. Jeanne d'Arc kendisini La pucelle (bakire) olarak anlatmış yorucu bir takım testlerden geçmiş ve kralı ikna etmeyi başarmıştır.²³⁹

Jeanne d'Arc sarayda hekimler, teologlar, hukukçular ve saray halkı tarafından sınava tabi tutulmuş, Hristiyan mı yoksa cadı mı olduğu araştırılmıştır. Jeanne d'Arc'ın Hristiyan olduğuna karar verilmiş, hekimler kendisinin bakire olduğu onaylamıştır.²⁴⁰

Fransa ordusunun başına geçen Jeanne d'Arc, yanında bulunan ve çoğunluğunu çiftçilerin oluşturduğu bir birlikle Orleans'taki kuşatmayı kaldırmış ve Kral Charles'i Reims'e götürerek 17 Temmuz 1429 yılında Fransa kralı olarak taç giydirmiştir.²⁴¹

²³⁶ Genç, agm, s. 279-281.

²³⁷ Genç, agm, s. 285; Akın, age, s. 245.

²³⁸ Akın, age, s. 245-246, 446-447

²³⁹ Renata Pilati, "Yüz Yıl Savaşlarının Sonu" , *Ortaçağ: Keşifler, Ticaret, Ütopyalar, Şovalyeler*, (Ed. Umberto Eco), İstanbul: Alfa Yayınevi, C. IV, s. 41; Akın, age, s. 246.

²⁴⁰ Akın, age, s. 447.

Jeanne d’Arc halkın milliyetçilik duygularını ve milli bilinci uyandırarak İngilizlere karşı intikam duygusunu aşılammıştır ve bunun sonucunda VII. Charles Arras antlaşmasıyla İngiliz ve Burgonyalılar arasında yapılan birlikteliği sona erdirerek Paris’e girmiş ve İngilizleri Fransa’dan çıkarmayı başarmıştır.²⁴²

Jeanne d’Arc Orleans’daki başarısını Conpiegne seferinde gösteremeyerek 24 Mayıs 1430’da Burgonya düküne esir düşmüştür. İngilizler Jeanne d’Arc’ı satın almaya hemen talip olmuş ve ilk başta altı bin frank vermeyi teklif etmişlerdir. Pazarlık yapıldıktan sonra Jeanne d’Arc on bin Frank karşılığında İngilizlere satılmıştır.²⁴³

Jeanne d’Arc cadılık yapmak suçuyla Engizisyon mahkemesinde Beauves piskoposu Pierre Cauchon ve engizitör Jean Lemaitre başkanlığında yürütülen davada on iki ayrı suçtan yargılanmıştır. Bu suçlardan bazıları; falcılık ve büyücülük, erkek kılığına girerek yaratılışa aykırı tavırlar sergilemek, ailesini ve evini terk ederek anne ve babasını küçük düşürmek, esir düştüğünde intihar girişiminde bulunarak Tanrı’nın verdiği canı kendisinin almak istemesi, Hristiyanlar tarafından kutsal bulunan Azize Katharina ve Azize Margareta’nın İngilizleri sevmedikleri ve bu yüzden de Fransızca konuştuklarını iddia etmesi, Tanrı’dan başka şeylere tapması, Azize Katharina ve Azize Margareta’nın bakire kalması şartıyla kendisini cennete göndereceklerini iddia etmesi, putlara tapması ve kâfirlik yapmasıdır.²⁴⁴

Jeanne d’Arc bütün bu suçlamalardan sonra mahkeme tarafından suçlu bulunmuş ve yakılarak öldürülmesi kararı alınmıştır. 24 Mayıs 1431 yılında onu yakacak olan cellatlarıyla Rouen mezarlığına götürülmüştür. Cellatlar ona Kral VII. Charles’in onu kâfir olarak suçladığını söyleyince Jeanne d’Arc kralın kendi hakkında böyle söylemiş olacağını kabul etmemiş ve kralın iyi bir Hristiyan olduğunu söylemiştir. Cellatlar hakkındaki suçlamaları bir bir okuduktan sonra Jeanne d’Arc’a hakkındaki suçlamaları itiraf edip, itiraf metnini imzalamasını yanmaktan kurtuluşunun ancak bu şekilde olacağını söylemişlerdir. Jeanne d’Arc önce bu suçları kabul etmiş ve

²⁴¹ Pilati, agm, s. 68,74; Akın, age, s. 247.

²⁴² Pilati, agm, s. 69; Pınar Ülgen, *Ortaçağ Avrupa’sının Ölümle Dansı*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2017, s. 104.

²⁴³ Pilati, agm, s. 41; Akın, age, s. 447.

²⁴⁴ Pilati, agm, s. 68; Akın, age, s. 247.

zindana atılmıştır. Bir süre sonra ise yaptığından pişmanlık duyarak tövbe kâr olmaktan vazgeçtiğini söylemiştir. 30 Mayıs 1431 yılında Roun'in Vieux-Marché Meydanında henüz on dokuz yaşında Engizisyon mahkemesi tarafından bir kâfirlik suçuyla yakılarak öldürülmüştür.²⁴⁵

Jeanne d'Arc'ın ölümünden yıllar sonra 1456²⁴⁶ veya 1909²⁴⁷ yılında Katolik kilisesi tarafından itibarı geri verilmiş ve 1920 yılında Azize olarak ilan edilmiştir.²⁴⁸

Engizasyon mahkemesi Jeanne d'Arc'dan önce ve sonra on binlerce yanlış karar alarak insanların öldürülmesine sebep olmuştur. Bunlardan en önemlisi ve ses getireni muhakkak ki Jeanne d'Arc'tır. Onun hayatı simeya, tiyatro ve birçok hikâyelere konu olmuştur. *Mystère du siège d'Orléans* Jeanne d'Arc'ın hayatının anlatıldığı yirmi bin beş yüz yirmi dokuz mısradan oluşan anonim didaktik bir şiirdir Jeanne d'Arc hayatı bugüne kadar birçok tiyatroya konu olmuş, müzik alanında birçok esere konu olmuş ve yaşamı üzerine akademik çalışmalar yapılmıştır. Shakespeare'ın IV. Henry tiyatro oyununda Jeanne d'Arc hakkında Orlienslı Bakire, babasından kaçan ve İngilizler tarafından yakılan hamile bir kişilik olarak anlatılır.²⁴⁹

2.1.10. Trotula

Trotula, Salerno okulunun hekimleri arasında en ünlüsü ve ilk kadın profesördür. Onun hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır ancak 1050 ve 1097 yılları arasında yaşadığı söylenilmektedir. Trotula Salerno okulunun bir üyesi olan Johannes Platearius I ile evlenmiştir.²⁵⁰

²⁴⁵Genç, agm, s. 285; Pilati, agm, s. 69,230, 258; Akın, age, s. 246,249; , Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, s. 105.

²⁴⁶ Pilati, agm, s. 41, 258.

²⁴⁷ Akın, age, s. 250.

²⁴⁸Pilati, agm, s. 41; Genç, agm, s. 285; Akın, age, s. 250, Ülgen, *Ortaçağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, s. 105.

²⁴⁹ Akın, age, s. 250.

²⁵⁰ George L. Hamilton, "Trotula", *The University of Chicago Press, Modern Philology*, C. 4, No. 2, 1906, s. 377-380.

Trotula, aynı zamanda bir filozof, bir öğretmen, bir bilim adamıydı, bir yazardı ve zamanının kronolojilerinde, hastalığını sert bir şekilde yönlendirme yoluyla elde ettiği akut tıbbi yetenekleri sayesinde ünlüydü.²⁵¹

Trotta, Trota, Trotula, Trocta, Magistra operis, Alias, Eros Juliae, Trottus ve Dame Trot gibi isimleri ve lakapları olan trotula 11. yüzyılda Salerno'daki ünlü büyük tıp okulunun öğretmenlerinden biridir. Birçok isminin ve lakabının olmasından dolayı tarihçiler tarafından bu lakapların onun olup olmadığından şüphe edilmiş ve diğer kişilerle karıştırılmıştır.²⁵²

Salerno tıp okulu gelişen bir ilaç ve bitki pazarına sahip olması deniz devletlerinin Doğu ile Batı arasında bir dağıtım ve alışveriş merkezi haline gelmesine sebep olmuştur. Salerno'nun fizik bahçelerinde yetiştirilen şifalı bitkileri çalışmak ve geliştirmek için özel olarak davet edilen bitkisel kimyacılar davet edilmiştir. Laboratuvarlarda, pişmiş toprak vazolarda, büyük alevlerde, bitkisel koleksiyonlar için kaplarda, damıtma için imarlarda ve düşük yuvarlak harçlarda - dört küçük kulaklı ahşap veya taştan yapılmış düz yüzeylerde - öğütmek ve küçültmek için kullanılan bitkisel ilaçları saklamışlardır. Bu eczanelerin her biri tıbbi bir kültür merkezi ve eczacıların temeli olmuştur.²⁵³

Salerno Tıp Üniversitesi'nin hastalıklarla savaşmaya ve sağlıklı bir bedende sağlıklı bir zihnin ilkesini desteklemeye ne derece bağlı olduğunu göstermiştir. Salerno Tıp Okulu, Güney İtalya'da, Ortaçağ ile Antik Yunan ve Arap dünyalarının geleneksel klasik kültürü arasındaki köprü vazifesi gördüğü için, Bitkilerin iyileştirici özelliklerinin kombinasyonlarına dayanan üç kültürün merkezi olmuştur.²⁵⁴

²⁵¹ Vittoria Bonani and Katriona Munthe, "Relevance of the Practice of Medicine by Trotula de Ruggiero (11C–12C)", *a Magistra Mulier Sapiens (female wisdom teacher)*. *Medicine and pharmacy today rediscover the remedies of the Medical School of Salerno*, *Journal of Medical Biography*, C. 20, 2012, s. 47–48.

²⁵² Kate Campbell Hurd-Mead, "Trotula", *The University of Chicago Yayınevi*, C. 14, No. 2, 1930, s. 349-367; Wm. Pearce Coues, "The New England Journal of Medicine", *Goodbye to the Trotula Myth*, 1931, C. 204/18, s. 947-948.

²⁵³ Bonani, agm, s. 47–48.

²⁵⁴ Monica H.Green, *The Trotula A Medieval Compendium of Women's Medicine*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2001, s. 3-14.

Trotula jinekolojinin ilk sistematik değerlendirmesini temsil eder. Trotula “kadın hastalıkları” adlı bir eser yazmış ve bu eser Avrupa çapında İspanyolca, Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerinde tercüme edilmek ve tüm üniversitelerde tıbbi bir metin olarak kullanılmak üzere yayılmıştır.²⁵⁵

Kadın üreme organının anatomik temelini ve fizyolojik ve pato-fizyolojik ilişkilerini, kadın cinsiyetinin karakteristik niteliğini ortaya koyarak ve adet döngüsünü sağlıklı bir özel arıtma olarak tanımlamıştır. Trotula'ya göre, aslında bir kadın hekimin ilk görevi, düzenlilik ve bir hastaya doğal tedaviler uygulamaktır.²⁵⁶

Trotula Merhem ve tıbbi bitkileri kullanarak, uterus ile ilgili, kanama, doğum yaralanmaları, bulaşıcı hastalıklar ve hatta hemen hemen tüm kadın hastalıklarını tedavi edebilmiştir. Ayrıca, bayan buhar banyoları ve masajlar yoluyla sağlığı iyileştirmek için tavsiyelerde bulunmuş ve doğum daha az ağrılı ve doğum kontrolü yapmak için yeni yöntemler aramıştır. O, zamanın tıp teorilerinin aksine, erkeklerde de nedenleri aramak için kısırlık problemini ele almıştır. Bebek ölümlerinin meydana geldiği bir dönemde, anne ve bebek için yaşam koşullarını iyileştirmeye yardım etmiş ve bu da onu tıp tarihinde “İlk Çocuk Doktoru” haline getirmiştir. Trotula astrolojik ve büyüleri önerilerin ötesinde kişisel hijyen, dengeli beslenme ve fiziksel aktivite ilişkisinin önemini vurgulamıştır.²⁵⁷

Trotula hassas bir uzman olup, Semptomların muayenesinde daha doğru olma arzusu taşımıştır. Hastalıklara büyük bir dikkat göstermiş ve objektif bir değerlendirme yapmıştır. Trotula doktorluğun ne kadar önemli olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır.

“Uygun bir tedavinin bulunabilmesi için disfonksiyonun ortaya çıkmasıyla ortaya çıkan bu belirtilerin birbiriyle bağlantısını anlamak. Yine o, “bir hastayı ziyaret ettiğinizde, nerede acı çekdiklerini sormanız gerekir, nabzını tutmanız gerekir, ateş olup olmadığını görmek için alnına dokunmanız gerekir ve onların titiz olup olmadıklarını

²⁵⁵ Maurizio Bifulco vd., “A Focus On Trotula De’ Ruggiero: A Pioneer in Women’s and Children’s Health in History of Medicine”, *The Journal of Maternal- Fetal Neonatal Medicine*, 2014, C. 27, s. 204–205; Ülgen, *Geç ortaçağda*, s. 341-342.

²⁵⁶ Bonani, agm, s. 47–48.

²⁵⁷ Bifulco, agm, s. 204–205

sormanız gerekir. Yüzlerindeki ifadeye bakın ve karnın tedavi edilip edilemeyeceğini, idrara çıkma konusunda kolaylık olup olmadığını görün ve hissedin ve her hastaya büyük dikkat gösterin”²⁵⁸

Trotula, kadınsı güzelliğe nasıl bakılacağı ve vücut ve saçlar, kremler ve yüz ve saç için şifalı otlar için ilaçların nasıl geliştirileceğinden bahsetmiştir. Kadınların genel fiziksel sağlığını iyileştirmek için banyo ve masajlar kullanarak çözümler sunmuştur. Trotulaya göre kadın güzelliği anlamsız bir şey değildir, bunun yerine doğa ile uyumlu sağlıklı bir vücuda olması gerektiğini işaret etmiştir. Trotula'nın evrenini keşfetmek istemiş ve tıp tarihinin kadınsı varlığına değer vermiştir.²⁵⁹

SONUÇ

Selçuklu Dönemi ve Orta Çağ Avrupası'nda kadını anlattığımız bu çalışmamızda kadının statüsünden ve yaşadığı sıkıntılardan bahsettik. Kadın bu toplumlarda bazen hükümdar kadar değer görmüş, hükümdarın yanında merasimlere katılmış, hatta hükümdar yokken onun yerine devlet yönetmiştir. Bazı toplumlarda da bir eşya gibi değersiz olmuş, babasının otoritesi altında yetişmiş ve evlenerek kocasının

²⁵⁸ Hamilton, agm, s. 377-380.

²⁵⁹ Bonani, agm, s. 47-48.

otoritesi altına girmiştir. Eğitim hakkına sahip olmayan bu kadınlar erkekler tarafından ikinci plana atılmış tek görevleri ise çocuğa bakmak ve ev işleriyle meşgul olmak olmuştur.

Selçuklu devletinde kadın ata binmiş, kılıç kuşanmıştır. Hatta bazı kadınların kendine ait iktaları vardır. Avrupa’da ise kadın; dini, yönetim ve siyasi alanlarda hizmet etme hakkına sahip değildir. Kilise hukuku kadınların haklarına kısıtlamalar getirmiştir. Kadınlar büyü ve sihir yaptıkları gerekçesiyle cadılıkla suçlanmış, hatta toplumun gözü önünde yakılarak öldürülmüşlerdir.

Ortaçağ Doğu ve Batı Dünyası’nda kadınlar, bir araya gelerek kadın örgütleri kurmuşlardır. Bunlardan en önemlileri doğuda Bacıyan- 1 Rum, batıda ise Beginler’dir. Bu iki teşkilat kadınların birlikte çalışıp birbirlerine destek olması ve geçimlerini sağlamaları için kurulmuştur. İki örgüt de din adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bacıyan-1 Rum İslam dinini, Beginler ise Hristiyanlık dininin yaygınlaşması için çaba göstermiştir. Bacıyan ve Beginler arasındaki en temel fark bekarettir. Beginler örgütü bekarete önem verirken bacıyan örgütü için kadınların evli ya da bekar olmasının önemi yoktur.

Sonuç olarak Ortaçağ toplumlarında kadınlar bazen eşleri ve toplum tarafından el üstünde tutulmuş bazen de ikinci plana atılmıştır. Kadınların sadece neslin devamı için gerekli olduğu düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

ACAR, H. İbrahim, “Nişan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXXIII,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2007, s. 152-154.

_____ “Talâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIX, İstanbul: Diyanet

Yayınevi, 2010, s. 496-497.

AÇIL, Okan, “Eski Bozkır Devlet ve Toplum Hayatında Kadının Konumu”,
Cappadocia

Journal of History and Social Sciences, S. VI, 2016, s. 150-164.

ADAMS, Tracy, “Christine de Pizan, Isabeau of Bavaria and Female Regency”, *By*

Society For French Historical Studies, S. 32, s. 5.

AĞÇOBAN, Sıddık, “Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam’da Kadının Yeri

Üzerine Tartışmalar”. *International Journal of Cultural and Social Siences*. S.
II,

C. I, s. 14-24.

AKIN, Haydar, *Ortaçağ Avrupası’nda Cadılar ve Cadı Avı*, Ankara: Dost Kitabevi
Yayınları, 2001.

AKKAYA KİA, Rukiye, “Atina’daki Demokrasiden Orta Çağ’a Kadının Dünyası ve

Kadın Filozoflar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXIII,

S. 1, 2015, s. 16.

AKSAN, Yücel, "Ortaçağ Avrupa'sında Fahişelik". *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat*

Fakültesi Dergisi, C. 4, Sayı:2, s. 95-111.

ALTHOFF, Gerd, “Saxony and The Elbe Slavs İn The Tenth Century”. *The New*

Cambridge Medieval History III, United Kingdom: Cambridge University

Yayınevi, 1999.

ALTUN, Ara, “Gömaç Hatun Türbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,

C. XIV, İstanbul: Diyanet Yayınevi, 1996, s. 149.

ATAR, Fahrettin, “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXXIII,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2007, s. 112-114.

AYAN, Ergin, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Hanedan Evlilikleri*, Gece Kitaplığı, Ankara,

2017.

AYDIN, Mehmet Âkif, “Mehir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXVIII,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2003, s. 389-390.

_____ “İslam’da Kadın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXIV, İstanbul:

Diyanet Yayınevi, 2001, s. 86-94.

BAYRAM, Mikail, “Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı”, (Ed. Hasan

Cemal ve Kemal Çiçek ve Salim Koca), *Türkler*, C.6, Ankara: Yeni Türkiye

Yayımları, 2002.

BEKMEZ, Ayşegül, *Anadolu Selçuklu Döneminde Kadınların Mimari Etkinlikleri*,

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı,

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2016.

BEZER, Gülay Öğün, “Terken Hatun”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.XL,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2011, s. 510.

BIFULCO, Maurizio ve CIAGLIA, Elena ve MARASCO, Magda ve GANGEMI,

Giuseppina “A Focus on Trotula De’ Ruggiero: A Pioneer In Women’s and Children’s Health In History of Medicine” *The Journal of Maternal- Fetal Neonatal Medicine*. C. 27, 2014, s. 204–205.

BONANÌ, Vittoria and MUNTHE, Katriona, “Relevance of the Practice of Medicine by Trotula de Ruggiero (11C–12C), a Magistra Mulier Sapiens (female wisdom teacher) Medicine and pharmacy today rediscover the remedies of the Medical School of Salerno”, *Journal of Medical Biography*. C. 20, 2012, s. 47–48.

BROWNING, R, “An Unpublished Funeral Oration on Anna Comnena”, *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, S. 8, 1962, s. 4.

CAN Sevim, “Büyük Selçuklu Devleti’nde Siyasi Gücün Kadınlar Tarafından Kullanılması” (Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Büyük Selçuklu Tarihi), *Ortaçağda kadın*, (Ed. Altan Çetin), Ankara: Lotus Yayınevi, 2011, s. 395-396.

CLASSEN, Albert, *The Power of A Woman’s Voice in Medieval and Early Modern Literatures*, Berlin: Walter de Gruyter, 2007.

COBBAN, Alan, *English University Life in The Middle Ages*. UK: UCL Yayınları. 2001.

COMNENA, Anna, *The Alexiad Elizabeth* (Çev. A. S. Dawes), Ontario: In parentheses Publications, 2000.

CONNOR, Carolyn L., *Bizans’ın Kadınları*, (Çev. Barış Cezar), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.

COUES, Wm. Pearce, “Goodbye to the Trotula Myth”, *The New England Journal of*

Medicine. C. 204/18, 1931, s. 947-948.

DALARUN, Facques, “Ruhban Bakış”, (Ed. Georges Duby ve Michelle Perrot),

Kadınların Tarihi Ortaçağ'ın Sessizliği, (Ç. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C. II, 1992, s. 50.

DEĞİRMENÇAY, Veyis, *Sultan Veled Divanı*, İstanbul: Demavend Yayınları, 2016.

DEMİR, Mustafa, *Büyük Selçuklular Tarihi*, Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2004.

DERTLİ, Gülay, *Anadolu Selçuklularında Hanedan Evlilikleri*, Karabük Üniversitesi

Tarih Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 29-33.

DEVLETŞÂH, *Tezkiretü's-Şuara* (hızl. Dr. F. Elake). Tahran, 1385 hş.

ECER, Ahmet Vehbi, *Tarihte Lider Kadınlar ve Fatma Bacı*, İstanbul: Yesevi Yayıncılık,

2012.

ED-DÎB, Abdülazim. “Çeyiz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. VII,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 1993, s. 297-298.

EFLÂKÎ, Ahmet, *Ariflerin Menkabeleri I-II*. (Çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: Pinhan

Yayınevi, 2001.

ENVERÎ, *Dîvân-ı Enverî*, (tsh: Said-i Nefisî), Tahran, 1344 hş.

ER-RAVENDÎ, Muhammed b. Ali b. Süleyman, *Rahat-üs Sudur ve Ayet-üs Sürur*,

(Çev. Ahmed Ateş), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960.

ESTREABADÎ, Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm: Eğlence ve Savaş* (Çev. Mürsel Öztürk),

Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.

FIOCCHI, Claudio. “Kadın Aydınlar”, *Ortaçağ: Keşifler, Ticaret, Ütopyalar*,

(Ed. Umberto Eco), İstanbul: Alfa Yayınevi, C. II, s. 316-317

FIRTH, Matthew, ‘‘London Under Danish Rule: Cnut’s Politics and Policies as a

Demonstration of Power’’. *Eras Journal*, S.18, s. 2-17.

FLANAGON, Sabina, “For God Distinguishes the People of Earth as in Heaven:

Hildegard of Bingen’s Social Ideas’’. *The Journal of Religious History*. S. 22,

No:

1, 1998, s. 31-33.

GREEN, Monica H, *The Trotula A Medieval Compendium of Women’s Medicine*,

Philadelphia: University of Pennsylvania Yayınları. 2001.

GENÇ Özlem, “Ortaçağ Avrupasında Kadın” *Ortaçağda kadın*, (Ed. Altan),

Ankara: Lotus Yayınevi, 2011, s. 242-243.

GURGÂNÎ, Fahreddîn Esed, *Veys u Râmîn*, Tahran: 1349 hş.

GÜNDÜZ, Ahmet, “Tarîhi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının

Yeri ve Önemi’’, *The Journal of Academic Social Science Studies İnternetional*

Journal of Social Science, C. 5/5, 2012, s. 129-148.

GÜRKAN, Salime Leyla, “Ölüm’’. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,

C, XXXIV, İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2007, s. 32.

HAMILTON, George L. “Trotula”, *The University of Chicago Yayınevi*. C. 4, No. 2,

1906, s. 377-380.

HARMAN, Ömer Faruk, “Kadın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. XXIV,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2001, s. 83.

HILL, Barbara, *Bizans İmparatorluk Kadınları İktidar, Himaye ve İdoloji*. (Çev. Elif Gökteke Tut), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

HURD-MEAD, Kate Campbell, “Trotula”, *The University of Chicago Yayınevi*, C. 14, No. 2, 1930, s. 349-367.

İBN BÎBÎ (El- Hüseyin B. Muhammed B. Ali El-Ca’feri Er- Rugadi), *Selçukname*. (Haz: Mürsel Öztürk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

İLGÜREL, Mücteba, “Çaka Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. VIII, İstanbul: Diyanet Yayınevi, 1993, s. 186-188.

JOSLYN GAGE, Matilda, *Woman, Church and State: A Historical Acoount of the Status*

of Woman Throught the Christian Ages With Reminiscences of the Matriarchate, Arno Yayınevi, 1972.

KAÇIN, Bülent, *Selçuklu Hatunları (Büyük Selçuklu Devleti Hanedan Üyelerinin Siyasi Evlilikleri)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2017.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1972.

KAYMAK, Suat, “Abbasi Sarayı’nın İlk Selçuklu Gelini: Hatice Arslan Hatun”. *Tarih ve Kültür Dergisi*, C. LXXVI, 2014, s. 48-52;

KİTAPÇI, Zekeriya, “Asrın Olayı Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey’in Halife

El-Kâim'in Kızı Seyyide ile Evlenmesi ve Bazı Tarihi Gerçekler", *Selçuk*

Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 1,1994, s. 13-42.

_____, *Abbâsi Hilâfetinde Türk Hâtunları Selçuklu Sultanları*. Konya: Selçuk

Üniversitesi Yayınevi, 1994.

_____, *Ortadoğu ve Eski Hilafet Ülkelerinde Aristokrat Türk ve Selçuklu Hatunları*,

Konya: Yedi Kubbe Yayınları, 2014.

KOÇ, Ahmet, *Büyük Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri (İktidar Savaşları)*, İzmir:

Hira

Yayınları, 1996

KOMMENA, Anna, *Alexiad, Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias*

Kommenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası, (Çev. Bilge Umar),

İstanbul: İnkliâp Yayınevi, 1996.

KÖYMEN, M. A. "Devlet Kurtaran Örnek Bir Türk Kadını Altuncan Hatun". *Milli*

Kültür, Ocak 1997, s. 44-45.

KUŞÇU, Ayşe Dudu, "Selçuklu Devlet Yönetiminde Kadının Yeri ve Altuncan Hatun

Örneği". *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)*, S.1, Konya 2016,

s. 173-191.

LAWSON, M. K, "The Collection of Danegeld and Heregeld in the Reigns of Aethelred

II and Cnut", *The English Historical Review*, Oxford University Press,. C. 99,
No.

393, 1984, s. 721-738.

MCDONALD, Grantley, "A Further Source for the Ghent Altarpiece?" *The Revelations*

of *Bridget of Sweden Oud Holland - Quarterly for Dutch Art History*. S. 128,
s. 1-12.

MERÂĞÎ, Evhadüddin, *Dîvân-i Kâmil-i Evhadî-yi Merâğî* (Haz. Emir Ahmed-i Eşrefî,
mukaddeme Nasır-i Heyrî). Tahran, 1362 hş.

MERÇİL, Erdoğan, *Selçuk-Name*. İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1977.

MEVLÂNÂ, Celâleddîn-i Muhammed, *Mesnevî-yi Ma'nevî*. (Haz. Adnan
Karaismailoğlu ve Derya Örs). Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

NELSON, Janet, "Kingship and Royal Government". *The New Cambridge Medieval
History II*, United Kingdom: Cambridge University Yayınları. 1995.

NICOL, Donald M, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre. 1250-1500*, (Çev. Özden
Arıkan), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015.

NİŞÂBÛRÎ, Muhammed b. Abdilmelik-i Mutahellıs be Muizzî, Emîrû'ş-şuarâ, *Dîvân-ı
Emîrû'ş-şuarâ Muhammed b. Abdilmelik-i Nişâbûrî Mutahellıs be Muizzî* (Haz:
Abbas-i İkbâl). Tahran, 1386 hş.

Panti, Cecilia, "Kadınların Müziği ve Ruhaniliği: Hildegard von Bingen", *Ortaçağ:
Keşifler, Ticaret, Ütopyalar*, (Ed. Umberto Eco), İstanbul: Alfa Yayınevi, C. II,
s. 835.

PILATI, Renata, "Yüz Yıl Savaşlarının Sonu", *Ortaçağ: Keşifler, Ticaret, Ütopyalar,
Şovalyeler*, (Ed. Umberto Eco), İstanbul: Alfa Yayınevi, C. IV, s. 41

ÖZAYDIN, Abdülkerim, "Kâim-Biemrillâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm
Ansiklopedisi*,

C.XXIV, İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2001, s. 210-211.

_____ “Müeyyidülmülk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınevi, C. XXXI, 2006, s. 490-491.

ÖZDEMİR, Vahit, *XII. VE XII. Yüzyılda Türk-Gürcü Münasebetleri* (Türkiye Selçukluları ve Doğu Anadolu Türk Beylikleri Döneminde), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

ÖZGÜDENLİ, Osman G. Selçuklular, *Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara: İsam Yayınevi, 2015.

ÖZTÜRK, Nazan, *Bizansın Asil Kadınları*, İstanbul: E Yayınları, 2016.

PARLAK, Seher, “Ortaçağ'da Kadın Olmak”, *Doç. Dr. Numan Durak AKSOY Anısına*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Matbaa ve Basımevi, 2017.

PIZAN, Christine de, *The Book of the Body Politic*, (Çev. K.L. Forhan), Cambridge University Yayınevi. 1994.

RICHES, Samantha, “St. George As A Male Virgin Martyr”, *Gender And Holiness*, New York: Routledge, 2005.

RYCHTEROVA, Pavlina, “The Iconographic Motif of the Nativity of the Adoration Type and the Visions of Bridget of Sweden in Medieval Bohemia”, *Annali di Scienze Religiose*, S. 2, s. 199-217.

SAFÂ, Zebîhullâh, *İran Edebiyatı Tarihi*, (Çev. Hasan Almaz), Ankara: Nüsha Yayınları, 2002.

_____ Târîh-i Edebiyyât-i Irân II, Tahran. 1370 hş.

SCHEIN, Sylvia, “Bridget of Sweden, Margery Kempe and Women's Jerusalem

Pilgrimages in the Middle Ages”, *Mediterranean Historical Review*, S. 14, s. 44-58.

SCOTT, George Ryley, *İşkencenin Tarihi*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003.

SEVİM, Ali, *Ünlü Selçuklu Komutanları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990.

SUBAŞI, Ömer. “Türkiye Selçuklu Devletinde Güçlü Bir Kadın-Gürcü Hatun Tamara”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XII, S. XXXIII,

2016, s. 384-401.

SÜMER, Faruk, “Tuğrul Bey”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.XLI,

İstanbul: Diyanet Yayınevi, 2012, s. 344-346.

TELLİOĞLU, İbrahim, “İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine”,

A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 55, 2016, s. 209-224.

THOMPSON O. P, Augustine, *Cities Of God, The Religion of the Italian Communes*

1125–1325, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Yayınevi. 2005.

TRUAX, Jean A., “Queen Emma and Queen Edith: Queenship and Women's Power in

Eleventh-Century England”. S. 74, 1999, s. 841-843.

TURAN, Osman, *Selçuklular Târîhi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken

Neşriyat, 2003.

TURGUT, Demet. “Mahperi Huand Hatun ve Yaptırdığı Yapılar”, Yayımlanmamış

Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

UĞURLUEL, Talha ve ÖZGEN, Cansu Canan, *Selçuklunun Şifreleri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017.

ULUSAN, Şayan ve SHURUBU, Kayhan, *Türk Dünyasında Kadın Algısı*, Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, 2016.

ÜLGEN, Pınar, “Genç Ortaçağda Tıp Bilimine Işık Tutan Kadın Hekimler” *Münir Atalar Armağanı*, “Ortaçağ Tarihi Yazıları” (Ed. Pınar Ülgen, Alpaslan Demir, Murat Serdar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları. 2015, s. 345.

_____, *Ortaçağ Avrupa’sının Ölümle Dansı*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2017.

_____, “Tarihteki En İlginç Haçlı Seferi: Cadılığa Karşı Düzenlenen Haçlı Seferi” *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C. 5, s. 164-182.

VELED, Bahâeddin Muhammed, *Dîvân-ı Sultan Veled*, Tahran: 1339 hş.

WELLS, Jess, *Kadın Gözüyle Batı Avrupa’da Fahişeliğin Tarihi*, (Çev. Nesrin Arman), İstanbul: Pencere Yayınları, 1997.

WEMPLE, Suzanne Fonay, “Beşinci Yüzyıldan Onuncu Yüzyıla Kadınlar”, (Ed. Georges Duby ve Michelle Perrot), *Kadınların Tarihi Ortaçağ’ın Sessizliği*, (Ç. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C. II, 1992, s. 179-180.

YARAN, Rahmi, “Düğün”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.X, İstanbul: Diyanet yayınevi, 1994, s. 15.

YILMAZ, Ayfer. “Türk Kültüründe Kadın”. *Milli Folklor*. S. 16/64, 2004, s. 111-123.

YILMAZ, Lale .“Anna Komnena’nın Alexiad’ında İstanbul Surdışı Yerleşmeleri”.

İstanbul: *Sanat Tarihi Dergisi*, S. XXIV, s. 296.

ZAKANÎ, Ubeyd, *Dîvân-ı Ubeyd-i Zakanî*. Tahran, 1363 hş.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Sedat Sayın

Doğum Yılı Ve Yeri: 06.11.1983/Demirci

Eğitim Durumu: Lisans

Lisans Öğrenimi: Fars Dili Ve Edebiyatı

Yüksek Lisans Öğrenimi: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ortaçağ Tarihi Bilim
Dalı

Yabancı Dili: Farsça, İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri:

İş Deneyimi: Tokat Bahçesehir Koleji İngilizce Öğretmeni

İletişim: 05078682545

E-Posta Adresi: sedat.sayin@bahcesehir.k12.

